

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَعَجِّلْ فَرَجَهُمْ

عربی، زبان قرآن (۱)

رشته علوم و معارف اسلامی

پایه دهم

دوره دوم متوسطه

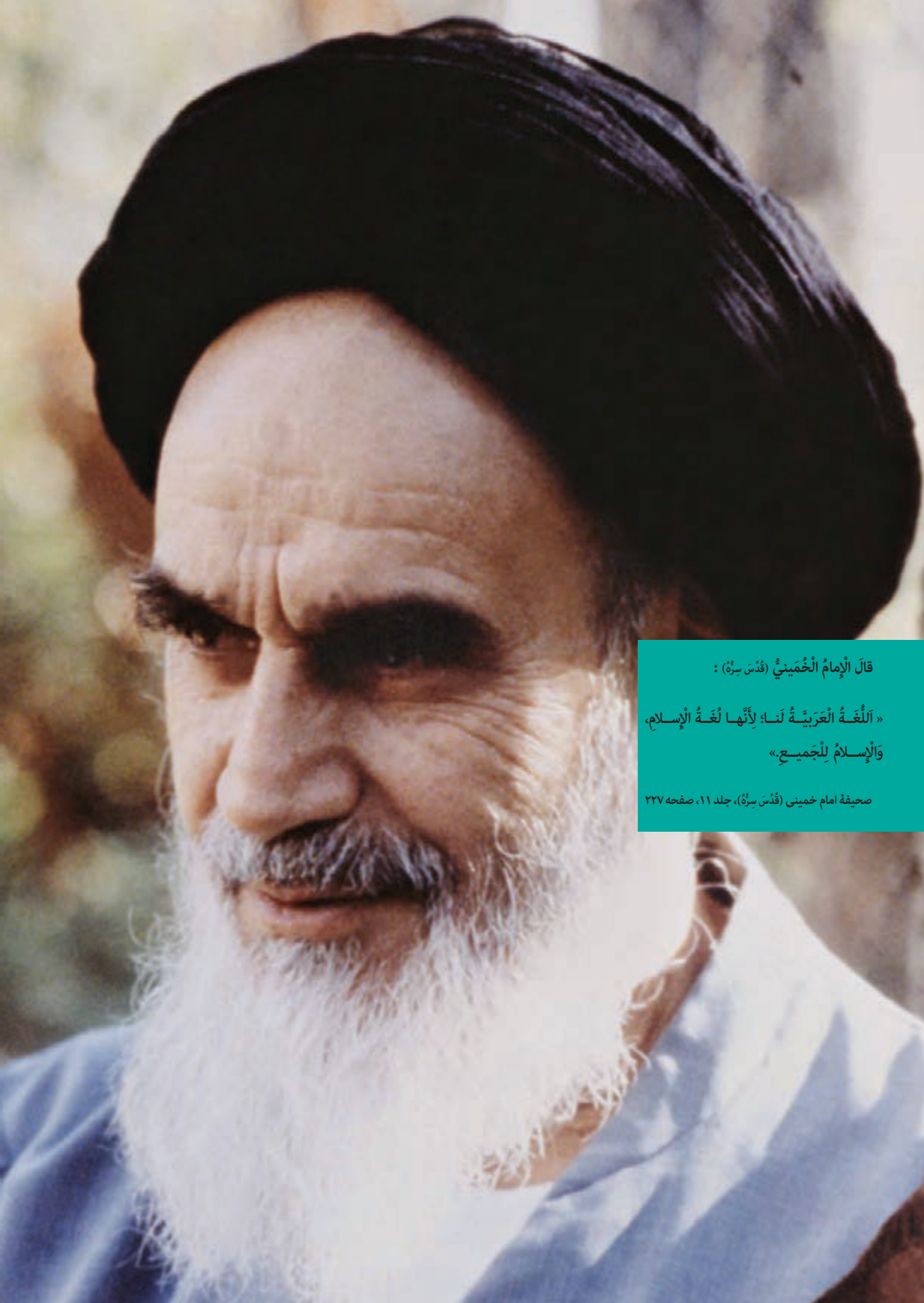

وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

نام کتاب: عربی، زبان قرآن (۱) - پایه دهم دوره دوم متوسطه - ۱۴۰۸
پدیدآورنده: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف: دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری
شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف: محی‌الدین بهرام محمدیان، حبیب تقوایی، حمیدرضا تمدن، علی جان بزرگی، علی چراغی، حسن حیدری، سیدمحمد دلبری، سیدمهدی سیف، ابوطالب فراهانی، محمدرضا محمدی، فاطمه یوسف‌نژاد، معصومه حسن‌زاده، فرزانه لبافی، محمدرضا دببند خسروی، محمد جدیدی و سید محمدحسین مددی الموسوی (اعضای شورای برنامه‌ریزی)
مدیریت آماده‌سازی هنری: عادل اشکبوس، علی چراغی، ابادر عیاجی و محمدحسین رحیمی (اعضای گروه تألیف) - محمّد دانشگر (ویراستار)
شناسه افزوده آماده‌سازی: اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
نشانی سازمان: احمدرضا امینی (مدیر امور فنی و چاپ) - محمّد مهدی ذبیحی فرد (مدیر هنری، طراح جلد و صفحه‌آرا) - محمّد مهدی ذبیحی فرد، مراد فتاحی (تصویرگر) - علی نجمی، سیف‌الله بیگ محمّد دلیوند، فاطمه پزشکی، سپیده ملک ایزدی و ناهید خیام‌باشی (امور آماده‌سازی)
چاپخانه: تهران: خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)
سال انتشار و نوبت چاپ: تلفن: ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دورنگار: ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹
وبگاه: www.irtextbook.ir و www.chap.sch.ir
شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران - تهران: کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش)، تلفن: ۴۴۹۸۵۱۶۱-۵، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی: ۳۷۵۱۵-۱۳۹
چاپ یازدهم ۱۴۰۵

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۰۵-۲۶۲۸-۶
ISBN: 978-964-05-2628-6

قَالَ الْإِمَامُ الْخَمِينِي (قُدْسُ سِرُّهُ) :

« أَلُغَةُ الْعَرَبِيَّةُ لَنَا؛ لِأَنَّهَا لُغَةُ الْإِسْلَامِ،
وَالْإِسْلَامُ لِلْجَمِيعِ. »

صحيفة امام خميني (قُدْسُ سِرُّهُ)، جلد ١١، صفحہ ٢٢٧

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع، بدون کسب مجوز از این سازمان ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

أَلْفِهْرِس

■ بِيشْكَفْتار | الف |

■ أَلْدَرْسُ الْأَوَّلُ | ١ |

ذَاكَ هُوَ اللَّهُ + الْكَلِمَةُ وَ أَقْسَامُهَا وَ عَلَامَتُهَا + تَعْرِيفُ عِلْمَى الصَّرْفِ وَ النَّحْوِ + التَّعَارُفُ -----

■ أَلْدَرْسُ الثَّانِي | ١٥ |

التَّعَايُشُ السَّلْمِيُّ + الثَّلَاثِيُّ الْمُجَرَّدُ وَ أَوْرَاقُهُ وَ مُرُورُ حَوْلِ الْفِعْلِ الْمَاضِي وَ الْمُضَارِعِ وَ الْأَمْرِ + فِي الْمَطَارِ -----

■ أَلْدَرْسُ الثَّالِثُ | ٢٩ |

مَطَرُ السَّمَكِ + الثَّلَاثِيُّ الْمَزِيدُ وَ مَعْنَى الْأَبْوَابِ + فِي قِسْمِ الْجَوَازَاتِ -----

■ أَلْدَرْسُ الرَّابِعُ | ٤١ |

الْمَعَالِمُ الْخَلَابَةُ + الْمَذْكَرُ وَ الْمُؤَنَّثُ، الْمُفْرَدُ وَ الْمُثْنَى وَ الْجَمْعُ + فِي صَالَةِ التَّفْتِيْشِ بِالْجَمَارِكِ -----

■ أَلْدَرْسُ الْخَامِسُ | ٥٧ |

هَذَا خَلَقَ اللَّهُ + الْمَعْرِفَةُ وَ النَّكِرَةُ (اسْمُ الْإِشَارَةِ وَ الْعَلَمُ وَ الْمُحَلَّى بِـ«ال» مُعَرَّفٌ بِالْإِضَافَةِ) + مَعَ سَائِقِ سَيَّارَةِ الْأُجْرَةِ -----

■ أَلْدَرْسُ السَّادِسُ | ٧١ |

عَجَائِبُ الْمَخْلُوقَاتِ + الْمَعْرِفَةُ وَ النَّكِرَةُ (الضَّمِيرُ وَ الْمُضَوَّلُ) + مَعَ مَسْئُولِ اسْتِقْبَالِ الْفُنْدُقِ -----

■ أَلْدَرْسُ السَّابِعُ | ٨٣ |

إِرْحَمُوا ثَلَاثًا + الْمُعْرَبُ وَ الْمَبْنِيُّ + مَعَ مُشْرِفِ خَدَمَاتِ الْفُنْدُقِ -----

■ الدَّرْسُ الثَّامِنُ ٩٥ ■

يَا مَنْ فِي الْبَحَارِ عَجَائِبُهُ + الْجُمْلَةُ الْفِعْلِيَّةُ + شِرَاءُ شَرِيحَةِ الْهَاتِفِ الْجَوَالِ -----

■ الدَّرْسُ التَّاسِعُ ١٠٩ ■

صِنَاعَةُ التَّلْمِيعِ فِي الْأَدَبِ الْفَارِسِيِّ + مُتَعَلِّقَاتُ الْفِعْلِ + اللَّازِمُ وَ الْمُتَعَدِّي + مَعَ الطَّبِيبِ -----

■ الدَّرْسُ الْعَاشِرُ ١٢١ ■

لَيْلَةُ الْمَبِيتِ + الْفِعْلُ الْمَجْهُوْلُ + فِي الصَّيْدَلِيَّةِ -----

■ الدَّرْسُ الْحَادِي عَشَرَ ١٣١ ■

وَ جَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ + الْجُمْلَةُ الْأَسْمِيَّةُ (أَقْسَامُ الْخَبَرِ) + فِي السُّوقِ -----

■ الدَّرْسُ الثَّانِي عَشَرَ ١٤١ ■

الْمُنَاجَاةُ وَالذُّعَاءُ + الْجُمْلَةُ الْأَسْمِيَّةُ (تَقْدِيمُ الْخَبَرِ + حَذْفُ الْخَبَرِ) + فِي الْمَلْعَبِ -----

پیشگفتار

سخنی با دبیران محترم علوم و معارف اسلامی و اولیای دانش‌آموزان

رویکرد برنامه درسی عربی بر اساس برنامه درسی ملی این است:
«پرورش مهارت‌های زبانی به منظور تقویت فهم قرآن و متون دینی و کمک به زبان و ادبیات فارسی»

این کتاب با توجه به اسناد بالادستی «قانون اساسی»، «برنامه درسی ملی» و «راهنمای برنامه درسی» نوشته شده است. برنامه درسی ملی، مهم‌ترین سند تألیف کتاب‌های درسی است. راهنمای برنامه درسی عربی نیز نقشه راه تألیف است. کتابی که در دست شماست، محتوای بهسازی شده کتاب عربی سال گذشته است. حاصل این کار تقلیل موضوعات کتاب، تبویت و چینش منطقی آنهاست. به منظور تسهیل در محتوا و آموزش قواعد با استفاده از جداول تلاش شده است که در آموزش کتاب، دانش‌آموز و دبیر از کتاب‌های کمک آموزشی مستغنی باشند. تمرین کتاب متناسب با سطح قواعد تدریس شده طراحی شده و تمرین در دروس انتهای کتاب به گونه‌ای تدوین شده است تا مطالب گذشته در ذهن دانش‌آموز تثبیت شود. کتاب با معرفی کلمات سه‌گانه و بیان علائم اسم آغاز می‌شود. درس یک تا شش مقدمات لازم برای آشنایی با علم صرف است. در درس یک علم صرف و نحو تعریف شده و مباحث آن به دانش‌آموز معرفی شده است. در درس دوم و سوم از فعل و تقسیم آن به ثلاثی مجرد و مزید و باب‌های این دو و معانی باب‌ها سخن گفته می‌شود. در درس چهار تا شش سه تقسیم‌بندی مهم اسم یعنی «مذكر و مؤنث»، «مفرد، تثنيه و جمع» و «معرفه، نکره و اقسام معارف» بیان می‌گردد.

از درس هفتم تا پایان کتاب مباحث نحوی به شرح زیر آغاز می‌گردد: تعریف علم نحو و معرب و مبنی در درس ۷.

معرفی ساختار جملات فعلیه و اسمیه از درس ۸ تا درس ۱۲.

لازم به ذکر است مطالب به صورت مشروح و بدون هیچ ابهام و اجمال بیان شده تا درک و فهم آن ساده و در کوتاه‌ترین زمان حاصل شود.

شایسته است دبیر محترم برای تدریس این کتاب، کتاب‌های عربی پایه‌های هفتم تا نهم را به دقت بررسی و مطالعه کرده باشد.

طراحی هر گونه آزمونی (آزمون سراسری، داخلی مدرسه، هماهنگ استانی یا کشوری، مسابقات علمی) تابع اهداف کتاب درسی است.

در طراحی سؤال درک مطلب به ویژه در آزمون سراسری باید از متون کتاب استفاده کرد. در صورتی که متنی غیر از کتاب درسی طرح می‌شود، باید هیچ واژه‌ای خارج از آموخته‌های دانش‌آموز نداشته باشد یا ترجمه فارسی آنها ذیل متن داده شود. همچنین نباید ساختاری متفاوت با قواعد کتاب درسی در آنها باشد.

صورت سؤالات امتحان به زبان عربی است؛ اما واژگانی در آن به کار نمی‌رود که دانش‌آموز نخوانده باشد.

تحلیل صرفی و اعراب از اهداف کتاب عربی دهم نیست و در آینده آموزش داده می‌شود. جزوه مکمل قواعد به دانش‌آموز ارائه نمی‌شود. هرچه لازم بوده در کتاب آمده است یا در سال‌های بعد خواهد آمد.

مکالمه، نمایش، سرود، ترجمه تصویری و داستان‌نویسی، کار عملی درس عربی به شمار می‌رود.

تعریب، تشکیل، جمله‌سازی، تبدیل از صیغه‌ای به صیغه‌ای دیگر و نهادن اعراب از اهداف کتاب درسی نیست.

در سایه درست خواندن، درست فهمیدن و ترجمه درست مهارت سخن گفتن در پی آن به‌دست خواهد آمد. می‌توان در کلاس مکالمه کرد، باید توجه کنیم که شمار اندکی از دانش‌آموزان می‌توانند هنگام سخن گفتن، ظرافت‌های دستوری را به یاد بیاورند و رعایت کنند و این طبیعی است؛ زیرا به یادآوردن قواعد، هنگام سخن گفتن، برای زبان‌آموز دشوار است. در سخن گفتن سرعت عمل لازم است و با آزمون کتبی قابل مقایسه نیست.

با توجه به دشواری مکالمه باید در امتحانات، مسابقات و آزمون سراسری صرفاً از همان عبارات کتاب، سؤال طرح شود.

معنای کلمات در امتحان در جمله خواسته می‌شود.

روخوانی‌های دانش‌آموز و فعالیت‌های او در بخش مکالمه در طول سال، نمره شفاهی دانش‌آموز را تشکیل می‌دهد.

در کتاب جای کافی برای نوشتن ترجمه و حل تمرین در نظر گرفته شده است تا به دفتر تمرین نیازی نباشد؛ اما متن دروس جای کافی ندارد، می‌توان برای این منظور، یک ورق در کتاب نهاد.

بدیهی است که هر کار بشری دارای نواقص فراوان است لذا از تمامی معلمان محترم که این کتاب را تدریس می‌کنند تقاضا داریم موارد کاستی و نقص را منعکس نمایند تا به یاری خدا در چاپ‌های بعدی اصلاح شود.

نظرسنجی کتاب‌درسی

سخنی با دانش‌آموز

زبان عربی را می‌آموزیم؛ زیرا زبان قرآن و علوم و معارف اسلامی است؛ زبان رسمی بسیاری از کشورهای مسلمان است؛ زبان و ادبیات فارسی با آن درآمیخته است. برای فهم بهتر زبان فارسی، آشنایی با زبان عربی لازم است. یکی از شش زبان رسمی سازمان ملل متحد است؛ زبانی کامل، پرمعنا و قوی است؛ ادبیات آن غنی است و

این کتاب ادامه سه کتاب پیشین است. هرآنچه در سه سال گذشته آموخته‌اید در این کتاب لایه‌لای متون، عبارات و تمرین‌ها تکرار شده است. ترجمه متون و عبارات کتاب بر عهده شماست و دبیر نقش راهنما دارد. شما به راحتی می‌توانید متون را ترجمه کنید؛ هدف این کتاب، فهم متن است. اگر شما بتوانید متون عربی را درست بخوانید و خوب بفهمید و ترجمه کنید، خود به خود می‌توانید از فارسی به عربی نیز ترجمه کنید؛ اما ترجمه از فارسی به عربی هدف کتاب نیست. مکالمه نیز فقط در حد عبارات ساده کتاب مد نظر است. از آیات و احادیث کتاب‌های درسی عربی می‌توانید در انشا، سخنرانی و مقاله‌نویسی استفاده کنید.

کتاب گویا نیز تهیه شده است تا با تلفظ درست متون آشنا شوید.

الدَّرْسُ الْأَوَّلُ

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ

وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ﴾ الأنعام : ١

ستایش از آن خدایی است که آسمانها و زمین را آفرید و
تاریکیها و روشنائی را بنهاد.

ذَاكَ هُوَ اللَّهُ

أَنْظُرْ لِتِلْكَ الشَّجَرَةِ ذَاتِ الْغُصُونِ النَّضِرَةِ^١
 كَيْفَ نَمَتْ مِنْ حَبَّةٍ وَ كَيْفَ صَارَتْ شَجَرَهُ
 فَابْحَثْ وَقُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يُخْرِجُ مِنْهَا الثَّمَرَةَ
 وَ انْظُرْ إِلَى الشَّمْسِ الَّتِي جَذَوْتُهَا مُسْتَعِرَهُ

فِيهَا ضِيَاءٌ وَ بِهَا حَرَارَةٌ مُنْتَشِرَةٌ
 مَنْ ذَا الَّذِي أَوْجَدَهَا فِي الْجَوِّ مِثْلَ الشَّرَرَةِ
 ذَاكَ هُوَ اللَّهُ الَّذِي أَنْعَمَهُ مِنْهُمْ مَرَةً
 ذُو حِكْمَةٍ بِالِغَةِ وَ قُدْرَةٍ مُقْتَدِرَهُ

١- الشَّاعِرُ: مَعْرُوفُ الرِّصَايِّ، شَاعِرٌ عِرَاقِيٌّ مِنْ أَبِي كُرْدَيْي النَّسَبِ وَ أُمَّ تَرْكَمَانِيَّةٍ، لَهُ آثَارٌ كَثِيرَةٌ فِي النَّثْرِ وَ الشَّعْرِ.

أَنْظُرْ إِلَى اللَّيْلِ فَمَنْ
وَزَانَهُ بِأَنْجُمٍ
أَوْجَدَ فِيهِ قَمَرَهُ
كَالدُّرِّ الْمُنْتَشِرَةِ

وَأَنْظُرْ إِلَى الْغَيْمِ فَمَنْ
فَصَيَّرَ الْأَرْضَ بِهِ
وَأَنْظُرْ إِلَى الْمَرْءِ وَقُلْ
مَنْ ذَا الَّذِي جَهَّزَهُ
أَنْزَلَ مِنْهُ مَطَرَهُ
بَعْدَ اغْبَارٍ خَضِرَهُ
مَنْ شَقَّ فِيهِ بَصَرَهُ
بِقُوَّةٍ مُفْتَكِرَهُ
أَنْعَمُهُ مِنْهُ مِرَهُ

إِغْبَار: تیره رنگی، غبار آلودگی
أَنْجُم: ستارگان «مفرد: نَجْم»
أَنْزَلَ: نازل کرد
أَنْعَم: نعمت‌ها «مفرد: نِعْمَة»
أَوْجَدَ: پدید آورد
بَالِغ: کامل
جَذْوَة: پاره آتش
جَهَّزَ: مجهّز کرد
خَضِرَة: سرسبز
دُرّ: مرواریدها «مفرد: دُرّ»

ذا: این ← هَذَا
ذات: دارای
ذاك: آن
ذو: دارای
زَان: زینت داد
شَرَرَة: اخگر «پاره آتش»
شَقَّ: شکافت
صَيَّرَ: گردانید
ضياء: روشنائی
عُصُون: شاخه‌ها «مفرد: عُصَن»

غَيْم: ابر
قُلْ: بگو
مُسْتَعِرَة: فروزان
مُفْتَكِرَة: اندیشمند
مُنْهَمِرَة: ریزان
نَضِرَة: تر و تازه
نَمَتْ: رشد کرد «مؤنث نَمَا»
يُخْرِجُ: درمی آورد

صُعْ في الدائرة العدد المناسب. «كَلِمَةٌ وَاحِدَةٌ زَائِدَةٌ».

- ١- الشَّرَرَةُ ○ مِنْ الْأَحْجَارِ الْجَمِيلَةِ الْغَالِيَةِ ذَاتِ اللَّوْنِ الْأَبْيَضِ.
- ٢- الشَّمْسُ ○ جَذَوْتُهَا مُسْتَعِرَّةً، فِيهَا ضِيَاءٌ وَ بِهَا حَرَارَةٌ مُنْتَشِرَةٌ.
- ٣- الْقَمَرُ ○ كَوَكَبٌ يَدُورُ^٢ حَوْلَ الْأَرْضِ؛ ضِياؤُهُ مِنَ الشَّمْسِ.
- ٤- الْأَنْعُمُ ○ بُخَارٌ مُتْرَاكِمْ فِي السَّمَاءِ يَنْزِلُ مِنْهُ الْمَطَرُ.
- ٥- الْعَيْمُ ○ مِنَ الْمَلَابِيسِ النَّسَائِيَةِ ذَاتِ الْأَلْوَانِ الْمُخْتَلِفَةِ.
- ٦- الْفُسْتَانُ ○ قِطْعَةٌ مِنَ النَّارِ.
- ٧- الدُّرُّ ○

صُعِ الْمُتَرَادِفَاتِ وَ الْمُتَضَادَّاتِ فِي الْفُرَاغِ^٣ الْمُنَاسِبِ. = ≠

ضِيَاءٌ / نَامٌ / نَاجِحٌ / مَسْرُورٌ / قَرِيبٌ / جَمِيلٌ / نِهَايَةٌ / يَمِينٌ / غَالِيَةٌ / شِرَاءٌ / مَسْمُوحٌ / مُجِدٌّ

رَخِيصَةٌ ≠	رَاسِبٌ ≠	يَسَارٌ ≠
بَيْعٌ ≠	بِدَايَةٌ ≠	بَعِيدٌ ≠
رَقْدٌ =	قَبِيحٌ ≠	نُورٌ =
حَزِينٌ ≠	مُجْتَهِدٌ =	مَمْنُوعٌ ≠

معرفی ادبیات عربی

«ادبیات عربی»، عنوانی کلی است که تحت این عنوان چندین علم وجود دارد. معروف‌ترین این علوم عبارت‌اند از:

«صَرَف و نَحْو» که به آن «معانی اولیه» می‌گویند؛ و «معانی و بیان و بدیع» که به آن «معانی ثانویه» می‌گویند.

برخی دیگر از این علوم عبارت‌اند از:

«علم لغت، علم املا، تاریخ ادبیات عرب، علم عروض، علم قافیه، تجوید و اشتقاق».

به مجموع این علوم «ادبیات عربی» گفته می‌شود.

معرفی علم صرف:

«علم صرف» علم «شناسایی ساختار کلمه» است.

آشنایی با کلمه و اقسام آن:

در زبان عربی، «کلمات»، از نظر معنا به دو گروه تقسیم می‌شوند:

گروه اول:

کلماتی که بدون قرار گرفتن در جمله، معنای مستقل، ندارند؛

این کلمات، برای «معنادار شدن»، «باید در یک جمله به کار روند»؛ مانند:

مِنْ = از / إِلَى = تا

«سِرْتُ مِنَ الْبَصْرَةِ إِلَى الْكُوفَةِ.» «از بصره تا کوفه سیر کردم.»

کلماتی که بدون قرار گرفتن در جمله، معنای مستقل، ندارند «حرف»، نامیده می‌شوند.

گروه دوم:

کلماتی، که بدون قرار گرفتن در جمله دارای «معنای مستقل»، هستند؛ مثل:

گَرَمَ = گرمی شد / جِدَار = دیوار

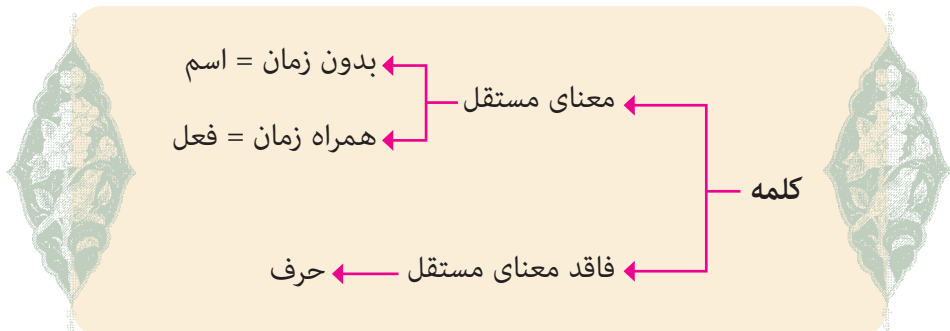
کلماتی که دارای «معنای مستقل» هستند، اگر به همراه زمان باشند؛ مانند:

گَرَمَ = گرمی شد --> (گرمی شد + زمان گذشته) فعل نامیده می‌شوند.

کلماتی که دارای «معنای مستقل» هستند، اگر به همراه زمان نباشند؛ مانند:

جِدَار = دیوار، اسم نامیده می‌شوند.

اقسام کلمه

تعریف علم صرف و بررسی مباحث آن

«علم صرف» علم «شناسایی ساختار کلمه» است، «علم صرف» در ضمنِ شناسایی^۱ ساختار

کلمه به «تکثیر کلمه»^۲ می‌پردازد.

کلمات بر سه قسم‌اند: «اسم، فعل و حرف»؛ اما از آنجا که «حروف قابل تکثیر نیستند»؛

موضوع علم صرف منحصر در «اسم و فعل» می‌گردد.

بررسی مسائل علم صرف در باب فعل

تقسیمات فعل ^۳			
۱	ماضی	مضارع	امر
۲	ثلاثی	رباعی	
۳	مجرد	مزید	
۴	لازم	متعدی	
۵	معلوم	مجهول	
۶	سالم	غیر سالم	
۷	صحيح	معتل	
۸	معرب	مبنی	

۱- مقصود از «شناسایی ساختار کلمه» در قدم اول تشخیص نوع کلمه از نظر اسم، فعل یا حرف بودن و سپس بررسی خصوصیات اسم یا فعل است.

مثلاً در باب فعل، بررسی اینکه آیا فعل ثلاثی است یا رباعی، لازم است یا متعدی، معلوم است یا مجهول و... و در باب اسم بررسی اینکه آیا اسم جامد است یا مشتق و در صورت مشتق بودن تشخیص نوع آن و... هدف از این سلسله مباحث، دسترسی پیدا کردن به معنای دقیق کلمه است. باید توجه داشت که علم صرف دربارهٔ حروف سخن نمی‌گوید.

۲- مراد از تکثیر این است که با تغییر حرکات یک کلمه یا اضافه کردن حرفی به آن، کلمه را به صورت دیگری در بیاوریم تا معانی متفاوتی بدهد. مثل عَلِمَ، غَالِمَ، مَعْلُوم و...

۳- در این درس نیازی به یادگیری جزئیات این جدول نیست.

بررسی مسائل علم صرف در باب اسم

تقسیمات اسم ^۱		
مؤنث	مذکر	
جمع (سالم و مکسر)	تثنيه	مفرد
مشتق	جامد: مصدری، غیر مصدری	
نکره	معرفه: معارف شش گانه	
مبنی	معرب: منصرف، غیر منصرف، معتل الآخر و صحیح الآخر	

علم نحو

علم نحو علم «شناسایی ساختار جمله» یا علم «اعراب و بناء» است. به عبارتی علم نحو با بررسی یک کلمه در جمله، به سه سؤال پاسخ می‌دهد:

۱- آن کلمه چه نقشی در جمله دارد؟

۲- به واسطه این نقش، چه اعرابی می‌گیرد؟

۳- آن اعراب را به چه شکل نشان می‌دهد؟

در پایه دهم تا حدودی به سؤال اول و دوم می‌پردازیم و پاسخ سؤال سوم را در پایه یازدهم به طور مبسوط می‌یابید.

۱- در این درس نیازی به یادگیری جزئیات این جدول نیست.

به کلمات «السَّمَاءِ، الْأَرْضِ، الْحَكِيمُ، الْعَلِيمُ» در ترکیب زیر دقت کنید.

﴿وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلَهٌ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ﴾ زخرف: ۸۴

چه «اشتراکی» بین این کلمات مشاهده می‌کنید؟

هر چهار کلمه «السَّمَاءِ، الْأَرْضِ، الْحَكِيمُ، الْعَلِيمُ»، دارای «ال» هستند؛

«ال» یکی از علائم اختصاصی «اسم» است.

به آیه شریفه زیر دقت کنید.

﴿ذَكَرْ رَحْمَتَ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا﴾ مریم: ۲ تا ۴

این (آیات) یادی از رحمت پروردگار تو نسبت به بنده‌اش زکریا است. وقتی که خدای خود را پنهانی (و از صمیم قلب) فراخواند.

عرض کرد که پروردگارا، استخوان من سست گشت و فروغ پیری بر سرم بتافت و با وجود این من از دعا به درگاه کرم تو خود را هرگز محروم ندانسته‌ام.

به کلمات زیر دقت کنید.

«خَفِيًّا - شَيْبًا - شَقِيًّا - نِدَاءً»

این چهار کلمه، «اسم» هستند.

چه «اشتراکی» بین این کلمات مشاهده می‌کنید؟

هر چهار کلمه «خَفِيًّا - شَيْبًا - شَقِيًّا - نِدَاءً»، دارای «تنوین» هستند؛

«تنوین» یکی از علائم اختصاصی «اسم» است.

به کلمات «رَبِّ - دُعَاءٍ - رَحْمَتٍ»، دقت کنید.

این سه کلمه، «اسم» هستند.

چه «اشتراکی» بین این کلمات مشاهده می‌کنید؟

هر سه کلمه «رَبِّ - دُعَاءِ - رَحْمَتٍ»، حرکت کسره (ـِ) گرفته‌اند که ناشی از اعراب «جَرِّ»^۱ است. گفتیم هر کلمه در زبان عربی با توجه به اینکه در چه جایگاهی قرار دارد، حرکت و اعراب می‌گیرد؛

«جَرِّ» یکی از علائم اختصاصی «اسم» است.

به کلمات «رَبِّ - عَبْدَ - رَبِّ - دُعَاءِ»، در ترکیب‌های زیر دقت کنید.

«رَبِّكَ - عَبْدَهُ - رَبَّهُ - دُعَانِكَ»

این چهار کلمه، «اسم» هستند.

چه «اشتراکی» بین این کلمات مشاهده می‌کنید؟

هر چهار کلمه «رَبِّ - عَبْدَ - رَبِّ - دُعَاءِ»، به کلمات بعد از خود، «اضافه» شده‌اند؛

«اضافه» یکی از علائم اختصاصی «اسم» است.

به کلمه «قَوْم»، در ترکیب‌های زیر دقت کنید.

﴿قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ﴾ انعام: ۱۳۵

﴿وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنفُسَكُم﴾ بقره: ۵۴

کلمه «قَوْم»، «اسم» است.

در دو جمله بالا، کلمه «قَوْم»، چه «جایگاهی» دارد؟

کلمه «قَوْم»، در دو جمله بالا «منادی» است؛

«منادی» واقع شدن، یکی از علائم اختصاصی «اسم» است.

به کلمه «اللَّهُ»، در ترکیب زیر دقت کنید.

کلمه «اللَّهُ» در جمله ﴿اللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ﴾، «مسندالیه» واقع شده است؛

«مسندالیه» یکی از «دو رکن و دو ستون اصلی جمله» است.

۱- در مورد اعراب جَرِّ در دروس بعدی توضیحات بیشتری ارائه خواهد شد.

«مسندآیه» یعنی بخشی از جمله، که برای آن «خبری» صادر می‌شود.
 در جمله ﴿اللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ﴾، «اللَّهُ»، «مسندآیه» و «رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ»، «مسند»، است؛
 «مسندآیه شدن»، یکی از علائم اختصاصی «اسم» است.

تذکر: برخی از علائم اسم، در بعضی از اسم‌ها مشاهده نمی‌شود مثلاً ضمائر متصل منصوبی مانند «ه - هما - هم» علائم ظاهری اسم مانند «تنوین - ال - اضافه» را نمی‌گیرند. به زودی با اسامی آشنا می‌شویم که در ظاهر هیچ یک از نشانه‌های اسم را ندارند اما این نکته مهم از تعریف اسم، در آنها وجود دارد که اسامی، کلماتی هستند که معنای مستقل دارند ولی دلالت بر زمان نمی‌کنند مثل «هو: او» یا «متی: چه وقت» یا «هذا: این» و این کلمات دارای معنای مستقل و فاقد زمان هستند، پس اسم هستند.

علائم اسم

اسم، دارای شش «علامت» است:

«جر - تنوین - ال - اضافه - منادی - مسندآیه شدن»^۱

۱- آشنایی کامل با این اصطلاحات از اهداف این درس نمی‌باشد و درآینده بیشتر با آنها آشنا خواهید شد.

التَّمْرِينُ الْأَوَّلُ: عَيِّنِ الْأَسْمَاءَ فِي مَا يَأْتِي وَ اذْكُرِ عِلَامَاتِهَا.

١- أَفْضَلُ الشَّرَفِ الْأَدَبُ.

٢- الْخَيْرُ كَثِيرٌ وَ فَاْعِلُهُ قَلِيلٌ.

٣- حُسْنُ الْخُلُقِ نِصْفُ الدِّينِ.

٤- اسْتَنْزِلُوا الرِّزْقَ بِالصَّدَقَةِ.

٥- إِنَّ أَحْسَنَ الْحَسَنِ الْخُلُقُ الْحَسَنُ.

التَّمْرِينُ الثَّانِي: عَيِّنِ الْإِسْمَ وَ الْفِعْلَ وَ الْحَرْفَ.

١- ﴿ذَكَرْتُ رَحْمَتَ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكِرِيَّا﴾. مريم: ٢

٢- ﴿قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي﴾. مريم: ٤

٣- ﴿وَاشْتَعلَ الرَّأْسُ شَيْبًا﴾. مريم: ٤

حروف	افعال	اسامی	
			الآيَةُ الْأُولَى
			الآيَةُ الثَّانِيَةُ
			الآيَةُ الثَّالِثَةُ

التَّمَرِينُ الثَّلَاثُ: عَيِّنْ عِشْرِينَ مِنَ الْأَسْمَاءِ وَ عَلَامَاتِهَا فِي سُورَةِ الزَّلْزَالِ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ١ وَأُخْرِجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ٢ وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا ٣
يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ٤ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ٥ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا
أَعْمَالُهُمْ ٦ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ٧ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ٨

اسم	الرَّحْمَنِ	الرَّحِيمِ			
علامته	ال	ال			
اسم					
علامته					
اسم					
علامته					
اسم					
علامته					
اسم					
علامته					

- ۱- لرزانده شود (زلزال: مصدر زُلْزِلَتْ) ۲- جمع ثقل: بارها ۳- خبر می دهد ۴- وحی کرده است
۵- بازمی گردند (مقصود، بازگشت مردم از محل حساب به سوی بهشت یا جهنم است) ۶- پراکنده

در گروه‌های دو نفره شبیه گفت‌وگوی زیر را در کلاس اجرا کنید.

حوار «التعارف»^۱

أَحَدُ الْمُوظَّفِينَ فِي قَاعَةِ الْمَطَارِ ^۲	زائر مَرَقَدِ أميرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَام
وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ.	السَّلَامُ عَلَيْكُمْ.
صَبَاحَ النَّورِ وَالسُّرُورِ.	صَبَاحَ الْخَيْرِ يَا أَخِي.
أَنَا بِخَيْرٍ، وَكَيْفَ أَنْتَ؟	كَيْفَ حَالُكَ؟
عَفْوًا، مِنْ أَيْنَ أَنْتَ؟	بِخَيْرٍ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ.
مَا اسْمُكَ الْكَرِيمُ؟	أَنَا مِنَ الْجُمْهُورِيَّةِ الْإِسْلَامِيَّةِ الْإِيرَانِيَّةِ.
أَهلاً بِكَ	إِسْمِي حُسَيْنٌ
لا؛ مَعَ الْأَسْفِ ^۳ ، لَكِنِّي أُحِبُّ أَنْ أُسَافِرَ ^۴ .	هَلْ سَافَرْتَ إِلَى إِيرَانٍ حَتَّى الْآنَ؟
إِنْ شَاءَ اللَّهُ؛ إِلَى اللَّقَاءِ مَعَ السَّلَامَةِ.	إِنْ شَاءَ اللَّهُ نُسَافِرُ إِلَى إِيرَانِ!
فِي أَمَانِ اللَّهِ وَ حِفْظِهِ، يَا حَبِيبِي.	فِي أَمَانِ اللَّهِ.

۱- تعارف: آشنایی با یکدیگر ۲- قاعة: سالن ۳- مطار: فرودگاه ۴- مَعَ الْأَسْفِ: متأسفانه
۵- أَنْ أُسَافِرَ: که سفر کنم

الدَّرْسُ الثَّانِي

﴿إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ﴾

الأنبياء : ٩٢

بی گمان این امت شماست؛ امتی یگانه و من پروردگارتان

هستم، پس مرا پرستید.

لَقَدْ كَانَتْ رِسَالَةُ الْإِسْلَامِ عَلَى مَرِّ الْعُصُورِ قَائِمَةً عَلَى أَسَاسِ الْمَنْطِقِ وَاجْتِنَابِ أَيِّ إِسَاءَةٍ؛
فَإِنَّ اللَّهَ يَقُولُ:

﴿وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ
عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ﴾^١ فَصَّلَتْ: ٣٤

إِنَّ الْقُرْآنَ يَأْمُرُ الْمُسْلِمِينَ أَلَّا يَسُبُّوا مَعْبُودَاتِ الْمُشْرِكِينَ وَ الْكُفَّارِ فَهُوَ يَقُولُ:

﴿وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ...﴾^٢ الْأَنْعَامُ: ١٠٨

الْإِسْلَامُ يَحْتَرِمُ الْأَدْيَانَ الْإِلَهِيَّةَ؛ ﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ
أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئاً﴾ آلْ عِمْرَانُ: ٦٤

يُؤَكِّدُ الْقُرْآنُ عَلَى حُرِّيَّةِ الْعَقِيدَةِ: ﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ...﴾ الْبَقَرَةُ: ٢٥٦

لَا يَجُوزُ الْإِصْرَارُ عَلَى نِقَاطِ الْخِلَافِ وَ عَلَى الْعُدْوَانِ، لِأَنَّهُ لَا يَنْتَفِعُ بِهِ أَحَدٌ؛ وَ عَلَى كُلِّ النَّاسِ
أَنْ يَتَعَاشُوا مَعَ بَعْضِهِمْ تَعَايُشاً سَلْمِيّاً، مَعَ اخْتِفَاطٍ كُلِّ مِنْهُمْ بِعَقَائِدِهِ؛ لِأَنَّهُ
﴿كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ﴾ الرَّؤْمُ: ٣٢

الْبِلَادُ الْإِسْلَامِيَّةُ مَجْمُوعَةٌ مِنَ الشُّعُوبِ الْكَثِيرَةِ، تَخْتَلِفُ فِي لُغَاتِهَا وَ أَلْوَانِهَا.
قَالَ اللَّهُ تَعَالَى:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَ جَعَلْنَاكُمْ شُعُوباً وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ
أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ﴾ الْحُجُرَاتُ: ١٣

١- و نیکی و بدی برابر نیستند؛ [بدی را] به گونه‌ای که بهتر است دفع کن که آنگاه کسی که میان تو و او دشمنی هست، گویی دوستی صمیمی می‌شود.

٢- کسانی را که به جای خدا فرا می‌خوانند، دشنام ندهید که به خداوند دشنام دهند ...

يَأْمُرُنَا الْقُرْآنُ بِالْوَحْدَةِ.

﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا...﴾ آل عمران: ۱۰۳

يَتَجَلَّى اتِّحَادُ الْأُمَّةِ الْإِسْلَامِيَّةِ فِي صُورٍ كَثِيرَةٍ، مِنْهَا اجْتِمَاعُ الْمُسْلِمِينَ فِي مَكَانٍ وَاحِدٍ فِي الْحَجِّ. الْمُسْلِمُونَ حُمُسُ سُكَّانِ الْعَالَمِ، يَعِيشُونَ فِي مَسَاحَةٍ وَاسِعَةٍ مِنَ الْأَرْضِ مِنَ الصَّيْنِ إِلَى الْمُحِيطِ الْأَطْلَسِيِّ.

قَالَ الْإِمَامُ الْخُمَيْنِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ: ... إِذَا قَالَ أَحَدٌ كَلَامًا يُفَرِّقُ الْمُسْلِمِينَ، فَاعْلَمُوا أَنَّهُ جَاهِلٌ أَوْ عَالِمٌ يُحَاوِلُ إِيجَادَ التَّفْرِقَةِ بَيْنَ صُفُوفِ الْمُسْلِمِينَ.
وَقَالَ قَائِدُنَا آيَةُ اللَّهِ الْخَامِنِي:
مَنْ رَأَى مِنْكُمْ أَحَدًا يَدْعُو إِلَى التَّفْرِقَةِ، فَهُوَ عَمِيلُ الْعَدُوِّ.

قَائِد : رهبر «جمع: قَادَة»
قَائِم : استوار، ایستاده
عَلَى مَرِّ الْعُصُورِ : در گذر زمان
عَمِيل : مزدور «جمع: عُمَلَاء»
لَدَى : نزد «لَدَيْهِمْ: دارند»
مَعَ بَعْضٍ : با همدیگر
مِنْ دُونِ اللَّهِ : به جای خدا، به
غیر خدا
يَتَجَلَّى: جلوه گر می شود
يَجُوزُ : جایز است
يَحْتَرِمُ: گرامی می دارد
يَسْتَوِي: برابر می شود
يُؤَكِّدُ : تأکید می کند

حُرِّيَّة : آزادی
حَمِيم : گرم و صمیمی
خِلَاف : اختلاف
حُمُس : یک پنجم
دَعَا : فرا خواند، دعا کرد
«يَدْعُونَ: فرا می خوانند»
ذَكَرَ : مرد، نر
سَبَّ : دشنام داد
سُكَّان : ساکنان
سَلَمِيّ : مُسَالَمَت آمیز
«سَلَم: صلح»
سَوَاء : یکسان
فَرِحَ : شاد
فَرَّقَ : پراکنده ساخت

أَتَقَى : پرهیزگارترین
إِحْتِفَاط : نگاه داشتن
أَشْرَكَ : شریک قرار داد
إِعْتَصَمَ : چنگ زد (با دست گرفت)
أَكْرَمَ : گرامی ترین
أُنْثَى : زن، ماده
أَلَا : که نه ... أَلَا نَعْبُدُ : که
نپرستیم
أَيَّ إِسَاءَةٍ: هرگونه بدی
تَعَارَفَ: یکدیگر را شناختن
لِتَعَارَفُوا: تا یکدیگر را بشناسید
تَعَايَشَ : همزیستی داشت
حَبَل : طناب «جمع: حِبَال»

- ١- يَجُوزُ الْإِصْرَارُ عَلَى نِقَاطِ الْخِلَافِ وَ الْعُدْوَانِ، لِلدَّفَاعِ عَنِ الْحَقِيقَةِ.
- ٢- رِسَالَةُ الْإِسْلَامِ قَائِمَةٌ عَلَى أَسَاسِ الْمَنْطِقِ وَ اجْتِنَابِ الْإِسَاءَةِ.
- ٣- عَلَى كُلِّ النَّاسِ أَنْ يَتَعَايَشُوا مَعَ بَعْضِهِمْ تَعَايُشًا سَلْمِيًّا.
- ٤- لِبَعْضِ الشُّعُوبِ فَضْلٌ عَلَى الْآخَرِينَ بِسَبَبِ اللَّوْنِ.
- ٥- رُبْعُ سُكَّانِ الْعَالَمِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ.

أَيُّ كَلِمَةٍ مِنْ كَلِمَاتِ الْمُعْجَمِ، تُنَاسِبُ التَّوْضِيحَاتِ التَّالِيَةَ؟

- ١- رَئِيسُ الْبِلَادِ، الَّذِي يَأْمُرُ الْمَسْؤُولِينَ وَ يَنْصَحُهُمْ لِإِدَاءِ وَاجِبَاتِهِمْ.
- ٢- تَعَرَّفُ الْبَعْضُ عَلَى الْبَعْضِ الْآخَرِ.
- ٣- الَّذِي يَعْمَلُ لِمَصْلَحَةِ الْعَدُوِّ.
- ٤- جُزْءٌ وَاحِدٌ مِنْ خَمْسَةٍ.

صَغْ فِي الْفَرَاغِ كَلِمَةً مُنَاسِبَةً مِنَ الْكَلِمَاتِ التَّالِيَةِ. «كَلِمَتَانِ زَائِدَتَانِ»

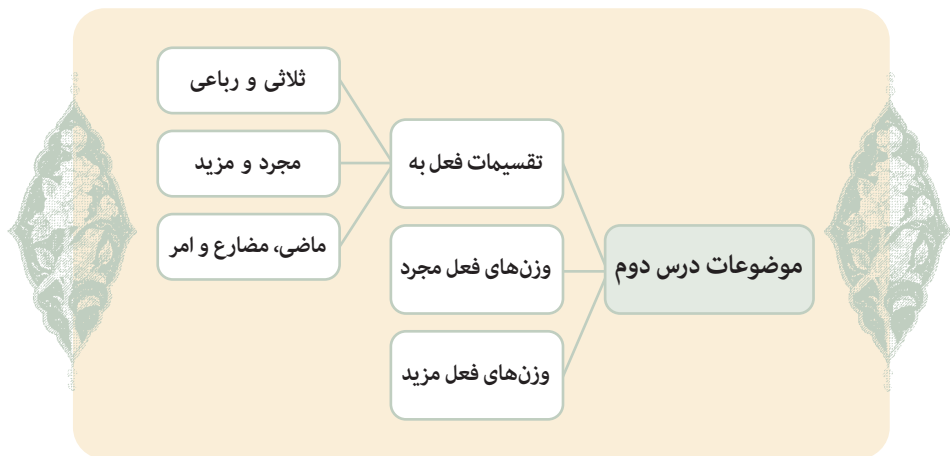
سَوَاءٍ / الشَّعْبُ / يَجُوزُ / قَائِمَةٌ / عِنْدِي / مِنْ دُونِ

١- جَوَّالٌ تَفَرُّغٌ بِطَارِيئَتِهِ خِلَالَ نِصْفِ يَوْمٍ.

٢- زُمَلَائِي فِي الدَّرْسِ عَلَى حَدِّ

٣- لَا يَقْبَلُ الْإِيرَانِيَّ أَيَّ ضَغْطٍ.

٤- لَا تَعْبُدُوا اللَّهَ أَحَدًا.

تقسیم فعل به ثلاثی و رباعی

افعال در زبان عربی، از نظر «تعداد حروف اصلی»، به دو گروه ثلاثی (سه حرفی) و رباعی (چهار حرفی)، تقسیم می‌شوند.
تذکره: در زبان عربی، فعل کمتر از سه حرف اصلی، یا بیشتر از چهار حرف اصلی وجود ندارد.

تقسیم فعل به مجرد و مزید

در بسیاری از اوقات به حروف اصلی، حرفی به نام «حروف زائد» ملحق می‌شود. این حروف زائد نام فعل را از «مجرد» به «مزید» تغییر می‌دهند.

فعل ثلاثی مجرد

فعل ثلاثی مجرد، دارای «وزنِ مشخص» است.

وزن‌های فعل ثلاثی مجرد

فعل ماضی	فعل مضارع	مثال
فَعَلَ	يَفْعَلُ	فَتَحَ - يَفْتَحُ
	يَفْعَلُ	صَرَبَ - يَصْرِبُ
	يَفْعَلُ	نَصَرَ - يَنْصُرُ
فَعِلَ	يَفْعِلُ	عَلِمَ - يَعْلَمُ
	يَفْعِلُ	حَسِبَ - يَحْسِبُ
فَعَّلَ	يَفْعَلُّ	حَسَّنَ - يَحْسِنُ

تذکر: وزن مصادر ثلاثی مجرد، سماعی است و در صورتی که با مصدری آشنا نباشیم، باید به کتاب لغت مراجعه کنیم.

تقسیم فعل به ماضی، مضارع و امر

در بخش «تقسیمات فعل» ملاحظه کردید افعال در زبان عربی، از نظر ساختار، به سه گروه «ماضی، مضارع و امر»، تقسیم می‌شوند.

نمونه جدول صرف افعال ثلاثی مجرد			فعل ماضی	فعل مضارع	امر حاضر
غایب	مذكر	مفرد	كَتَبَ (هو)	يَكْتُبُ (هو)	
		مثنی	كَتَبَا	يَكْتُبَانِ	
		جمع	كَتَبُوا	يَكْتُبُونَ	
	مؤنث	مفرد	كَتَبَتْ (هی)	تَكْتُبُ (هی)	
		مثنی	كَتَبَتَا	تَكْتُبَانِ	
		جمع	كَتَبْنَ	يَكْتُبْنَ	
مخاطب	مذكر	مفرد	كَتَبْتَ (أنت)	تَكْتُبُ (أنت)	اُكْتُبْ (أنت)
		مثنی	كَتَبْتُمَا	تَكْتُبَانِ	اُكْتُبَا
		جمع	كَتَبْتُمْ	تَكْتُبُونَ	اُكْتُبُوا
	مؤنث	مفرد	كَتَبْتِ	تَكْتُبِينَ	اُكْتُبِي
		مثنی	كَتَبْتُمَا	تَكْتُبَانِ	اُكْتُبَا
		جمع	كَتَبْتُنَّ	تَكْتُبْنَ	اُكْتُبْنَ
متكلم	وحده		كَتَبْتُ	اُكْتُبْ (أنا)	
	مع الغیر		كَتَبْنَا	نَكْتُبْ (نحن)	

تذکر: تاء ساکن در کَتَبْتُ و کَتَبْتَا فقط علامت تأنیث بوده و ضمیر نیست.

وزن های فعل مزید و معانی آن

«فعل مزید» فعلی است که «حرف یا حروف زائد»، به ساختار اصلی آن اضافه می شود. این اضافه شدن نیز تحت ضوابط مشخصی اتفاق می افتد که به آن «باب» گفته می شود. تعداد این باب ها هشت باب است.

نکتهٔ اساسی هر «باب» این است که با رفتن فعل به یک باب فعل مزید، معنای آن تغییر می‌کند و به دست آوردن «معنای جدید»، نیاز به مهارت در «علم صرف و علم لغت» دارد. اما یک ضابطهٔ کلی، برای معنای جدید، وجود دارد. این «ضابطهٔ کلی» این است که: هر باب دارای «یک معنای غالبی»، است؛ یعنی در غالب موارد، این معنا را به فعل اضافه می‌کند.

اما هر باب، می‌تواند معانی دیگری هم داشته باشد که گرچه ما به این معانی اشاره می‌کنیم، اما همان‌طور که گفتیم به دست آوردن معنای جدید، نیاز به مهارت در علم صرف و علم لغت دارد.

باب / مصدر	ماضی	مضارع	امر
إِفْعَال	أَفْعَلَّ	يُفْعِلُّ	أَفْعِلْ
تَفْعِيل	فَعَّلَ	يُفَعِّلُ	فَعِّلْ
مُفَاعَلَة	فَاعَلَ	يُفَاعِلُ	فَاعِلْ
إِفْتِعَال	إِفْتَعَلَ	يَفْتَعِلُ	إِفْتَعِلْ
إِنْفِعَال	إِنْفَعَلَ	يَنْفَعِلُ	إِنْفَعِلْ
تَفَعُّل	تَفَعَّلَ	يَتَفَعَّلُ	تَفَعَّلْ
تَفَاعُل	تَفَاعَلَ	يَتَفَاعَلُ	تَفَاعَلْ
إِسْتِفْعَال	إِسْتَفْعَلَ	يَسْتَفْعِلُ	إِسْتَفْعِلْ

ترجم الأفعال الثلاثية المزیدة، و اكتب بابها.

باب

يَتَعَامَلُ:

تَعَامَلَ:

مضارع

ماضي

تَعَامَلُ: داد و ستد کردن

تَعَامَلُ:

مصدر

امر

يُعَلِّمُ:

عَلَّمَ:

مضارع

ماضي

تَعَلِّمُ: یاد دادن

عَلَّمَ:

مصدر

امر

يُكَاتِبُ:

كَاتَبَ:

مضارع

ماضي

مُكَاتِبَةٌ: نامه نگاری کردن

كَاتَبَ:

مصدر

امر

يُجْلِسُ:

أَجْلَسَ:

مضارع

ماضي

إِجْلَاسٌ: نشان دادن

أَجْلَسَ:

مصدر

امر

الْتَمَرِينُ الْأَوَّلُ: كَمِّلْ تَرْجَمَةَ الْآيَاتِ وَالْأَحَادِيثِ التَّالِيَةِ ثُمَّ عَيِّنْ نَوْعَ الْأَفْعَالِ فِيهَا وَصَيِّغَتْهَا.

١- ﴿وَأَجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ﴾ الشُّعْرَاءُ : ٨٤

و برای من یاد نیکو در

٢- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ﴾ الصَّف : ٢

ای کسانی که ایمان آورده‌اید،

٣- ﴿وَاَعْمَلُوا صَالِحاً إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ﴾ الْمُؤْمِنُونَ : ٥١

و کار نیکو

٤- ﴿رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ الْأَعْرَاف : ٤٧

پروردگارا،

٥- «لَا تَنْظُرُوا إِلَى كَثْرَةِ صَلَاتِهِمْ وَصَوْمِهِمْ وَكَثْرَةِ الْحَجِّ... وَلَكِنْ انْظُرُوا إِلَى

صِدْقِ الْحَدِيثِ وَادَاءِ الْأَمَانَةِ.» رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

به بسیاری نمازشان و و بسیاری حج

بلکه به و امانتداری

٦- «إِرْحَمْ مَنْ فِي الْأَرْضِ يَرْحَمُكَ مَنْ فِي السَّمَاءِ.» رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

به کسی که در زمین است

الْتَمَرِينُ الثَّانِي: تَرْجِمْ هَذِهِ الْجُمْلَ، وَاكْتُبْ نَوْعَ الْأَفْعَالِ وَصِيغَتَهَا.

اَكْتُبْ رِسَالَتَكَ:

لَا تَكْتُبْ عَلَى الْجِدَارِ:

اَكْتُبُوا وَاجِبَاتِكُمْ:

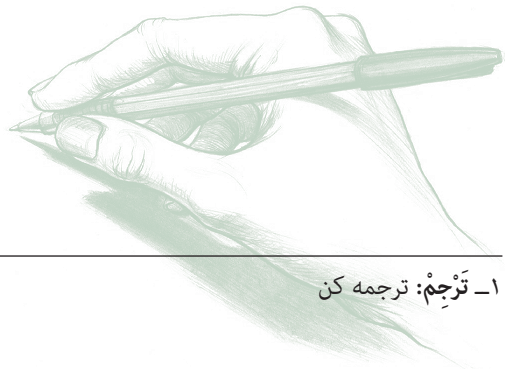
هُنَّ لَا يَكْتُبْنَ بِسُرْعَةٍ:

سَأَكْتُبُ دَرْسِي:

إِنَّا سَوْفَ نَكْتُبُ أَبْحَاثًا:

مَا كَتَبْتُمْ تَمَارِينَكُمْ:

كَانُوا يَكْتُبُونَ بِدِقَّةٍ:

١- تَرْجِمْ: تَرْجِمَهُ كُنْ

التَّامِرِينَ الثَّلَاثُ: اكْمِلِ الْجَدُولَ التَّالِيَ.

- ١- ﴿فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا﴾ نصر: ٣
- ٢- ﴿وَرَأَيْتِ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا﴾ نصر: ٢
- ٣- ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ﴾ كافرون: ١٥
- ٤- ﴿الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ ... وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ﴾ البقرة: ٣
- ٥- ﴿فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ ... وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ﴾ البقرة: ١٠
- ٦- ﴿اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ ...﴾ البقرة: ١٥

الفعل	الماضي / المضارع / الأمر	المُجَرَّد / المزيد	باب
سَبَّحَ	امر	مزيد	تفعيل
اسْتَغْفَرَ			
رَأَيْتِ			
يَدْخُلُونَ			
أَعْبُدُ			
تَعْبُدُونَ			
يُؤْمِنُونَ			
رَزَقْنَا			
يُنْفِقُونَ			
يَكْذِبُونَ			
يَسْتَهْزِئُ			

حوار «في المطار»

سائح من إيران	سائح من الكويت
السلام عليكم.	و عليكم السلام و رحمة الله و بركاته.
مساء الخير يا حبيبي.	مساء النور يا عزيزي.
هل حضرتك من العراق؟	لا؛ أنا من الكويت. أنت من باكستان؟
لا؛ أنا إيراني. كم مرة جئت للزيارة؟	جئت للمرة الأولى؛ و كم مرة جئت أنت؟
أنا جئت للمرة الثانية.	كم عمرك؟
عمري ستة عشر عاماً.	من أي مدينة أنت؟
أنا من مدينة جويبار في محافظة مازندران.	ما أجمل ^٢ غابات مازندران و طبيعتها!
هل ذهبت إلى إيران من قبل؟!	نعم؛ ذهبت لزيارة الإمام الرضا، ثامن أئمتنا عليه السلام .
كيف وجدت إيران؟	إن إيران بلاد جميلة جداً، و الشعب ^٣ الإيراني شعب مضياف ^٤ .

١- سائح: گردشگر ٢- ما أجمل: چه زیباست! ٣- شعب: ملت ٤- مضياف: مهمان‌دوست

﴿وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ بُشْرًا﴾

الأعراف: ٥٧

و او کسی است که بادهای را مژده دهنده می فرستد.

الدَّرْسُ الثَّالِثُ

﴿اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ فَتُثِيرُ سَحَاباً فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ...﴾ الرَّوم: ٤٨

هَلْ تُصَدِّقُ أَنْ تَرَى فِي يَوْمٍ مِنَ الْأَيَّامِ أَسْمَاكَ تَتَساقَطُ مِنَ السَّمَاءِ؟! إِنَّ نَزُولَ الْمَطَرِ وَالتَّلَجِّ مِنَ السَّمَاءِ شَيْءٌ طَبِيعِيٌّ؛ وَلَكِنْ أَيْمُنُ أَنْ نَرَى مَطَرَ السَّمَكِ؟! هَلْ تَظُنُّ أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ الْمَطَرُ حَقِيقَةً وَ لَيْسَ فِلْمًا خَيَالِيًّا؟! حَسَنًا فَانْظُرْ إِلَى هَذِهِ الصُّورِ حَتَّى تُصَدِّقَ.

انْظُرْ بِدِقَّةٍ؛ أَنْتَ تَشَاهِدُ سُقُوطَ الْأَسْمَاكِ مِنَ السَّمَاءِ؛ كَأَنَّ السَّمَاءَ تُمَطِرُ أَسْمَاكَ. يُسَمَّى النَّاسُ هَذِهِ الظَّاهِرَةَ الطَّبِيعِيَّةَ «مَطَرَ السَّمَكِ». حَيَّرَتْ هَذِهِ الظَّاهِرَةُ النَّاسَ سَنَوَاتٍ طَوِيلَةً فَمَا وَجَدُوا لَهَا جَوَابًا. يَحْدُثُ «مَطَرُ السَّمَكِ» سَنَوِيًّا فِي جُمْهُورِيَّةِ الْهِنْدُورَاسِ فِي أَمْرِيكََا الْوُسْطَى.

تَحَدَّثُ هَذِهِ الظَّاهِرَةُ مَرَّتَيْنِ فِي السَّنَةِ أَحْيَانًا. فَيَلْحِظُ النَّاسُ غَيْمَةً سَوْدَاءَ عَظِيمَةً
وَرَعْدًا وَبَرْقًا وَرِيحًا قَوِيَّةً وَ مَطَرًا شَدِيدًا لِمُدَّةٍ سَاعَتَيْنِ أَوْ أَكْثَرَ ثُمَّ تُصْبِحُ الْأَرْضُ
مَفْرُوشَةً بِالْأَسْمَاكِ، فَيَأْخُذُهَا النَّاسُ لِيَطْبَخُهَا وَ تَنَاوُلَهَا.

حَاوَلَ الْعُلَمَاءُ مَعْرِفَةَ سِرِّ تِلْكَ الظَّاهِرَةِ الْعَجِيبَةِ؛ فَأَرْسَلُوا فَرِيقًا لِيَزِيْرَةَ الْمَكَانِ وَ
التَّعْرِفِ عَلَى الْأَسْمَاكِ الَّتِي تَتَسَاقَطُ عَلَى الْأَرْضِ بَعْدَ هَذِهِ الْأَمْطَارِ الشَّدِيدَةِ، فَوَجَدُوا أَنَّ
أَكْثَرَ الْأَسْمَاكِ الْمُنْتَشِرَةِ عَلَى الْأَرْضِ مِنْ نَوْعٍ وَاحِدٍ، وَلَكِنَّ الْعَرِيبَ فِي الْأَمْرِ أَنَّ الْأَسْمَاكِ
لَيْسَتْ مُتَعَلِّقَةً بِالْمِيَاهِ الْمُجَاوِرَةِ بَلْ بِمِيَاهِ الْمُحِيطِ الْأَطْلَسِيِّ الَّذِي يَبْعُدُ مَسَافَةً مَا تَتِي
كِيلُومِتْرٍ عَنْ مَحَلِّ سُقُوطِ الْأَسْمَاكِ. مَا هُوَ سَبَبُ تَشْكِيلِ هَذِهِ الظَّاهِرَةِ؟! يَحْدُثُ إِعْصَارٌ
شَدِيدٌ فَيَسْحَبُ الْأَسْمَاكِ إِلَى السَّمَاءِ بِقُوَّةٍ وَيَأْخُذُهَا إِلَى مَكَانٍ بَعِيدٍ وَ عِنْدَمَا يَفْقِدُ
سُرْعَتَهُ تَتَسَاقَطُ عَلَى الْأَرْضِ.

يَحْتَفِلُ النَّاسُ فِي الْهُندُورَاسِ بِهَذَا الْيَوْمِ سَنَوِيًّا وَ يُسَمُّونَهُ «مِهْرَجَانُ مَطَرِ السَّمَكِ».

﴿وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ﴾

الْبَقَرَةُ: ٢٢

أَثَارَ: برانگیخت

إِحْتَفَلَ: جشن گرفت

أَرْسَلَ: فرستاد

أَصْبَحَ: شد

إِعْصَارَ: گردباد

أَمْرِيكَا الْوُسْطَى: آمریکای مرکزی

أَمْطَرَ: باران بارید

بَسَطَ: گستراند

بُشِّرَ: بشارت

بَعْدَ: دور شد

تَرَى: می بینی

أَنْ تَرَى: که بینی

تَسَاقَطَ: افتاد

التَّعَرُّفُ عَلَى: شناختن

تُلُجَ: برف، یخ «جمع: تُلُوج»

حَسَنًا: بسیار خوب

حَيْرَ: حیران کرد

سَحَبَ: کشید

سَمَى: نامید

سَوْدَاءَ: سیاه «مؤنثِ أَسْوَد»

سَنَوِيَّ: سالانه

صَدَّقَ: باور کرد

حَتَّى تُصَدِّقَ: تا باور کنی

ظَاهِرَةً: پدیده «جمع: ظَوَاهِر»

فِلْمَ: فیلم «جمع: أَفْلَام»

لَاخَظَ: ملاحظه کرد

الْمُحِيطُ الْأَطْلَسِيَّ: اقیانوس اطلس

مَفْرُوشَ: پوشیده، فرش شده

مِهْرَجَانِ: جشنواره

نُزُولَ: پایین آمدن، بارش

x ✓

عَيْنِ الصَّحِيحِ وَ الْخَطَا حَسَبَ نَصِّ الدَّرْسِ.

۱- يَحْتَفِلُ أَهَالِي الْهِنْدُورَاسِ بِهَذَا الْيَوْمِ شَهْرِيًّا وَ يُسَمُّوْنَهُ «مِهْرَجَانِ الْبَحْرِ».

۲- عِنْدَمَا يَفْقِدُ الْإِعْصَارُ سُرْعَتَهُ، تَتَسَاقَطُ الْأَسْمَاكُ عَلَى الْأَرْضِ.

۳- يَتَسَّ الْعُلَمَاءُ مِنْ مَعْرِفَةِ سِرِّ تِلْكَ الظَّاهِرَةِ الْعَجَبِيَّةِ.

۴- إِنَّ نُزُولَ الْمَطَرِ وَ الثَّلْجِ مِنَ السَّمَاءِ أَمْرٌ طَبِيعِيٌّ.

۵- تَحَدَّثُ هَذِهِ الظَّاهِرَةُ عَشْرَ مَرَّاتٍ فِي السَّنَةِ.

عَيْنِ الْجُمْلَةِ الصَّحِيحَةِ وَغَيْرِ الصَّحِيحَةِ حَسَبَ الْحَقِيقَةِ وَالْوَاقِعِ. ✓ x

- ١- الْمَهْرَجَانُ احْتِفَالٌ بِمُنَاسَبَةٍ جَمِيلَةٍ، كِمَهْرَجَانِ الْأَزْهَارِ وَ مَهْرَجَانِ الْأَفْلامِ.
- ٢- الثَّلْجُ نَوْعٌ مِنْ أَنْوَاعِ نُزُولِ الْمَاءِ مِنَ السَّمَاءِ يَنْزِلُ عَلَى الْجِبَالِ فَقَط.
- ٣- يَحْتَفِلُ الْإِيرَانِيُّونَ بِالنُّورِزِ أَوَّلَ يَوْمٍ مِنْ أَيَّامِ السَّنَةِ الشَّمْسِيَّةِ.
- ٤- تَعِيشُ الْأَسْمَاكُ فِي النَّهْرِ وَ الْبَحْرِ وَ لَهَا أَنْوَاعٌ مُخْتَلِفَةٌ.
- ٥- الْإِعْصَارُ رِيحٌ شَدِيدَةٌ لَا تَنْتَقِلُ مِنْ مَكَانٍ إِلَى مَكَانٍ آخَرَ.

عَيْنِ الْكَلِمَاتِ الْمُتَرَادِفَةِ وَالْمُتَضَادَّةِ. = ≠

أَنْزَلَ / أَصْبَحَ / حَفَلَتْ / رَفَعَ / صُعِدَ / صَارَ / مَهْرَجَانُ / نُزُولُ

/ / / /

صرف افعال مزيد

معاني افعال مزيد

موضوعات درس سوم

تذکر: صرف فعل در این ابواب، درست شبیه صرف فعل، در «ثلاثی مجرد» است.

نمونه جدول صرف افعال مزید		فعل ماضی	فعل مضارع	امر مخاطب	
غایب	مذکر	مفرد	أَكْرَمَ (هو)	يُكْرِمُ (هو)	
		مثنی	أَكْرَمَا	يُكْرِمَانِ	
		جمع	أَكْرَمُوا	يُكْرِمُونَ	
	مؤنث	مفرد	أَكْرَمَتْ (هی)	تُكْرِمُ (هی)	
		مثنی	أَكْرَمَتَا	تُكْرِمَانِ	
		جمع	أَكْرَمْنَ	يُكْرِمْنَ	
مخاطب	مذکر	مفرد	أَكْرَمْتُ	تُكْرِمُ (أَنْتَ)	أَكْرِمْ (أَنْتَ)
		مثنی	أَكْرَمْتُمَا	تُكْرِمَانِ	أَكْرِمَا
		جمع	أَكْرَمْتُمْ	تُكْرِمُونَ	أَكْرِمُوا
	مؤنث	مفرد	أَكْرَمْتِ	تُكْرِمِينَ	أَكْرِمِي
		مثنی	أَكْرَمْتُمَا	تُكْرِمَانِ	أَكْرِمَا
		جمع	أَكْرَمْتُنَّ	تُكْرِمْنَ	أَكْرِمْنَ
متکلم	وحده		أَكْرَمْتُ	أَكْرِمْ (أَنَا)	
	مع الغير		أَكْرَمْنَا	نُكْرِمُ (نَحْنُ)	

معانی غالبی^۱ باب‌های مزید

باب	معنا	مثال
إِفْعَال	متعدی ^۲ کردن	جَلَسَ = نشست، أَجْلَسَ = نشاند
تَفْعِيل	فعل لازم	فَرِحَ = شاد شد، فَرَّحَ = شاد کرد
إِنْفِعَال	اثربذیری	كَسَرَ = شکست، اِنْكَسَرَ = شکسته شد
إِفْتِعَال		جَمَعَ = جمع کرد، اِجْتَمَعَ = جمع شد
تَفَعُّل		عَلَّمَ = یاد داد، تَعَلَّمَ = یاد گرفت
تَفَاعُل	مشارکت	تَنَازَعُ = با یکدیگر نزاع کردن
مُفَاعَلَة		مُضَارَبَة = با یکدیگر زد و خورد کردن
إِسْتِفْعَال	طلب	اِسْتِخْدَام = طلب خدمت کردن

۱- توضیحی پیرامون معانی غالبی باب‌های مزید

معانی ذکر شده در جدول بالا معانی غالبی هستند، به این معنا که باب‌های مزید معانی دیگری هم به فعل اضافه می‌کنند.

مثلاً یکی از معانی باب «اِسْتِفْعَال»، یافتن شیء بر صفتی است که گرچه از معانی غالبی باب نیست ولی کاربردهای آن فراوان است، مانند:

اِسْتَكْبَرِ اِبْلِيسُ و كان مِنَ الْكَافِرِينَ = اِبليس خود را بزرگ شمرد و کافر شد.

و یکی از معانی دیگر باب «تَفَعُّل»، دوری کردن فاعل از فعل است، مانند:

تَأَنَّمْ = از گناه دوری کرد

و به همین ترتیب هر باب می‌تواند معانی دیگر داشته باشد که در کتب مفصل صرف این معانی به تفصیل بیان شده است.

۲- در درس نهم همین کتاب با فعل متعدی بیشتر آشنا خواهید شد.

الْتَمَرِينُ الْأَوَّلُ: ضَعُ فِي الْفَرَاغِ فِعْلاً مُنَاسِباً وَ عَيِّنْ صِيغَتَهُ.

- ١- ﴿فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَ لِذَنبِكَ﴾ الْغَافِرُ: ٥٥
 - ☐ اِغْفِرْ ☐ اِسْتَغْفِرْ
- ٢- سَوْفَ كُلُّنَا مِنَ الْمَدْرَسَةِ بَعْدَ ثَلَاثِ سَنَوَاتٍ.
 - ☐ نَخْرُجُ ☐ نَتَخَرَّجُ
- ٣- إِلَهِي قَدْ رَجَائِي عَنِ الْخَلْقِ وَ أَنْتَ رَجَائِي.
 - ☐ قَطَعَ ☐ انْقَطَعَ
- ٤- كَانَ صَدِيقِي وَالِدَهُ لِلرُّجُوعِ إِلَى الْبَيْتِ.
 - ☐ يَنْتَظِرُ ☐ يَنْظُرُ
- ٥- أَنَا وَ زَمِيلِي رَسَائِلَ عَبْرٍ^١ الْإِنْتَرْنِتِ.
 - ☐ سَلِمْنَا ☐ اِسْتَلَمْنَا

الْتَمَرِينُ الثَّانِي: تَرْجِمِ الْجَمَلَ الثَّالِيَةَ.

﴿إِغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ﴾	﴿يَعْرِفُونَهُمْ﴾	﴿سَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا﴾
.....		
﴿أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾	﴿وَلَا تَيَاسُوا﴾	﴿يَقُولُونَ سَمِعْنَا﴾
.....		
﴿أَكْثَرُهُمْ لَا يَشْكُرُونَ﴾	﴿اِسْتَخْرَجَهَا﴾	﴿ارْجِعِي إِلَى رَبِّكَ﴾
.....		
﴿ظَلَمْتُ نَفْسِي﴾	﴿نَجْعَلُهُمْ أُتَمَّةً﴾	﴿لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ﴾
.....		
﴿قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا﴾	﴿وَ اَتْرُكِ الْبَحْرَ﴾	﴿يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ﴾
.....		
	﴿كَانُوا يَصْنَعُونَ﴾	
		

التَّمرِينُ الثَّالِثُ: تَرْجِمُ أَفْعَالَ هَذَا الْجَدْوَلِ وَ مَصَادِرَهَا.

الْمَاضِي	الْمُضَارِعُ	الْمَصْدَرُ	الْأَمْرُ
أَنْتَجَ:	يُنْتَجِ:	إِنْتَاَج:	أَنْتِجْ:
شَجَّعَ:	يُشَجِّعُ:	تَشْجِيع:	شَجِّعْ:
سَاعَدَ:	يُسَاعِدُ:	مُسَاعَدَة:	سَاعِدْ:
اسْتَلَمَ:	يَسْتَلِمُ:	اسْتِلَام:	اسْتَلِمْ:
اسْتَخْدَمَ:	يَسْتَخْدِمُ:	اسْتِخْدَام:	اسْتَخْدِمْ:
انْتَفَعَ:	يَنْتَفِعُ:	انْتِفَاع:	انْتَفِعْ:
تَعَلَّمَ:	يَتَعَلَّمُ:	تَعَلُّم:	تَعَلَّمْ:
انْكَسَرَ:	يَنْكَسِرُ:	انْكِسَار:	انْكَسِرْ:

التَّمَرُّنُ الرَّابِعُ: تَرْجِمِ الْآيَاتِ وَالْحَدِيثَيْنِ.

١- ﴿فَاسْتَغْفِرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرِ اللَّهُ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ﴾ آل عمران: ١٣٥

٢- ﴿فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ﴾ يونس: ٢٠

٣- ﴿وَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ...﴾ الْمُرَّمَل: ١٠

٤- النَّاسُ نِيَامٌ^١؛ فَإِذَا مَاتُوا انْتَبَهَوْا^٢. رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

٥- إِنَّكُمْ مَسْئُولُونَ حَتَّى عَنِ الْبِقَاعِ^٣ وَالْبَهَائِمِ^٤. رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

سنگ قبر بانو دکتر آنه ماری شیمیل اسلام پڑوه، خاورشناس و مولوی شناس آلمانی

آراسته به حدیث پیامبر اسلام ﷺ

١- نیام: خفتگان ٢- اِنْتَبَهَوْا: بیدار شدند (بیدار شوند) ٣- بِقَاع: قطعه‌های زمین (مفرد: بَقْعَة)

٤- بَهَائِم: چارپایان

در گروه‌های دو نفره شبیه گفت‌وگوی زیر را در کلاس اجرا کنید.

جَوَازٌ

«في قِسْمِ الْجَوَازَاتِ»^۱

شُرْطِي إِدَارَةِ الْجَوَازَاتِ	الْمُسَافِرُ الْإِيرَانِيُّ
أَهْلًا وَ سَهْلًا بِكُمْ. مِنْ أَيِّ بَلَدٍ أَنْتُمْ؟	نَحْنُ مِنْ إِيْرَانٍ وَ مِنْ مَدِينَةِ زَابُلٍ.
مَرْحَبًا بِكُمْ ^۲ . شَرَفْتُمُونَا ^۳ .	أَشْكُرُكَ يَا سَيِّدِي.
مَا شَاءَ اللَّهُ! تَتَكَلَّمُ بِالْعَرَبِيَّةِ جَيِّدًا!	أَحِبُّ هَذِهِ اللُّغَةَ. الْعَرَبِيَّةُ جَمِيلَةٌ.
كَمْ عَدَدُ الْمُرَافِقِينَ؟ ^۴	سِتَّةٌ: وَالِدَايَ وَ أُخْتَايَ وَ أَخَوَايَ ^۵ .
أَهْلًا بِالضُّيُوفِ. هَلْ عِنْدَكُمْ بَطَاقَاتُ ^۶ الدُّخُولِ؟	نَعَمْ، كُلُّ وَاحِدٍ مِنَّا بِطَاقَتُهُ بِيَدِهِ.
الرِّجَالُ عَلَى الْيَمِينِ وَ النِّسَاءُ عَلَى الْإِسَارِ لِلتَّفْتِيشِ ^۷ .	عَلَى عَيْنِي.
رَجَاءً، اجْعَلُوا جَوَازَاتِكُمْ فِي أَيْدِيكُمْ.	نَحْنُ جَاهِزُونَ ^۸ .

- ۱- جَوَاز: گذرنامه ۲- مَرْحَبًا بِكُمْ: خوش آمدید ۳- شَرَفْتُمْ: مشرف فرمودید ۴- مُرَافِق: همراه
 ۵- وَالِدَايَ وَ أُخْتَايَ وَ أَخَوَايَ: پدر و مادر، دو خواهر و دو برادر ۶- بَطَاقَة: کارت، بلیت
 ۷- تَفْتِيش: بازرسی ۸- جَاهِز: آماده

﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ

فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ﴾ الزُّم: ٤٢

بگو در زمین بگردید و بنگرید سرانجام پیشینیان
چگونه بوده است.

الدَّرْسُ الرَّابِع

الْمَعَالِمُ الْخَلَابَةُ

إِنَّ إِيْرَانَ مِنَ الدُّوَلِ الْجَمِيْلَةِ فِي الْعَالَمِ وَ الْمَشْهُوْرَةِ بِالكَثِيْرِ مِنَ الْمَنَاطِقِ الْخَلَابَةِ وَ الْمَعَالِمِ التَّارِيْخِيَّةِ وَ الثَّقَافِيَّةِ؛ وَ فِيْهَا صِنَاعَاتٌ يَدَوِيَّةٌ تَجْذِبُ السَّائِحِيْنَ مِنْ كُلِّ الْعَالَمِ. شَهِدَتْ إِيْرَانُ فِي السَّنَوَاتِ الْأَخِيْرَةِ نُمُوًّا مَلْحُوْظًا فِي السِّيَاحَةِ، فَهِيَ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَحْصُلَ مِنَ السِّيَاحَةِ عَلَى ثَرَوَةٍ عَظِيْمَةٍ بَعْدَ النَّفْطِ. يَرَى بَعْضُ السَّائِحِيْنَ إِيْرَانَ بَلَدًا مُّمْتَازًا لِقَضَاءِ الْعُطْلَاتِ.

قَامَتْ مُنْظَمَةُ الْيُونِسْكُو بِتَسْجِيلِ مُدُنٍ وَ مَنَاطِقٍ ثَقَافِيَّةٍ وَ تَارِيْخِيَّةٍ إِيْرَانِيَّةٍ فِي قَائِمَةِ التُّرَاثِ الْعَالَمِيِّ؛ لِأَنَّهَا تَجْذِبُ كَثِيرًا مِنَ السَّائِحِيْنَ إِلَيْهَا.

مِنَ الْأَثَارِ وَ الْمَعَالِمِ التَّارِيْخِيَّةِ فِي إِيْرَانَ: مَرْقَدُ الْإِمَامِ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ مَرْقَدُ الْفِرْدَوْسِيِّ فِي مَشْهَدٍ، وَ مَرْقَدُ السَّيِّدَةِ مَعْصُومَةِ عَلَيْهَا السَّلَامُ بِمَدِيْنَةِ قُمْ وَآثَارُ بَرْسُولِيْسَ وَ مَقْبَرَتَا حَافِظٍ وَ سَعْدِيِّ فِي مُحَافَظَةِ فَارِسَ، وَ «طَاقُ بُسْتَانٍ» وَ «كَتِيْبَةُ بِيَسْتُونٍ» فِي مُحَافَظَةِ كِرْمَانشَاهِ وَ قَلْعَةُ «فَلَكِ الْأَفْلَاقِ»

في حُرْمِ آباء، وَ قَلْعُهُ الْوَالِي وَ غَابَاتُ الْبَلُوطِ فِي إِيْلَامِ وَ «حَمَامُ كَنْجَعَلِي خَان» فِي مُحَافَظَةِ كِرْمَانِ الْمَشْهُورَةِ بِإِنْتَاكِ الْفُسْتَقِ وَ السَّجَادِ، وَ شَلَالَتُ شُوشْتَرِ وَ مَقْبَرَةُ النَّبِيِّ دَانِيَالِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي خُوزِسْتَانِ، وَ مَرْقَدُ ابْنِ سِينَا الْعَالِمِ الْمَشْهُورِ فِي الْعَالَمِ، وَ كَهْفُ عَلِيِّ صَدْرٍ وَ هُوَ مِنْ أَطْوَلِ الْكُھُوفِ الْمَائِيَّةِ فِي الْعَالَمِ فِي هَمْدَانِ، وَ الْعِمَارَاتُ الْأَثَرِيَّةُ فِي إِصْفَهَانَ وَ قَدْ سَجَّلَتْهَا مُنْظَمَةُ الْيُونِسْكُو الدُّوْلِيَّةُ فِي قَائِمَةِ الثَّرَاثِ الْعَالَمِيِّ، أَمَّا الْمُحَافَظَاتُ الشَّمَالِيَّةُ الثَّلَاثُ عَلَى شَاطِئِ بَحْرِ قَزْوِينَ «Caspian» فَهِيَ رَائِعَةٌ بِمَنَاطِرِهَا الْجَمِيلَةِ، وَ كَانَهَا قِطْعَةً مِنَ الْجَنَّةِ فَهِيَ مُنَاسِبَةٌ لِلْبِطَاقَاتِ الْبَرِيدِيَّةِ.

لَابَدً مِنْ تَأْلِيفِ كِتَابٍ عَظِيمٍ لِإِحْصَاءِ مَنَاطِقِ الْجَذْبِ السِّيَاحِيِّ فِي إِيرَانَ، نَذْكُرُ قِسْمًا آخَرَ مِنْهَا: يَزْدُ وَ حَلَوِيَّاتُهَا وَ مَنَاطِقُهَا الصَّحْرَاوِيَّةُ، وَ تَبْرِيزُ وَ سُوقُهَا الْمَشْهُورَةُ بِأَنَّهَا أَكْبَرُ سُوقٍ مُسَقَّفَةٍ فِي الْعَالَمِ.

وَ بُحَيْرَةُ زَرِيَارِ فِي مَرْيَوَانَ، وَ قُبَّةُ سُلْطَانِيَّةٍ فِي زَنْجَانَ، وَ مُتَحَفُ الثَّرَاثِ الرَّيْفِيِّ قُرْبَ رَشْتِ، وَ آلَافُ الْمَنَاطِقِ الْآخَرَى. فَتَنَوُّعُ مَعَالِمِ إِيرَانَ وَ اسْتِقْرَارُ الْوَضْعِ الْأَمْنِيِّ فِيهَا يُسَجِّعُ السَّائِحِينَ إِلَى السَّفَرِ إِلَيْهَا لِرُؤْيَةِ جَمَالِ آثَارِهَا وَ طَبِيعَتِهَا الْخَلَابَةِ.

اَثَرِيّ : تاريخي
إِحْصَاء : شمارش
أَطْوَل : بلندترین
بُحَيْرَة : دریاچه
بَرِيد : پست «بطاقة بَرِيدِيَّة»
كَارْت پستال
بَلَى: آری
تُرَاث : میراث
تَقَافِيَّة : فرهنگی
جَذَب : جذب کرد
حَصَلَ عَلَيَّ : به دست آورد
حَلَوِيَّات : شیرینیجات

خَلَاب : جَذَاب «مَعَالِمِ ایران»
الْخَلَابَة : آثار جَذَابِ ایران»
سَجَل: ثبت کرد
سِيَاحَة : جهانگردی، گردشگری
شَاطِئ: ساحل «جمع: شَوَاطِئ»
صَحْرَاوِيَّة : کویری
رَاغ : جالب
رِيفِيّ : روستایی
شَهَد : شاهد بود
عُطْلَة : تعطیلی
عِمَارَة : ساختمان
فُسْتُق : پسته
قَائِمَة : لیست

قَبَّة : گنبد
قَضَاءُ الْعُطْلَات : گذراندن تعطیلات
كَهْف : غار «جمع: كُهُوف»
لَابُدَّ مِنْ : ناگزیر
مَعَالِم : آثار
مَلْحُوظ : قابل ملاحظه
مَنَاطِقُ الْجَذَبِ السِّيَاحِيّ : مناطق
دارای جاذبه جهانگردی
مِیناء : بندر
نَفْط : نفت
وَقَعَ : واقع شد، اِتَّفَاق افتاد، افتاد
(مضارع : يَقَع)
يَدَوِيَّة : دستی

ابْحَثْ فِي نَصِّ الدَّرْسِ عَن جَوَابٍ قَصِيرٍ لِهَذِهِ الْأَسْئَلَةِ.

- ۱- مَا اسْمُ الْكَهْفِ الَّذِي هُوَ مِنْ أَطْوَلِ الْكُهُوفِ الْمَائِيَّةِ فِي الْعَالَمِ؟
- ۲- مِمَّ^۱ تَسْتَطِيعُ إِيرَانُ أَنْ تَحْصُلَ عَلَى ثَرَوَةٍ بَعْدَ النُّفْطِ؟
- ۳- أَذْكَرُ عِمَارَةٍ مِنَ الْعِمَارَاتِ الْأَثَرِيَّةِ فِي مَدِينَةِ إِصْفَهَانَ.
- ۴- أَيُّ صِنَاعَةٍ إِيرَانِيَّةٍ تَجْذِبُ السَّائِحِينَ مِنْ كُلِّ الْعَالَمِ؟
- ۵- أَيْنَ تَقَعُ^۲ قَلْعَةُ الْوَالِي؟

۱- مِمَّ = مِنْ + ما: از چه ۲- تَقَعُ: واقع است

أَيُّ كَلِمَةٍ مِنْ كَلِمَاتِ الدَّرْسِ، تُنَاسِبُ التَّوْضِيحَاتِ التَّالِيَةَ؟

١- يَوْمُ الإِسْتِرَاحَةِ لِلْمَوْظَفِينَ وَالْعَمَّالِ وَالطُّلَّابِ.

٢- مَنطَقَةُ بَرِّيَّةٍ بِجَوَارِ الْبَحَارِ وَ الْمُحِيطَاتِ.

٣- إِدَارَةٌ لَتَسْلِيمِ الرِّسَالِ وَ اسْتِلَامِهَا.

ضَعْ فِي الْفَرَاغِ كَلِمَةً مُنَاسِبَةً مِنَ الْكَلِمَاتِ التَّالِيَةِ. «كَلِمَةٌ زَائِدَةٌ»

قُبَّة / رَائِعَةٌ / السِّيَاحِي / الرِّيفِ / الْحَلَوِيَّاتُ

١- قَرَأْتُ قَصِيدَةً لِأَمِيرِ الشُّعْرَاءِ أَحْمَدَ شَوْقِي.

٢- جَلَسْنَا تَحْتَ شَاهِ شِرَاقٍ ^{عَلِيٍّ} فِي مَدِينَةِ شِيرَاز.

٣- إِنَّ كُرْدِسْتَانَ مِنْ مَنَاطِقِ الْجَذِبِ فِي إِيرَانَ.

٤- أَلْعَيْشُ فِي جَمِيلٌ جَدًّا.

مَوَظُوعَاتُ دَرَسِ چِهَارَمِ

عَلَانِمِ تَأْنِيثِ

مَوْثُ لَفْظِي، مَعْنَوِي وَ لَفْظِي مَعْنَوِي

رُوشِ شَنَاسَايِي مَوْثُ مَعْنَوِي

مَثْنِي وَ جَمْعِ

قَوَاعِدِ تَأْنِيثِ

تَعْدَادِ اسْمِ

تقسیم اسم به مذکر و مؤنث

آیا تقسیم‌های اسم را به یاد می‌آورید؟

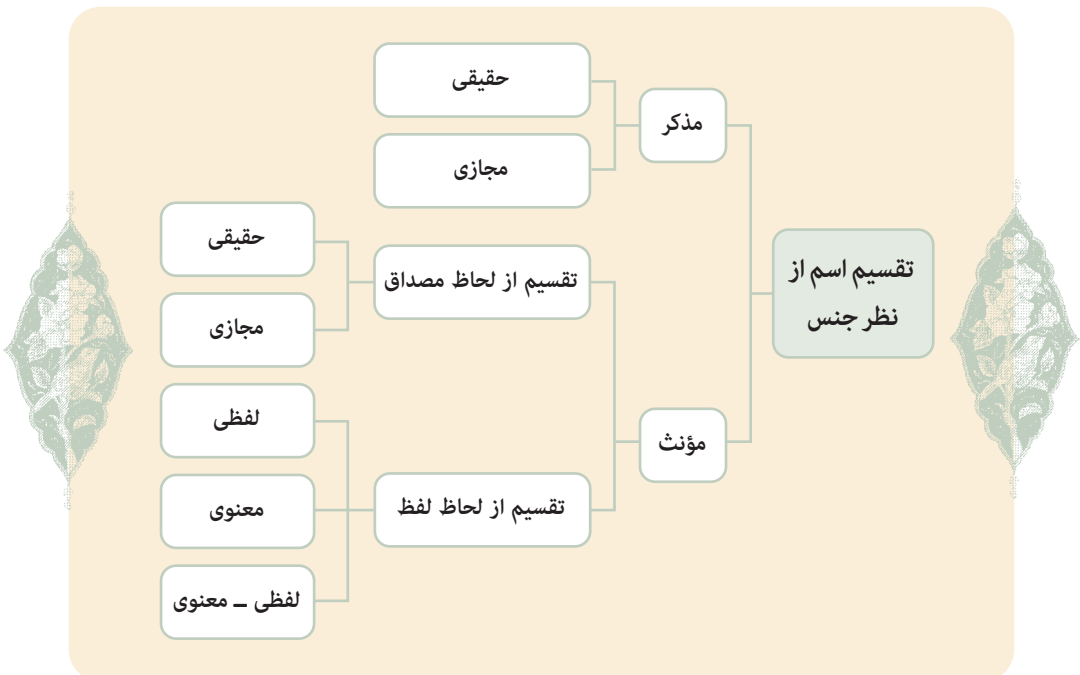
یکی از تقسیمات اسم، تقسیم آن به مذکر و مؤنث بود.

اصل در اسم، مذکر بودن است در نتیجه، اسم‌های مذکر، علامت و قاعده خاصی ندارند؛ ولی اسم‌های مؤنث، دارای علامت و قواعد فراوانی در باب‌های مختلف علم نحو هستند. بحث مؤنث و اقسام و قواعد آن، یکی از سرفصل‌های علم صرف می‌باشد؛ قواعدی همچون:

۱- علائم مؤنث؛

۲- تقسیم مؤنث بر اساس مصداق آن به حقیقی و مجازی؛

۳- تقسیم مؤنث بر اساس علامت تأنیث به لفظی، معنوی و لفظی معنوی.

مؤنث حقیقی و مجازی

مؤنث حقیقی، آن است که بر انسان و حیوان مؤنثی دلالت می‌کند که در مقابل آن فرد مذکری وجود دارد، مانند «إمرأة: زن» که در مقابل آن «رَجُل: مرد» وجود دارد. مؤنث مجازی آن است که در مقابل آن فرد مذکری وجود ندارد، ولی احکام مؤنث بر آن جاری می‌شود، مانند صحراء، غرفة.

علائم تأنیث

● مؤنث دارای سه علامت است:

۱- تاء گرد مثل فاطمة

۲- الف مقصوره‌ای که زائد بر سه حرف اصلی باشد مثل کبریٰ

۳- الف ممدوده‌ای که در آن «الف و همزه» هر دو زائد بر سه حرف اصلی باشند مثل حسناء
تذکر: یکی از نشانه‌های علامت تأنیث، زائده بودن آن است؛ مثلاً در کبریٰ اگر الف را حذف کنیم، به سه حرف اصلی کلمه یعنی کبر می‌رسیم.
نشانه دیگر این است که علامت تأنیث، همواره از حرف چهارم به بعد آغاز می‌شود، در نتیجه، الف رُحی و قُراء، الف تأنیث نیست.

● تقسیم مؤنث بر اساس علامت تأنیث به: لفظی، معنوی و لفظی معنوی.

به کلمات زیر توجه کنید!

معاویة، زینب، فاطمة

به نظر شما، این کلمات، مذکرند یا مؤنث؟

معاویة، مذکر است ولی در ظاهر به حرف «ة»، ختم می‌شوند.

زینب، مؤنث است ولی علامت تأنیث، ندارد.

فاطمة، مؤنث است، و علامت تأنیث «ة» هم دارد.

به کلماتی مانند معاویة که مذکرند ولی در ظاهر به علائم تأنیث ختم می‌شوند، مؤنث لفظی گفته می‌شود.

این کلمات مذکرند، فقط لفظ آنها مؤنث به حساب می‌آید.

به کلماتی مانند زینب که مؤنث‌اند ولی علامت تأنیث ندارند: مؤنث معنوی گفته می‌شود.

این کلمات مؤنث‌اند و کلیه احکام مؤنث برای آنها اجرا می‌شود.

به کلماتی مانند فاطمة که هم مؤنث‌اند و هم علامت تأنیث دارند: مؤنث لفظی معنوی گفته می‌شود.

این کلمات مؤنث‌اند و کلیه احکام مؤنث برای آنها اجرا می‌شود.

روش شناسایی مؤنث معنوی:

مؤنث معنوی به دو قسم **سماعی**^۱ و **قیاسی** تقسیم می‌شود.

مؤنث‌های معنوی قیاسی عبارت‌اند از:

۱- مؤنث‌های حقیقی مانند: أخت/أم/مریم/زینب

۲- اسامی بلاد، شهرها و قبائل مانند: شام/مِصر/بیروت/قُرَیش

۳- اسامی باده‌ها مانند: صبا/شمال/جنوب/حاصِب

۴- اسامی اعضای زوج بدن مانند: عَین/أذن/رجل/ید

۱- مقصود از سماعی این است که برای تشخیص مؤنث بودن کلمه، قاعده و قانون خاصی وجود ندارد، در نتیجه برای تشخیص مؤنث بودن کلمه فقط باید به سماع، یعنی شنیدن از عرب زبان بسنده کنیم.

به این ترتیب که ببینیم عرب زبان در استعمال کلمه‌ای مانند نار، برای آن ضمیر مؤنث و موصول مؤنث و مانند آن به کار برده است، مانند: ﴿فَانْقَبُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْجِجَارَةُ﴾. البقرة: ۲۴

برخی از مؤنث‌های معنوی سماعی عبارت‌اند از:

أَرْض / إصْبَع / أَرْنَب / أَفْعَى / بئر / جحیم / سَقَر / دار / رَحِم / رِيح / سَبِيل / شَمْس /
عَصَا / عَيْن / فُلْک / نار / نَفْس

اکنون دو دسته‌بندی مؤنث را با هم تطبیق می‌دهیم:

تقسیم اسم به مفرد، مثنی و جمع

اسم از نظر عدد به سه قسم مفرد، مثنی و جمع تقسیم می‌شود.

تعریف و روش ساخت مثنی:

اسم مفرد، بر یک فرد، مثنی، بر دو فرد و جمع، بر سه به بالا دلالت می‌کند.

مثنی، با اضافه کردن «ان / ین»، به آخر اسم مفرد، ساخته می‌شود.

رَجُل «یک مرد» --> رَجُلَانِ / رَجُلَيْنِ (دو مرد)

كِتَاب «یک کتاب» --> کِتَابَانِ / کِتَابَيْنِ (دو کتاب)

إِمرأة «یک زن» --> إِمْرَأَتَانِ / إِمْرَأَتَيْنِ (دو زن)

بَيْت (یک خانه) <-- (..... /) (.....)

كَاتِب (یک نویسنده) <-- (..... /) (.....)

مُسْلِم (یک مسلمان) <-- (..... /) (.....)

مُؤْمِن (یک مؤمن) <-- (..... /) (.....)

در مباحث آینده درباره تفاوت **اِنْ** / **يَنْ**، صحبت خواهیم کرد.

تعریف و روش ساخت جمع

روش ساخت جمع:

در زبان عربی دو نوع جمع وجود دارد:

۱- جمع تکسیر یا مکسر

۲- جمع سالم

جمع سالم هم به دو قسم جمع مذکر سالم و جمع مؤنث سالم تقسیم می‌شود.

جمع		
سَالِم	مُكَسَّر	
مؤنث	مذکر	رَجُل: رجال
مُسْلِمَة: مُسْلِمَات	مُسْلِم: مُسْلِمُونَ	شَعْر: أشعار

جمع مذکر سالم، با اضافه کردن **وَنَ** / **يَنَ**، به آخر اسم مفرد مذکر، ساخته می‌شود.

عَالِم (یک عالم) <-- (عَالِمُونَ / عَالِمِينَ) (عَالِمَان)

قَائِل (یک گوینده) <-- (قَائِلُونَ / قَائِلِينَ) (گویندگان)

كَاتِب (یک نویسنده) <-- (..... /) (.....)

مُسْلِم (یک مسلمان) <-- (..... /) (.....)

مُؤْمِن (یک مؤمن) <-- (..... /) (.....)

در مباحث آینده درباره تفاوت **وَنَ** / **يَنَ**، صحبت خواهیم کرد.

جمع مؤنث سالم، با اضافه کردن **ات**، به آخر اسم مفرد مؤنث، ساخته می‌شود.

تذکر: در هنگام جمع بستن کلمه، علامت تأنیث «ة»، حذف می‌گردد.

عَالِمَة (یک بانوی عالم) <-- (عالمات) (بانوان عالم)

قَائِلَة (یک بانوی گوینده) <-- (قائلات) (بانوان گوینده)

كَاتِبَة (یک بانوی نویسنده) <-- (.....) / (.....)

مُسْلِمَة (یک بانوی مسلمان) <-- (.....) / (.....)

مُؤْمِنَة (یک بانوی مؤمن) <-- (.....) / (.....)

جمع تکسیر، با تغییر وزن کلمه، ساخته می‌شود.

جمع تکسیر، وزن‌های بسیاری دارد که:

غالباً قاعده خاصی ندارند و منحصر در شنیدن از عرب زبان (سماعی)، هستند.

بعضی از وزن‌های مشهور این جمع عبارت‌اند از:

أَفْعُل: (نفس / جان) <-- أَنْفُس

أَفْعِلَة: (عمود / ستون) <-- أَعْمِدَة

أَفْعَال: (جدّ / پدر بزرگ) <-- أَجْدَاد

فِعْلَة: (فتی / جوانمرد) <-- فِتْيَة

التَّمرينُ الأوَّلُ: عَيِّنِ المذكَرَ و المُوَنَّثَ و نوعَ المُوَنَّثِ.

الكلمة	المذكر	المُوَنَّثُ الحقيقي	المُوَنَّثُ المجازي	المُوَنَّثُ اللفظي	المُوَنَّثُ المعنوي	المُوَنَّثُ اللفظي المعنوي
أرض						
إيران						
معصومة						
سعدي						
كرمان						
قُرَيْش						
جَحِيم						
ريح						
عَيْن						
نَفْس						
نار						
حاصِب						
يَد						
جِدَار						
ثَمَر						
مريوان						
كتاب						
زنجان						
سُوق						
كَهْف						

التمرين الثاني: عَيِّن نوع المُوَثَّ.

الكلمة	المُوَثَّ اللَّفْظِي	المُوَثَّ الْمَعْنَوِي	المُوَثَّ اللَّفْظِي	المُوَثَّ الْمَعْنَوِي	المُوَثَّ الْمَجَازِي
فاطمة					
زينب					
شمس					
كُبريٰ					
شام					
دار					
حَسَناء					
مِصر					
سَقَر					
مُعاوية					
زنجان					
رَگَرِيَا					
تبريز					
أفَعٰ					
لطيفة					
سبيل					
ضاربة					
عَيْن					
لَيْلٰ					
عَصا					

التمرين الثالث: أكمل الجدول التالي.

الكلمة	جمع المؤنث السالم	جمع المذكر السالم	الجمع المكسر
فاطمة	فاطمات	_____	_____
مريم			
مَعْلَم			
دولة			
منطقة			
صناعة			
سائح			
عطلة			
أثر			
شلاله			
عمارة			
مَنْظَرَة			
ألف			
كاتب			
مؤمنة			
نفس			
جَدّ			
عمود			
فتى			
مسؤول			
مكتوبة			

در گروه‌های دو نفره شبیه گفت و گوی زیر را در کلاس اجرا کنید.

جِوَارْ
(في صَالَةٍ التَّفْتِيشِ بِالْجَمَارِكِ^٢)

شُرْطِي الْجَمَارِكِ	الزَّائِرَةُ
إِجْلِبِي هَذِهِ الْحَقِيبَةَ إِلَى هُنَا.	عَلَى عَيْنِي، يَا أَخِي، وَلَكِنْ مَا هِيَ الْمُسْكِلَةُ؟
تَفْتِيشٌ بَسِيطٌ.	لَا بَأْسَ.
عَفْوًا؛ لِمَنْ هَذِهِ الْحَقِيبَةُ؟	لِأَسْرَتِي.
إِفْتَحِيهَا مِنْ فَضْلِكَ ^٣ .	تَفَضَّلْ، حَقِيبَتِي مَفْتُوحَةٌ لِلتَّفْتِيشِ.
مَاذَا فِي الْحَقِيبَةِ؟	فُرْشَاةُ الْأَسْنَانِ وَالْمَعْجُونُ وَالْمِنْشَقَّةُ وَالْمَلَابِيسُ ...
مَا هَذَا الْكِتَابُ؟	لَيْسَ كِتَابًا؛ بَلْ دَفْتَرُ الذِّكْرِيَّاتِ ^٤ .
مَا هَذِهِ الْحُبُوبُ؟	حُبُوبٌ مُهْدَنَةٌ، عِنْدِي صُدَاعٌ.
هَذِهِ، غَيْرُ مَسْمُوحَةٍ.	وَلَكِنْ أَنَا بِحَاجَةٍ إِلَيْهَا جِدًّا.
لَا بَأْسَ.	شُكْرًا.
إِجْمَعِيهَا وَادْهَبِي.	فِي أَمَانِ اللَّهِ.

١- صَالَةٌ: سالن ٢- جَمَارِكِ: گمرک ٣- مِنْ فَضْلِكَ: لطفاً ٤- ذِّكْرِيَّاتِ: خاطرات

﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ﴾

الْعَنَكَبُوت: ٢٠

بگو در زمین بگردید و بنگرید چگونه [خداوند] آفرینش
را آغاز کرد.

الدَّرْسُ الْخَامِسُ

﴿هَذَا خَلْقُ اللَّهِ﴾ لقمان: ١١

﴿الْغَوَاصُونَ الَّذِينَ ذَهَبُوا إِلَى أَعْمَاقِ الْمُحِيطِ لَيْلاً، شَاهَدُوا مِثَاتِ الْمَصَابِيحِ الْمُلَوَّنَةِ الَّتِي يَنْبَعِثُ ضَوْؤُهَا مِنَ الْأَسْمَاكِ الْمُضِيَّةِ، وَ تَحُولُ ظِلَامُ الْبَحْرِ إِلَى نَهَارٍ مُضِيٍّ يَسْتَطِيعُ فِيهِ الْغَوَاصُونَ التَّنَاقُطَ صَوْرٍ فِي أَضْوَاءِ هَذِهِ الْأَسْمَاكِ. اِكْتَشَفَ الْعُلَمَاءُ أَنَّ هَذِهِ الْأَضْوَاءَ تَنْبَعِثُ مِنْ نَوْعٍ مِنَ الْبَكْتِيرِيَا الْمُضِيَّةِ الَّتِي تَعِيشُ تَحْتَ عُيُونِ تِلْكَ الْأَسْمَاكِ.﴾
﴿إِنَّ لِسَانَ الْقِطِّ سِلَاحٌ طَبِئِيٌّ دَائِمٌ، لِأَنَّهُ مَمْلُوءٌ بِغُدَدٍ تُفْرِزُ سَائِلاً مُطَهَّراً، فَيَلْعَقُ الْقِطُّ جُرْحَهُ عِدَّةَ مَرَّاتٍ حَتَّى يَلْتَنِمَ.

﴿إِنَّ بَعْضَ الطُّيُورِ وَالْحَيَوَانَاتِ تَعْرِفُ بِغَرِيزَتِهَا الْأَعْشَابَ الطَّبِئِيَّةَ وَ تَعْلَمُ كَيْفَ تَسْتَعْمِلُ الْعُشْبَ الْمُنَاسِبَ لِلْوَقَايَةِ مِنَ الْأَمْرَاضِ الْمُخْتَلِفَةِ؛ وَ قَدْ دَلَّتْ هَذِهِ الْحَيَوَانَاتُ الْإِنْسَانَ عَلَى الْخَوَاصِ الطَّبِئِيَّةِ لِكَثِيرٍ مِنَ النَّبَاتَاتِ الْبَرِّيَّةِ وَ غَيْرِهَا.

﴿إِنَّ أَغْلَبَ الْحَيَوَانَاتِ إِضَافَةً إِلَى امْتِلَاقِهَا لِلْغَةِ خَاصَّةً بِهَا، تَمْلِكُ لُغَةً عَامَّةً تَسْتَطِيعُ مِنْ خِلَالِهَا أَنْ تَتَفَاهَمَ مَعَ بَعْضِهَا، فَلِلْغُرَابِ صَوْتُ يُحَذِّرُ بِهِ بَقِيَّةَ الْحَيَوَانَاتِ حَتَّى تَبْتَعدَ سَرِيعاً عَنْ مِنتَقَةِ الْخَطَرِ، فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ جَاسُوسٍ مِنْ جَوَاسِيسِ الْغَابَةِ.

لِلْبَطَّةِ غُدَّةٌ طَبِيعِيَّةٌ بِالْقُرْبِ مِنْ ذَنْبِهَا تَحْتَوِي
زَيْتًا خَاصًّا تَنْشُرُهُ عَلَى جِسْمِهَا فَلَا يَتَأَثَّرُ جِسْمُهَا بِالْمَاءِ.

تَسْتَطِيعُ الْحِرْبَاءُ أَنْ تُدِيرَ عَيْنَيْهَا فِي
اتِّجَاهَاتٍ مُخْتَلِفَةٍ دُونَ أَنْ تُحَرِّكَ رَأْسَهَا وَ هِيَ تَسْتَطِيعُ
أَنْ تَرَى فِي اتِّجَاهَيْنِ فِي وَقْتٍ وَاحِدٍ.

لَا تَتَحَرَّكُ عَيْنُ الْبُومَةِ، فَإِنَّهَا ثَابِتَةٌ، وَلَكِنَّهَا تُعَوِّضُ هَذَا النِّقْصَ بِتَحْرِيكِ رَأْسِهَا
فِي كُلِّ جِهَةٍ وَ تَسْتَطِيعُ أَنْ تُدِيرَ رَأْسَهَا مِائَتَيْنِ وَ سَبْعِينَ دَرَجَةً دُونَ أَنْ تُحَرِّكَ جِسْمَهَا.

زَيْت: روغن «جمع: زُيُوت»	بَطَّ، بَطَّة: اردک	إِبتَعَدَ: دور شد
سَائِل: مایع	بَكْتِيرِيَا: باکتری	«حَتَّى تَبْتَعِدَ: تا دور شود»
ضَوْء: نور «جمع: أَضْوَاء»	بَوْم، بَوْمَة: جغد	إِتْجَاه: جهت
ظَلَام: تاریکی	تَأَثَّرَ: تحت تأثیر قرار گرفت	أَدَارَ: چرخاند، اداره کرد
عَوَضَ: جبران کرد	تَحْتَوِي: در بر دارد	«أَنْ تُدِيرَ: که بچرخاند»
قِط: گربه	تَحَرَّكَ: حرکت کرد	«أَنْ تَرَى: که ببیند»
لَعِقَ: لیسید	تَنَشَّرُ: پخش می کند	إِضَافَة إِلَى: افزون بر
مُضِي: نورانی	جُرْح: زخم	أَعْشَاب طَبِیَّة: گیاهان دارویی
مُطَهِّر: پاک کننده	حَرَكَ: حرکت داد	«مفرد: عُشْب طَبِی»
وَقَايَة: پیشگیری	حَوَّلَ: تبدیل کرد	أَفَرَزَ: ترشح کرد
مَلَكَ: مالک شد، دارا شد، فرمانروایی کرد	حِرْبَاء: آفتاب پرست	إِلْتَأَمَ: بهبود یافت
يَسْتَطِيعُ: می تواند	دَلَّ: راهنمایی کرد	«حَتَّى يَلْتَمِمْ: تا بهبود یابد»
يَنْبَغِثُ: فرستاده می شود	دُونْ أَنْ: بی آنکه	إِلْتِقَاطُ صُورٍ: عکس گرفتن
	«دُونْ أَنْ تُحَرِّكَ: بی آنکه حرکت	إِمْتِلَاك: دارا بودن، مالک بودن
	بلهد»	بَرِيّ: خشکی، زمینی
	دَنْب: دُم «جمع: أَذْنَاب»	نَبَاتَات بَرِيَّة: گیاهان صحرایی

×

✓

عَيْنِ الْجُمْلَةِ الصَّحِيحَةِ وَ غَيْرِ الصَّحِيحَةِ حَسَبَ الْحَقِيقَةِ وَ الْوَاقِعِ.

- ۱- لِلزَّرَافَةِ صَوْتُ يُحَذِّرُ الْحَيَوَانَاتِ حَتَّى تَبْتَعِدَ عَنِ الْخَطَرِ.
- ۲- تَسْتَطِيعُ الْحِرْبَاءُ أَنْ تُدِيرَ عَيْنَيْهَا فِي اتِّجَاهٍ وَاحِدٍ فَقَطْ.
- ۳- تُحَوِّلُ الْأَسْمَاكُ الْمُضِيَّةُ ظَلَامَ الْبَحْرِ إِلَى نَهَارٍ مُضِيٍّ.
- ۴- لِسَانُ الْقِطِّ مَمْلُوءٌ بِغَدِيدٍ تُفَرِّزُ سَائِلًا مُطَهِّرًا.
- ۵- لَا تَعِيشُ أَحْيَاءُ مَائِيَّةٌ فِي أَعْمَاقِ الْمُحِيطِ.
- ۶- يَتَحَرَّكُ رَأْسُ الْبَوْمَةِ فِي اتِّجَاهٍ وَاحِدٍ.

أَيُّ كَلِمَةٍ مِنْ كَلِمَاتِ الْمُعْجَمِ، تُنَاسِبُ التَّوْضِيحَاتِ التَّالِيَةَ؟

- ١- طَائِرٌ يَسْكُنُ فِي الْأَمَاكِينِ الْمَتْرُوكَةِ يَنَامُ فِي النَّهَارِ وَ يَخْرُجُ فِي اللَّيْلِ.....
- ٢- عُضْوٌ خَلْفَ جِسْمِ الْحَيَوَانِ يُحَرِّكُهُ غَالِبًا لِيَطْرِدَ الْحَشَرَاتِ.....
- ٣- نَبَاتَاتٌ مُفِيدَةٌ لِلْمُعَالَجَةِ نَسْتَفِيدُ مِنْهَا كَدَوَاءٍ.....
- ٤- طَائِرٌ يَعِيشُ فِي الْبَرِّ وَ الْمَاءِ.....
- ٥- عَدَمُ وُجُودِ الضَّوئية.....

عَيِّنِ الْكَلِمَاتِ الْمُتَرَادِفَةَ وَالْمُتَضَادَّةَ. = ≠

سَلَمٌ حَرْبٌ	إِسْطِطَاعٌ قَدَرٌ
إِحْسَانٌ إِسَاءَةٌ	إِقْتَرَبَ ابْتَعَدَ
ظَلَامٌ ضِيَاءٌ	بَنَى صَنَعَ
تَفَرَّقَ تَجَمَّعَ	أَغْلَقَ ^١ فَتَحَ
عَالِمٌ جَاهِلٌ	غَيْمٌ سَحَابٌ
قَرَبَ بَعُدَ	وَاقِفٌ جَالِسٌ
مِنْ فَضْلِكَ رَجَاءٌ	مَسْرُورٌ حَزِينٌ
جَاهِزٌ حَاضِرٌ	غُصَّةٌ حُزْنٌ

اَكْتُبِ اسْمَ كُلِّ صَوْرَةٍ فِي الْفَرَاغِ.

الْبَطُّ / الْكِلَابُ / الْغُرَابُ / الطَّاوُوسُ / الْحِرْبَاءُ / الْبَقَرَةُ

١- تُعْطِي الْحَلِيبَ. ٢- يُرْسَلُ أَخْبَارَ الْغَابَةِ. ٣- ذَنْبٌ جَمِيلٌ.

٤- ذَاتُ عَيْنٍ مُتَحَرِّكَةٍ. ٥- الشَّرْطِيُّ يَحْفَظُ الْأَمْنَ بِ..... ٦- طَائِرٌ جَمِيلٌ.

معرفه و نکره

به این جمله توجه کنید.

رَأَيْتُ رَجُلًا فِي السُّوقِ؛ مردی را در بازار دیدم.

به کلمه رجلاً، و ترجمه آن (مردی) توجه کنید!

در این جمله رجل به معنای مردی دارای معنای مشخصی است ولی مصداق آن معلوم نیست؛ معلوم نیست که این مرد کدام مرد است. کلمه رجلاً، یک کلمه نکره، است.

حال به کلمه السوق، و ترجمه آن (بازار) توجه کنید.

در این جمله، السوق به معنای بازار هم دارای معنای مشخص و هم مصداق آن معلوم است؛ اگر می‌گفتیم بازاری، معلوم نبود کدام بازار مقصود ما است. کلمه السوق، یک کلمه معرفه است.

در زبان عربی اسامی به دو گروه (معرفه و نکره)، تقسیم می‌شوند.

اسم معرفه، اسمی است که مصداق آن معین و مشخص است.

اسم نکره، اسمی است که مصداق آن معین و مشخص نیست.

اقسام اسم‌های معرفه

اسم‌های معرفه به شش گروه تقسیم می‌شوند و سایر اسامی به غیر از این شش گروه نکره هستند.

گروه اول: اسم‌های علم

اسم علم نام مخصوص یک فرد یا شیء است چه انسان و چه غیرانسان مانند:

علی / فاطمه / مصر / سبلان / تهران

گروه دوم: اسم‌های ال‌دار

به جملات زیر توجه کنید و ببینید که حضور ال چگونه معنای جمله را تغییر می‌دهد!

اشتریتُ ثوباً --- لباسی را خریدم

اشتریتُ الثوبَ --- لباس را خریدم

زمانی که می‌گوییم لباسی را خریدم؛ شنونده نمی‌داند که این لباس، کدام لباس است؛ ولی وقتی می‌گوییم لباس را خریدم؛ مقصود لباسی است که در نزد شنونده شناخته شده است و قبلاً در بین گوینده و شنونده، از آن لباس سخنی در میان بوده و اکنون گوینده خبر می‌دهد که آن لباس مشخص را خریده است.

به این ترتیب حضور ال بر روی یک اسم نکره آن را معرفه می‌کند.

گروه سوم: اسم‌های اشاره

اسم اشاره		مفرد		مثنیٰ		جمع	
نزدیک	مذکر	هَذَا	هَذَانِ / هَذَيْنِ		هَؤُلَاءِ		
	مونث	هَذِهِ	هَاتَانِ / هَاتَيْنِ				
دور	مذکر	ذَاكَ / ذَلِكَ	—		اُولَئِكَ		
	مونث	تِلْكَ					
اشاره مکانی		هُنَا / هُنَاكَ / هُنَالِكَ				ثُمَّ	

تذکر: هَذَا / هَذِهِ و اخوات این دو برای اشاره به نزدیک به کار می‌روند:

هَذَا / هَذِهِ ---> این

هَذَانِ / هَذَيْنِ و هَاتَانِ / هَاتَيْنِ ---> این دو

هَؤُلَاءِ ---> این‌ها

برای اشاره به دور از «ذَاكَ / تِلْكَ / ذَٰلِكَ / اُولَٰئِكَ» استفاده می‌کنیم.

گروه چهارم: مضاف به معرفه

تعریف اضافه

کتاب علی

اسم اول مضاف و
اسم دوم مضاف‌الیه
نام دارد.

نسبت یک اسم به
اسم دیگر است.

به جملات زیر توجه کنید و ببینید که اضافه چگونه معنای جمله را تغییر می‌دهد!

اشتریتُ بیتاً ---> خانه‌ای را خریدم

اشتریتُ بیتَ علی ---> خانه علی را خریدم.

اگر کسی به ما بگوید خانه‌ای را خریدم؛ ما نمی‌دانیم این خانه، کدام خانه است.

ولی اگر کسی به ما بگوید خانه علی را خریدم؛ ما می‌دانیم که این خانه، کدام خانه است.

اضافه شدن خانه نکره به اسم علم موجب معرفه شدن آن می‌شود.

به این ترتیب اضافه شدن به یک اسم معرفه موجب معرفه شدن آن می‌شود.

تذکر: اگر اسم نکره را به یک نکره دیگر اضافه کنیم، این اسم معرفه نمی‌شود:

کتابُ رجلٍ ---> کتاب مردی.

الْتَّمَرِینُ الْأَوَّلُ: عَیِّنِ النَّکْرَةَ وَ الْمَعْرِفَةَ وَ نَوَعَ الْمَعْرِفَةِ.

الکلمة	النکرة	العلم	مُحَلَّى بـ «ال»	اسم الإشارة
الأرض				
إیران				
تِلْکَ				
سعدی				
حَرْب				
موسى				
هُنَالِکَ				
ریح				
عین				
أَوَّلِکَ				
الحیاء				
البرّ				
تَمَّ				

الكلمة	النكرة	العلم	مُحَلَّى بـ«ال»	اسم الإشارة
عِلْم				
قُرَيْش				
كلام				
هَذَا				
زينب				
طائر				
كرمان				

الْتَمَرِينُ الثَّانِي: تَرْجِمِ النَّصَّ وَاجِبٌ عَنِ الْأَسْئَلَةِ.

مِنْ مَوَاعِظِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عليه السلام لِهَشَامٍ: يَا هَشَامُ!
 لَوْ كَانَ فِي يَدِكَ جَوْزَةٌ وَقَالَ النَّاسُ فِي يَدِكَ لُؤْلُؤَةٌ مَا كَانَ يَنْفَعُكَ وَأَنْتَ تَعْلَمُ أَنَّهَا جَوْزَةٌ وَلَوْ
 كَانَ فِي يَدِكَ لُؤْلُؤَةٌ وَقَالَ النَّاسُ إِنَّهَا جَوْزَةٌ مَا ضَرَّكَ وَأَنْتَ تَعْلَمُ أَنَّهَا لُؤْلُؤَةٌ.
 (الف) الترجمة:

.....

.....

.....

(ب) اكْمَلِ.

الاسم	علامة الاسم	النكرة	المعرفة و نوعه
جَوْزَةٌ			
لُؤْلُؤَةٌ			
النَّاسُ			

الاسم	المذكر	المؤنث	نوع المؤنث
جَوْزَةٌ			
لُؤْلُؤَةٌ			
النَّاسُ			

الْتَمَرِينَ الثَّالِثُ: تَرْجِمِ النَّصَّ ثُمَّ أَجِبْ عَنِ الْأَسْئَلَةِ.

أَيْنَ الْمُعَدُّ لِقَطْعِ دَابِرٍ^٢ الظَّلَمَةِ؟ أَيْنَ الْمُنتَظَرُ لِإِقَامَةِ الْأَمْتِ^٣ وَالْعَوَجِ^٤؟ أَيْنَ مُحْيِي^٥ مَعَالِمِ الدِّينِ وَ أَهْلِهِ؟ أَيْنَ مُعَزِّ^٦ الْأَوَّلِيَاءِ وَ مُدِلُّ^٧ الْأَعْدَاءِ؟ أَيْنَ الطَّالِبُ بِدَمِ الْمَقْتُولِ بِكَرْبَلَاءِ؟
(الف) الترجمة:

.....

.....

.....

(ب) عَيِّنِ الْمُضَافَ إِلَى الْمَعْرِفَةِ:

قَطْعُ: مضافٌ إلى الْمُعْرِفِ بالإضافة	١
	٢
	٣
	٤
	٥
	٦
	٧
	٨

٣- الْأَمْتُ: سستی
٦- مُعَزِّ: عزت دهنده

٢- دَابِر: ریشه
٥- مُحْيِي: زنده کننده، احیاگر

١- الْمُعَدُّ: آماده شده
٤- عَوَج: انحراف
٧- مُدِلُّ: خوارکننده

■ در گروه‌های دو نفره شبیه گفت و گوی زیر را در کلاس اجرا کنید.

جَوارُ «مَعَ سَائِقِ سَيَّارَةِ الْأَجَرَةِ»

السَّائِقُ	سَائِقُ سَيَّارَةِ الْأَجَرَةِ
أَيُّهَا السَّائِقُ، نُرِيدُ أَنْ نَذْهَبَ إِلَى الْمَدَائِنِ.	أَنَا فِي خِدْمَتِكُمْ. تَفَضَّلُوا.
كَمْ الْمَسَافَةُ مِنْ بَغدَادَ إِلَى هُنَاكَ؟	أَطْنُ الْمَسَافَةَ سَبْعَةً وَ ثَلَاثِينَ كِيلُومِتْرًا. عَجِيبٌ؛ لِمَ تَذْهَبُونَ إِلَى الْمَدَائِنِ؟
لِزِيَارَةِ مَرْقَدِ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ وَ مُشَاهَدَةِ طَاقِ كِسْرَى؛ لِمَاذَا تَتَعَجَّبُ؟!	لَأَنَّهُ لَا يَذْهَبُ إِلَى الْمَدَائِنِ إِلَّا قَلِيلٌ مِنَ الزُّوَارِ.
فِي الْبِدَايَةِ تَشَرَّفْنَا بِزِيَارَةِ الْعَتَبَاتِ الْمُقَدَّسَةِ فِي الْمُدُنِ الْأَرْبَعَةِ كَرْبَلَاءَ وَ النَّجَفِ وَ سَامَرَاءَ وَ الْكَاظِمِيَّةِ.	زِيَارَةُ مَقْبُولَةٌ لِلْجَمِيعِ! أَ تَعْرِفُ مَنْ هُوَ سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ أَمْ لَا؟
نَعَمْ؛ أَعْرِفُهُ، إِنَّهُ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ وَ أَوَّلُهُ مِنْ إِصْفَهَانَ.	أَحْسَنْتَ ^١ ! وَ هَلْ لَكَ مَعْلُومَاتٌ عَنْ طَاقِ كِسْرَى؟
بِالتَّأَكِيدِ؛ إِنَّهُ أَحَدُ قُصُورِ الْمُلُوكِ السَّاسَانِيِّينَ قَبْلَ الْإِسْلَامِ. قَدْ أَنْشَدَ ^٢ شَاعِرَانِ كَبِيرَانِ قَصِيدَتَيْنِ عِنْدَ مُشَاهَدَتِهِمَا إِيوَانَ كِسْرَى: الْبُحْتُرِيُّ مِنَ أَكْبَرِ شُعَرَاءِ الْعَرَبِ، وَ خَاقَانِي، الشَّاعِرُ الْإِيرَانِيُّ.	مَا شَاءَ اللَّهُ! بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ ^٣ ! مَعْلُومَاتُكَ كَثِيرَةٌ!

١- أَحْسَنْتَ: آفرین ٢- قَدْ أَنْشَدَ: سروده است ٣- بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ: آفرین بر تو

﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ

بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَالُكُمْ﴾ الْأَنْعَام: ٣٨

و هیچ جنبنده‌ای در زمین نیست و نه هیچ پرنده‌ای که با
بال‌هایش پرواز می‌کند، مگر آنکه آنها [نیز] گروه‌هایی مانند
شما هستند.

الدَّرْسُ السَّادِسُ

تَفَكَّرُوا فِي الْخَلْقِ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي الْخَالِقِ. رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

مَنْ يَتَفَكَّرْ فِي خَلْقِ اللَّهِ، يُشَاهِدْ قُدْرَةَ اللَّهِ.

الطَّائِرُ الطَّنَانُ:

هُوَ أَصْغَرُ طَائِرٍ عَلَى الْأَرْضِ، طَوْلُهُ خَمْسَةُ سَنْتِمِترَاتٍ، يَطِيرُ إِلَى الْأَعْلَى وَالْأَسْفَلِ، وَإِلَى الْيَمِينِ وَالشَّمَالِ، وَإِلَى الْأَمَامِ وَالْخَلْفِ. وَانْطِلَافُهُ وَتَوَقُّفُهُ السَّرِيعَانِ يُثِيرَانِ التَّعَجُّبَ. سُمِّيَ طَّنَانًا؛ لِأَنَّهُ يُحْدِثُ طِينًا بِسَبَبِ سُرْعَةِ حَرَكَةِ جَنَاحَيْهِ، فَإِنْ تُحَاوَلُ رُؤْيَا جَنَاحَيْهِ لَا تَقْدِرُ، أَمْ تَدْرِي لِمَذَا؟ لِأَنَّهُ يُحَرِّكُ جَنَاحَيْهِ ثَمَانِينَ مَرَّةً تَقْرِيبًا فِي الثَّانِيَةِ الْوَاحِدَةِ.

الْتِمْسَاحُ:

لَهُ طَرِيقَةٌ غَرِيبَةٌ فِي تَنْظِيفِ أَسْنَانِهِ، فَبَعْدَ أَنْ يَتَنَاوَلَ طَعَامَهُ، يَسْتَرِيحُ عَلَى الشَّاطِئِ، فَيَقْتَرِبُ مِنْهُ نَوْعٌ مِنَ الطُّيُورِ بِاسْمِ الزَّفَرَّاقِ،

فَيَفْتَحُ التَّمْسَاحُ فَمَهُ، فَيَدْخُلُ ذَلِكَ الطَّائِرُ فِيهِ، وَبَعْدَ بِنَقْرِ بَقَايَا الطَّعَامِ مِنْ فَمِهِ، وَبَعْدَ أَنْ يَنْتَهِيَ مِنْ عَمَلِهِ، يَخْرُجُ بِسَلَامَةٍ.

السَّمَكُ الطَّائِرُ:

نَوْعٌ مِنَ الْأَسْمَاكِ يَقْفِزُ مِنَ الْمَاءِ بِحَرَكَةٍ مِنْ دَيْلِهِ الْقَوِيِّ وَ يَطِيرُ فَوْقَ سَطْحِ الْمَاءِ، حَيْثُ يَمُدُّ زَعَانِفَهُ الْكَبِيرَةَ الَّتِي تَعْمَلُ كَجَنَاحَيْنِ. يَفْعَلُ ذَلِكَ لِلْفِرَارِ مِنْ

أَعْدَائِهِ. يَطِيرُ هَذَا السَّمَكُ خَمْسًا وَ أَرْبَعِينَ ثَانِيَةً، ثُمَّ يَنْزِلُ إِلَى الْمَاءِ وَ يَدْخُلُ فِيهِ.

نَقَارُ الْخَشَبِ:

طَائِرٌ يَنْقُرُ جَذَعَ الشَّجَرَةِ بِمِنْقَارِهِ عَشْرَ مَرَّاتٍ فِي الثَّانِيَةِ عَلَى الْأَقْلَى، وَ هَذِهِ السَّرْعَةُ لَا تَضُرُّ دِمَاعَهُ الصَّغِيرَ بِسَبَبِ وُجُودِ عَضْوَيْنِ فِي رَأْسِهِ لِدَفْعِ الصَّرَبَاتِ:

الْأَوَّلُ نَسِيجٌ بَيْنَ الْجُمُجُمَةِ وَ الْمِنْقَارِ، وَ الثَّانِي لِسَانُ الطَّائِرِ الَّذِي يَدُورُ دَاخِلَ جُمُجُمَتِهِ.

السَّنَجَابُ الطَّائِرُ:

لَهُ غِشَاءٌ خَاصٌّ كَالْمِظَلَّةِ يَفْتَحُهُ حِينَ يَقْفِزُ مِنْ شَجَرَةٍ إِلَى شَجَرَةٍ أُخْرَى، وَ يَسْتَطِيعُ أَنْ يَطِيرَ أَكْثَرَ مِنْ مِئَةٍ وَ خَمْسِينَ قَدَمًا فِي قَفْزَةٍ وَاحِدَةٍ.

حَيَّةُ الصَّحْرَاءِ:

فِي مُنْتَصَفِ النَّهَارِ وَ عِنْدَمَا تَحْرِقُ الرَّمَالُ أَقْدَامَ مَنْ يَسِيرُ عَلَيْهَا مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ، تَضَعُ هَذِهِ الْحَيَّةُ ذَنْبَهَا فِي الرَّمْلِ، ثُمَّ تَقِفُ كَالْعَصَا. فَإِذَا وَقَفَ طَيْرٌ عَلَيْهَا تَصِيدُهُ.

أَسْفَلَ : پایین، پایین تر ≠ أَعْلَى
 انْطِلَاق : به حرکت درآمدن
 «انْطَلَقَ، يَنْطَلِقُ»
 تَحْرُقُ : می سوزاند (ماضی: حَرَقَ)
 تَدْرِي : می دانی (دَرَى، يَدْرِي)
 دَرَى = عَلِمَ
 تَصِيدُ : شکار می کند (ماضی: صَادَ)
 تَفَكَّرَ : اندیشید (مضارع: يَتَفَكَّرُ)
 جَذَعُ : تنه «جمع: جُذوع»
 جَنَاح : بال «جمع: أَجْنِحَة»
 جَنَاحِيهِ : دو بال او
 حَيَّةٌ : مار «جمع: حَيَّات»
 دِمَاعٌ : مغز
 رِمَالٌ : ماسه ها «مفرد: رَمْلٌ»

زَعَانِفٌ : باله های ماهی «مفرد: زَعَنَفَةٌ»
 زَقَاقٌ : مرغ باران
 شمال : چپ = يَسَار ، ≠ يَمِين
 طَنَانٌ، الطَّائِرُ الطَّنَانُ : مرغ مگس
 طَنِينٌ : صدای زنگ، بال پرنده و مانند آن
 غِشَاءٌ : پرده، پوشش جانوران و گیاهان مانند پوست و پر
 فَمٌ : دهان «جمع: أَفْوَاه»
 قَفْرَةٌ : پرش
 لَا تَقْفَرُوا = لَا تَتَفَكَّرُوا (حرف ت برای آسانی تلفظ حذف شده است.)
 مَا مِنْ : هیچ نیست «ما مِنْ دَابَّةٍ»

هیچ جنبنده ای نیست»
 مِظَلَّةٌ : چتر
 مُنْتَصَفٌ : نیمه
 نَسِيجٌ : بافت (بافت پیوندی)
 نَقَارُ الخَشَبِ : دارکوب
 يَنْقُرُ : نوک می زند، کلیک می کند (ماضی: نَقَرَ)
 يُحْدِثُ : پدید می آورد (ماضی: أَحْدَثَ)
 يَسْتَرِيحُ : استراحت می کند (ماضی: اسْتَرَاَحَ)
 يَطِيرُ : پرواز می کند (ماضی: طَارَ)
 يَنْتَهِي : به پایان می رسد (ماضی: انْتَهَى)

أَجِبْ عَنِ الْأَسْئَلَةِ التَّالِيَةِ حَسَبَ نَصِّ الدَّرْسِ.

- ۱- بِمَ يَطِيرُ السَّنَجَابُ الطَّائِرُ حِينَ يَقْفِرُ مِنْ شَجَرَةٍ إِلَى شَجَرَةٍ؟
- ۲- أَيُّ طَائِرٍ يُسَاعِدُ التَّمْسَاحَ فِي تَنْظِيفِ أَسْنَانِهِ؟
- ۳- لِمَاذَا سُمِّيَ الطَّائِرُ الطَّنَانُ بِهَذَا الْإِسْمِ؟
- ۴- مَتَى تَصِيدُ حَيَّةُ الصَّحْرَاءِ الطَّيْرَ؟
- ۵- كَمْ ثَانِيَةً يَطِيرُ السَّمَكُ الطَّائِرُ؟
- ۶- مَا هُوَ أَصْغَرُ طَائِرٍ عَلَى الْأَرْضِ؟

موضوعات درس ششم

اقسام موصول

موصول چیست

معرفی ضمائر

گروه پنجم: ضمائر

جدول ضمائر

ضمایر متصل			ضمایر منفصل		ضمایر
منصوبی و مجروری	مرفوعی		منصوبی	مرفوعی	
	فعل مضارع	فعل ماضی			
هُ	يَذْهَبُ (هُ مستتر)	ذَهَبَ (هُ مستتر)	إِيَّاهُ	هُوَ	للغائب
هُمَا	يَذْهَبَانِ	ذَهَبَا	إِيَّاهُمَا	هُمَا	لِلغَائِبَيْنِ
هُمْ	يَذْهَبُونَ	ذَهَبُوا	إِيَّاهُمْ	هُمْ	لِلغَائِبِينَ
هَا	تَذْهَبُ (هِيَ مستتر)	ذَهَبَتْ (هِيَ مستتر)	إِيَّاهَا	هِيَ	لِلغَائِبَةِ
هُمَا	تَذْهَبَانِ	ذَهَبْتَا	إِيَّاهُمَا	هُمَا	لِلغَائِبَتَيْنِ
هِنَّ	يَذْهَبْنَ	ذَهَبْنَ	إِيَّاهُنَّ	هِنَّ	لِلغَائِبَاتِ
كَ	تَذْهَبُ (أَنْتَ مستتر)	ذَهَبْتَ	إِيَّاكَ	أَنْتَ	لِلْمُخَاطَبِ
كَمَا	تَذْهَبَانِ	ذَهَبْتُمَا	إِيَّاكُمَا	أَنْتُمَا	لِلْمُخَاطَبَيْنِ
كَمْ	تَذْهَبُونَ	ذَهَبْتُمْ	إِيَّاكُمْ	أَنْتُمْ	لِلْمُخَاطَبِينَ
كِ	تَذْهَبِينَ	ذَهَبْتِ	إِيَّاكِ	أَنْتِ	لِلْمُخَاطَبَةِ
كَمَا	تَذْهَبَانِ	ذَهَبْتُمَا	إِيَّاكُمَا	أَنْتُمَا	لِلْمُخَاطَبَتَيْنِ
كُنَّ	تَذْهَبْنَ	ذَهَبْنَ	إِيَّاكُنَّ	أَنْتُنَّ	لِلْمُخَاطَبَاتِ
أَنَا	أَذْهَبُ (أَنَا مستتر)	ذَهَبْتُ	إِيَّايَ	أَنَا	لِلْمُتَكَلِّمِ وَحْدَهُ
نَا	نَذْهَبُ (نَحْنُ مستتر)	ذَهَبْنَا	إِيَّانَا	نَحْنُ	لِلْمُتَكَلِّمِ مَعَ الْغَيْرِ

گروه ششم: موصولات

موصول چیست؟

«اسم موصول» اسمی است که معنای آن، توسط عبارت بعدش که «صله» نام دارد کامل می‌شود، مانند:

﴿صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ﴾

راه «کسانی که» «به آنان نعمت بخشیدی»

الَّذِينَ -- موصول، أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ -- صله

اقسام موصول

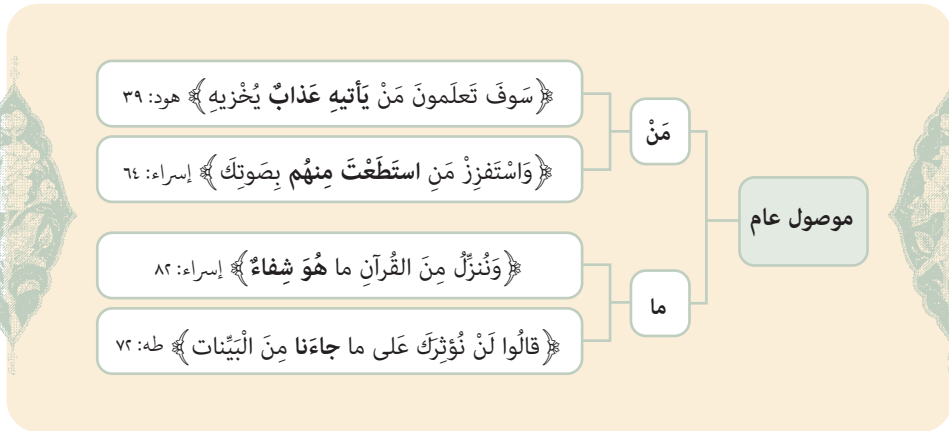
موصول خاص

«موصول خاص» آن است که برای هر یک از مفرد و مثنی و جمع و مذکر و مؤنث، «لفظ خاصی» دارد.

موصول خاص	مفرد	مثنی	جمع
مذکر	الَّذِي	الَّذَانِ / الَّذِينَ	الَّذِينَ
مؤنث	الَّتِي	الَّتَانِ / اللَّتَيْنِ	اللَّاتِي / اللّٰوَاتِي اللّٰئِي / اللّٰوَاتِي

«موصول عام یا مشترک» آن است که برای تمامی حالات مفرد، مثنی، جمع، مذکر و مؤنث، لفظ واحدی دارد.

«مَنْ -- کسی که» / «مَا -- چیزی که»

تذکر: در درس قبل با معرفه به اضافه آشنا شدیم چنانچه مضاف الیه، ضمیر یا موصول باشد نیز مضاف، معرفه به اضافه می گردد مثل: «صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ» که کلمه «صراط» معرفه به اضافه است یا «کتابک» که کلمه «کتاب» معرفه به اضافه شده است.

التَّمرينُ الأوَّلُ: أكْمِلِ الجَدولَ التَّالِيَّ.

ضمایر متّصل			ضمایر منفصل		ضمایر
منصوبی و مجروری	مرفوعی		منصوبی	مرفوعی	
	فعل مضارع	فعل ماضی			
هُ	يذهبُ (هو مستتر)	ذهب (هو مستتر)	إِيَّاه	هو	للغائب
					للغائبينِ
					للغائبينَ
					للغائبة
					للغائبتينِ
					للغائبات
			إِيَّاكَ		للمخاطب
			إِيَّاكُمَا	أنتما	للمخاطبتينِ
				أنتم	للمخاطبتينَ
كِ					للمخاطبة
					للمخاطبتينِ
					للمخاطبات
			إِيَّايَ		للمتكلم وحده
				نحن	للمتكلم مع الغير

التَّمرينُ الثَّاني: لَاحِظْ وَ اكْتُبْ الكَلِمَةَ المُنَاسِبَةَ مَعَ الضَّميرِ في الجَدولِ الآتي:

نحن	هي	هو	أنتِ	أنتَ	أنا	
					لُعْتي	لغة
				ثَقافتكَ		ثقافة
			مَدِينتِكَ			مدينة
		بَيْتُهُ				بيت
	كِتَابُهَا					كتاب
مَدْرَسَتُنَا						مدرسة

التمرين الثالث: عَيِّنْ نَوْعَ الإِسْمِ المَوْصُولِ وَ الجُمْلَةَ الصَّلَةَ:

- ١- أَتَعَجَّبُ مِنَ الشَّخْصِ الَّذِي يُزَيِّنُ جِسْمَهُ وَ لَا يُزَيِّنُ نَفْسَهُ.
- ٢- إِنَّ الْأَمَهَاتِ اللَّاتِي يُرَبِّينَ الْأَطْفَالَ، يَصْنَعْنَ الْمُسْتَقْبَلَ.
- ٣- شَجَّعَ الْمُتَفَرِّجُونَ الْبَطْلِينَ الَّذِينَ فَازَا فِي الْمُبَارَاةِ.
- ٤- إِنَّ الَّذِينَ يَنْفَعُونَ الْآخَرِينَ، أَحْسَنُ النَّاسِ.
- ٥- اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنِي مَا تُحِبُّ لِي.
- ٦- لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ كِبَرٍ.

الصَّلَة	الموصول	
يُزَيِّنُ جِسْمَهُ	الَّذِي --> موصول خاص مفرد مذكر	١
		٢
		٣
		٤
		٥
		٦

التَّامِرِينَ الرَّابِع: تَرْجِمِ النَّصَّ وَ أَجِبْ عَنِ الْأَسْئَلَةِ.

مِنْ مَوَاعِظِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عليه السلام لَهْشَامٍ: يَا هَشَامُ!
مَا بَعَثَ اللَّهُ أَنْبِيَاءَهُ وَ رُسُلَهُ إِلَى عِبَادِهِ إِلَّا لِيَعْقِلُوا عَنِ اللَّهِ فَأَحْسَنُهُمْ اسْتِجَابَةً أَحْسَنُهُمْ
مَعْرِفَةً لِلَّهِ وَ أَعْلَمُهُمْ بِأَمْرِ اللَّهِ أَحْسَنُهُمْ عَقْلاً وَ أَعْقَلُهُمْ، أَرْفَعُهُمْ دَرَجَةً فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ.
(الف) الترجمة:

ب) عَيِّنِ الْمُضَافَ إِلَى الْمَعْرِفَةِ.

رُسُلُهُ - مُضَافٌ إِلَى الضَّمِيرِ	١
	٢
	٣
	٤
	٥
	٦
	٧

در گروه‌های دو نفره شبیه گفت‌وگوی زیر را در کلاس اجرا کنید.

جِوَارُ «مَعَ مَسْؤُولِ اسْتِقْبَالِ^۱ الْفُنْدُقِ»

مَسْؤُولِ اسْتِقْبَالِ	السَّائِحُ
ما هُوَ رَقْمُ غُرْفَتِكَ؟	رَجَاءً، أَعْطِنِي ^۲ مِفْتَاحَ غُرْفَتِي.
تَفْصَّلْ.	مِثْنَانِ وَ عِشْرُونَ.
أَعْتَذِرُ مِنْكَ؛ أَعْطَيْتُكَ ثَلَاثِمِئَةً وَ ثَلَاثِينَ.	عَفْوًا، لَيْسَ هَذَا مِفْتَاحَ غُرْفَتِي.
مِنَ السَّادِسَةِ صَبَاحًا إِلَى الثَّانِيَةِ بَعْدَ الظُّهْرِ؛ ثُمَّ يَأْتِي زَمِيلِي بَعْدِي.	لَا بَأْسَ، يَا حَبِيبِي. مَا هِيَ سَاعَةُ دَوَامِكَ ^۳ ؟
الْفُطُورُ مِنَ السَّابِعَةِ وَ النُّصْفِ حَتَّى التَّاسِعَةِ إِلَّا رُبْعًا؛ الْعَدَاءُ مِنَ الثَّانِيَةِ عَشْرَةَ حَتَّى الثَّانِيَةِ وَ الرَّبْعِ؛ الْعِشَاءُ مِنَ السَّابِعَةِ حَتَّى التَّاسِعَةِ إِلَّا رُبْعًا.	مَتَى مَوَاعِدُ ^۴ الْفُطُورِ وَ الْعَدَاءِ وَ الْعِشَاءِ؟
شَايٍ وَ خُبْزٌ وَ جُبْنَةٌ ^۵ وَ زُبْدَةٌ ^۶ وَ حَلِيبٌ وَ مَرُبَّى الْمِشْمِشِ.	وَ مَا هُوَ طَعَامُ الْفُطُورِ؟

۱- مَسْؤُولُ اسْتِقْبَالِ: مسئول پذیرش ۲- أَعْطِنِي: به من بده ۳- دَوَام: ساعت کار ۴- مَوَاعِد: وقت‌ها
۵- جُبْنَةٌ: پنیر ۶- زُبْدَةٌ: کره

السَّائِحُ

مَسْؤُولُ الْإِسْتِقْبَالِ

وَمَا هُوَ طَعَامُ الْغَدَاءِ؟

رُزٌّ مَعَ دَجَاجٍ^١.

وَمَا هُوَ طَعَامُ الْعِشَاءِ؟

رُزٌّ مَعَ مَرَقٍ^٢ بِإِذْنِجَانٍ.

أَشْكُرُكَ.

لَا شُكْرَ عَلَى الْوَاجِبِ.

الدَّرْسُ السَّابِعُ

﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾

الأنبياء : ١٠٧

و تورا جز رحمتی برای جهانیان نفرستادیم.

أَسَرَ الْمُسْلِمُونَ فِي غَزْوَةِ طَيْءٍ «سَقَانَةَ» ابْنَةَ حَاتِمِ الطَّائِيِّ الَّذِي يُضْرَبُ بِهِ الْمَثَلُ فِي الْكَرَمِ،
وَلَمَّا جَاءَتْ مَعَ الْأَسْرَى إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، قَالَتْ لَهُ: يَا مُحَمَّدُ، إِنَّ أَبِي كَانَ سَيِّدَ قَوْمِهِ،
يَفْكُ الْأَسِيرَ وَيَقْتُلُ الْجَانِيَّ وَيَحْفَظُ الْجَارَ وَيَحْمِي الْأَهْلَ وَالْعِرْصَ وَيَفْرُجُ عَنِ الْمَكْرُوبِ،
وَيُطْعِمُ الطَّعَامَ، وَيَنْشُرُ السَّلَامَ، وَيُعِينُ الضَّعِيفَ عَلَى شَدَائِدِ الدَّهْرِ، وَ مَا أَنَا أَحَدٌ فِي
حَاجَةٍ فَرَدَّهُ خَائِبًا، أَنَا ابْنَةُ حَاتِمِ الطَّائِيِّ.

فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: هَذِهِ صِفَاتُ الْمُؤْمِنِينَ حَقًّا؛ أَتْرَكُوهَا فَإِنَّ أَبَاهَا كَانَ يُحِبُّ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ؛
وَاللَّهُ يُحِبُّ يُحِبُّ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ. ثُمَّ قَالَ:

«إِرْحَمُوا عَزِيزًا ذَلَّ، وَغَنِيًّا افْتَقَرَ، وَعَالِمًا ضَاعَ بَيْنَ جُهَالٍ».

فَلَمَّا أَطْلَقَهَا النَّبِيُّ ﷺ عَادَتْ إِلَى أَخِيهَا «عَدِيٍّ بْنِ حَاتِمٍ» وَهُوَ رَئِيسُ قَوْمِهِ بَعْدَ وَفَاةِ
أَبِيهِ، فَقَالَتْ لَهُ: يَا أَخِي، إِنِّي رَأَيْتُ خِصَالًا مِنْ هَذَا الرَّجُلِ تُعْجِبُنِي، رَأَيْتُهُ يُحِبُّ الْفَقِيرَ،
وَيَفْكُ الْأَسِيرَ، وَيَرْحَمُ الصَّغِيرَ، وَيَعْرِفُ قَدْرَ الْكَبِيرِ، وَ مَا رَأَيْتُ أَجُودَ وَلَا أَكْرَمَ مِنْهُ.
فَجَاءَ عَدِيٌّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَسْلَمَ وَأَسْلَمَتْ سَقَانَةُ.

الدَّفْتَرُ الْخَامِسُ مِنَ الْمَثْنَوِيِّ الْمَعْنَوِيِّ لِـ «مَوْلَانَا جَلَالِ الدِّينِ الرَّومِيِّ»

جان مَنْ كَانَ غَنِيًّا فَافْتَقَرَ

أَوْ صَفِيًّا عَالِمًا بَيْنَ الْمُضَرِّ

رحم آريد ار ز سنگيد و ز كوه

وان توانگر هم كه بي دينار شد

مبتلى گردد میان ابلهان

گفت پیغمبر كه رحم آريد بر

و الَّذِي كَانَ عَزِيزًا فَاحْتَقَرَ

گفت پیغمبر كه با اين سه گروه

آنك او بعد از رئيسی خوار شد

وان سوم آن عالمی كاندر جهان

أَجَوَدَ : بخشنده تر

إِبْنَةُ : دختر

أُحْتُقِرَ : خوار شد

أَسَرَ : اسیر کرد

أَسْرَى : اسیران

أَسْلَمَ : مسلمان شد

أَطْعَمَ : خوراک داد

أَطْلَقَ : رها کرد

أَعَانَ : کمک کرد

أَعْجَبَ : در شگفت آورد

«نُعْجِبُنِي: خوشم می آید، دوست دارم»

إِفْتَقَرَ : فقیر شد

أَهْلَ : خانواده

حَمَى : پشتیبانی کرد

خَائِبَ : ناامید

خِصَالُ : ویژگی‌ها «مفرد: خَصْلَةٌ»

ذَلَّ : خوار شد

رَدَّ : برگردانید

سَلَامَ : آشتی

شَدَائِدُ : سختی‌ها، گرفتاری‌ها

«مفرد: شَدِيدَةٌ»

صَفَّى : برگزیده

ضَاعَ : تباه شد، گم شد

عَادَ : برگشت

عَرِضَ : ناموس، آبرو

عَقَلَ : اندیشید

فَرَجَ عَنِ الْمَكْرُوبِ : اندوه غمگین

را زدود

فَكَ : باز کرد، رها کرد

قَيِّمَ : ارزشمند

لَعَبَ بَ : به بازی گرفت

مُضَرَّ : نام قبیله‌ای

مَكَارِمَ : بزرگواری‌ها «مفرد:

مَكْرَمَةٌ»

مَكْرُوبَ : اندوهگین

نَشَرَ : پخش کرد

x ✓

عَيْنِ الصَّحِيحِ وَالْخَطَا حَسَبَ نَصِّ الدَّرْسِ.

۱- قَالَ عَدِيَّ يَا أُخْتِي، إِنِّي رَأَيْتُ خِصَالًا مِنْ هَذَا الرَّجُلِ تُعْجِبُنِي.

۲- فَلَمَّا أَطْلَقَ النَّبِيُّ ﷺ سَفَانَةَ عَادَتْ إِلَى أَخِيهَا.

۳- كَانَ حَاتِمٌ يَرُدُّ مَنْ آتَاهُ فِي حَاجَةٍ خَائِبًا.

۴- حَاتِمُ الطَّائِي مَعْرُوفٌ بِالْكَرَمِ.

۵- أُسِرَتْ سَفَانَةُ فِي غَزْوَةِ أُحُدٍ.

أَيُّ كَلِمَةٍ مِنَ الْكَلِمَاتِ الْمُعْجَمِ، تُنَاسِبُ التَّوْضِيحَاتِ التَّالِيَةَ؟

١- الشُّعُورُ بِالسُّرُورِ عِنْدَ مُشَاهَدَةِ الْأَشْيَاءِ الْجَمِيلَةِ.

٢- الَّذِي لَا رَجَاءَ لَهُ لِلنَّجَاحِ فِي هَدَفِهِ.

٣- مَجْمُوعَةٌ مِنَ الْأُسْرَةِ وَالْأَقْرِبَاءِ.

٤- أَصْبَحَ فَقِيرًا وَ لَا ثَرَوَةً لَهُ.

٥- الَّذِي حُزْنُهُ كَثِيرٌ.

اُكْتُبْ مُتَرَادِفَ أَوْ مُتَضَادَّ كُلِّ كَلِمَةٍ أَمَامَهَا، ثُمَّ تَرَجِّمَهَا. = ≠

نائِم / شَدَائِد / فَكْ / مَكْرُوب / أُسْلُوب / انْخِفَاض / حَدِيث / اسْتَلَمَ / مَوْت / رَاسِب / صَعْب / سَلَام

مَصَائِب حَزِين رَاقِد فَتَحَ طَرِيقَةً حَيَاة

إِرْتِفَاع حَرْب دَفَعَ نَاجِح عَتِيق سَهْل

تعریف علم نحو	موضوعات درس هفتم
تعریف معرب و مبنی	
اسم‌های مبنی	
اعراب‌های سه گانه اسم	
نگاهی به مسائل علم نحو	

تعریف علم نحو

در درس اول کتاب گفتیم: «علم صرف» علم «شناسایی ساختار کلمه» است؛ و «علم نحو» علم «شناسایی ساختار جمله» یا علم «اعراب و بناء» است. اولین قدم برای شناسایی ساختار جمله، شناخت جایگاه کلمه در جمله است. در درس اول گفتیم علم نحو در پی پاسخ به این سؤال است که هر کلمه‌ای در جمله چه نقشی دارد. در زبان عربی، علاوه بر این به دانشی دیگر به نام دانشِ اعراب و بناء هم نیازمندیم. این نیز پاسخ علم نحو به دو سؤال بعدی است یعنی آن کلمه، به واسطه نقشی که گرفته، چه اعرابی می‌گیرد و آن اعراب را چطور نشان می‌دهد. در زبان فارسی تمامی کلمات، در هنگام قرار گرفتن در جمله به «سکون» ختم می‌شوند مانند: (امروز هوأ گرم است).

در زبان فارسی فقط مضاف و موصوف، به «کسره» ختم می‌شوند مانند: (در کلاس، مرد عالم)

اما در زبان عربی این چنین نیست بلکه کلمات غالباً به حرکات و گاهی به سکون ختم می‌شوند. این سکون یا حرکات، گاهی ثابت اند و گاهی متغیر؛ به کلماتی که حرکت آخر آنها ثابت است «مَبْنِی» گفته می‌شود. به کلماتی که حرکت آخر آنها متغیر است «مُعْرَب» می‌گویند.

حال به آیه زیر توجه کنید:

آیا می‌توانید کلمات ثابت یا مبنی، و متغیر یا معرب را پیدا کنید؟
﴿سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾
در آیه بالا کلمات «اللَّهُ، السَّمَاوَاتِ، الْأَرْضِ، الْعَزِيزُ، الْحَكِيمُ» «معرب» و کلمات «سَبَّحَ، لِ،
مَا، فِي، وَ، مَا، فِي، وَ، هُوَ» «مبنی»، می‌باشند.

بررسی وضعیت اعراب و بناء کلمه

در زبان عربی، کلمات به سه گروه اسم، فعل و حرف تقسیم می‌شوند.

افعال هم به سه گروه ماضی، مضارع و امر تقسیم می‌گردند.

گروه‌های معرب:

۱- غالب اسم‌ها؛

۲- فعل‌های مضارع به غیر از صیغه ۶ و ۱۲.

گروه‌های مبنی:

۱- افعال ماضی و امر حاضر؛

۳- تمامی حروف؛

۲- صیغه ۶ و ۱۲ فعل مضارع؛

۴- بعضی از اسم‌ها.

اسم‌های مبنی

ضمایر

اسم‌های اشاره

موصولات

أسماء شرط و استفهام

بعضی از ظروف

در مبحث «اسم‌های معرفه»، ضمایر، موصولات و اسم‌های اشاره را شناختیم.

بعضی از پرکاربردترین اسماء شرط و استفهام

کلمات ما -- چه چیزی / مَنْ -- چه کسی / مَتَى -- چه زمانی

أَيْنَ -- کجا / کَمْ -- چند تا / كَيْفَ -- چگونه، «اسماء استفهام» هستند.

کلمات ما -- هر چیزی / مَنْ -- هر کسی / مَتَى -- هر زمانی

أَيْنَمَا -- هر کجا / أُنَى -- هر کجا / كَيْفَمَا -- هر گونه، «اسماء شرط» هستند.

ظروف مبنی

ظروف بر دو قسم‌اند

ظرف معرب

ظرف مبنی

الساعة

اليوم

متى

إذا

تعریف ظرف

به این مثال توجه کنید:

رَأَيْتُكَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَمَامَ الْمَسْجِدِ

روز جمعه مقابل مسجد تو را دیدم

دقت کنید!

کلمه «يَوْمَ الْجُمُعَةِ»، زمان، و کلمه «أَمَامَ الْمَسْجِدِ» مکانِ فعلِ رَأَيْتُ را بیان می‌کنند. در جمله «رَأَيْتُكَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَمَامَ الْمَسْجِدِ»، دو کلمه «يوم» در «يَوْمَ الْجُمُعَةِ» و «أمام» در «أَمَامَ الْمَسْجِدِ»، یک زمان و مکان منصوب‌اند که زمان و مکان وقوع فعل را بیان می‌کنند؛ نام این دو کلمه، «ظرف» است.

«ظروف» کلماتی هستند که زمان و مکان وقوع فعل را بیان می‌کنند.

بررسی اعراب‌های سه‌گانه اسم

«کلمات معرب»، کلماتی هستند که حرکت حرف آخر آنها، با تغییر جایگاهشان در جمله،

تغییر می‌کند. به لفظ جلاله «الله»، در آیات زیر توجه کنید:

﴿حَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَ عَلَى سَمْعِهِمْ﴾ بقره: ۷

﴿يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا﴾ بقره: ۹

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾

در آیه اول: حَتَمَ اللَّهُ، اللَّهُ، «مرفوع»، و علامت رفع آن «ضمه ---» است؛

در آیه دوم: يُخَادِعُونَ اللَّهَ، اللَّهُ، «منصوب»، و علامت نصب آن «فتحه --» است؛

در آیه سوم: بِسْمِ اللَّهِ، اللَّهُ، «مجرور»، و علامت جرّ آن «کسره -» است؛^۱

رفع، نصب و جر، اعراب‌های سه‌گانه اسم هستند.

۱- رفع و نصب و جر علائم دیگری هم دارند که در کتاب عربی یازدهم خواهد آمد. در مورد اعراب فعل مضارع نیز در کتاب عربی یازدهم سخن خواهیم گفت.

«علم نحو» علم شناسایی ساختار جمله یا علم اعراب و بناء، است.

«علم نحو»، موارد رفع، نصب و جرّ را به ما یاد می‌دهد.

علم نحو به ما یاد می‌دهد:

در چه جایگاهی، کلمات مرفوع، منصوب، مجرور یا مجزوم می‌شوند.

قدم دیگر به سوی «شناسایی ساختار جمله»

گفتیم «علم نحو»، علم شناسایی ساختار جمله، یا علم اعراب و بناء، است؛ و قدم اول برای

شناسایی ساختار جمله، شناسایی اعراب و بناء است؛ بعد از شناسایی اعراب و بناء، برای

شناسایی ساختار جمله باید به دو سؤال پاسخ داد:

سؤال اول:

جایگاه و ترتیب کلمات چگونه است؟

به این سؤال، در خلال مباحث علم نحو پاسخ داده خواهد شد.

سؤال دوم:

در چه جایگاهی، کلمات مرفوع، منصوب یا مجرور می‌شوند.

با پاسخ دادن به این سؤال، نقشه علم نحو به دست می‌آید.

پاسخ این سؤال در جدول زیر آمده است:

نگاهی به مباحث (علم نحو)

مرفوعات	نواسخ: افعال ناقصه، حروف مشبّهة بالفعل، لای نفی جنس، افعال مقاربه، افعال قلوب
منصوبات	مفعول به، مفعول له، مفعول فیه، مفعول مطلق، حال، تمیز، منادا، استثناء
مجرورات	مضاف الیه، مجرور به حرف جر
توابع	نعت، بدل، تأکید، عطف بیان، عطف به حروف

التَّمرينُ الأوَّل: أكمل الجدول التالي.

الكلمة	الاسم/الفعل/الحرف	المعرب/المبني	الكلمة	الاسم/الفعل/الحرف	المعرب/المبني
دَفَعَ			يَرْزُقُ		
إِصْبِرْ			لَا تَلْعَبْ		
سَوْفَ			الَّذِينَ		
أَيَّنَ			تِلْكَ		
تَقَاعُدْ			النُّصُوصُ		
إِقْبَلُوا			حُسَيْنٌ		
تَنْجَحَنَّ			تَكْتُمُ		
قَدْ			إِذَا		
إِنْ			عِنْدَ		

التَّمرينُ الثاني: عيِّن الكلمات المعربة و المبنيّة.

- ١- أَلَلُّونَ الْبَنَفَسَ جِي لِعُرْفَةِ النَّوْمِ مُهَدِّئُ الْأَعْصَابِ.
- ٢- مُدِيرُ الْمَدْرَسَةِ واقف أَمَامَ الطُّلَابِ الْفَائِزِينَ.
- ٣- لَا يُصَدِّقُ الْعَاقِلُ قَوْلَ الَّذِي يَكْذِبُ كَثِيرًا.
- ٤- الْحَلِيبُ الطَّازِجُ مَمْلُوءٌ بِالْكَالْسِيَوْمِ.
- ٥- أَغْلَقَ الْعُمَالُ بَابَ الْمَصْنَعِ أَمْسٍ.

الكلمة	المعرب/المبني	الكلمة	المعرب/المبني	الكلمة	المعرب/المبني
أَلَلُّونُ		واقف		يَكْذِبُ	
الْبَنْفَسَجِيُّ		أَمَامَ		كَثِيرًا	
لِ		الطُّلَابِ		الْحَلِيبُ	
عُرْفَةٍ		الْفَائِزِينَ		الطَّارِجُ	
النَّوْمُ		لا		مملوء	
مُهَدِّئُ		يُصَدِّقُ		بِ	
الأعصابِ		العَاقِلُ		الْكَالِسيوم	
مدير		قَوْلَ		أَغْلَقَ	
المدرسة		الَّذِي		أَمْسِ	
الْعُمُالُ		بَابَ		الْمَصْنَعِ	

التَّعْمِيقُ الثَّالِثُ: عَيِّنْ نَوْعَ الْكَلِمَاتِ الْمَبْنِيَّةِ.

الكلمة	نوع المبنى	الكلمة	نوع المبنى	الكلمة	نوع المبنى
كَيْفَ	اسم استفهام	إِذَا		يُكْرِمَنَّ	
أَيَّنَ		انتم		افْهَمَ	
لِ		اجْلِسْ		الَّتِي	
هذا		يَجْلِسَنَّ		إِيَّاكُمْ	
أَيْنَمَا		لا		اُكْتُبْ	
مَنْ		اسْتَخْرَجَ		بِ	
هؤلاء		أَكْرَمَ		ضَرَبَ	
كَيْفَمَا		مِنْ		أَغْلَقَ	
هذه		الَّذِي		أَمْسِ	
هنا		هُنَّ		تلك	
عَنْ		ذلك		إِلَى	

در گروه‌های دو نفره شبیه گفت و گوی زیر را در کلاس اجرا کنید.

حوار

(مَعَ مُشْرِفٍ^۱ خَدَمَاتِ الْفُنْدُقِ)

السَّائِحُ	مَسْؤُولُ الْإِسْتِقْبَالِ
عَفْوًا؛ مَنْ هُوَ مَسْؤُولُ تَنْظِيفٍ ^۲ الْغُرْفِ وَ الْحِفَاطِ عَلَيْهَا؟	السَّيِّدُ دِمَشْقِي مُشْرِفُ خَدَمَاتِ غُرْفِ الْفُنْدُقِ. مَا هِيَ الْمُسْكِلَةُ؟
لَيْسَتْ الْغُرْفُ نَظِيفَةً، وَ فِيهَا نَوَاقِصٌ.	أَعْتَذِرُ مِنْكَ؛ رَجَاءً، اسْتَخِرْ؛ سَأَتَّصِلُ ^۳ بِالْمُشْرِفِ.
مَسْؤُولُ الْإِسْتِقْبَالِ يَتَّصِلُ بِالْمُشْرِفِ وَ يَأْتِي الْمُشْرِفُ مَعَ مُهَنْدِسِ الصِّيَانَةِ ^۴ .	
مُشْرِفُ خَدَمَاتِ الْفُنْدُقِ	السَّائِحُ
مَا هِيَ الْمُسْكِلَةُ، يَا حَبِيبِي؟!	لَيْسَتْ غُرْفَتِي وَ غُرْفُ زُمْلَائِي نَظِيفَةً، وَ فِيهَا نَوَاقِصٌ.
سَيَأْتِي عُمَالُ التَّنْظِيفِ، وَ مَا الْمُسْكِلَاتُ الْأُخْرَى؟	فِي الْغُرْفَةِ الْأُولَى سَرِيرٌ ^۵ مَكْسُورٌ، وَ فِي الْغُرْفَةِ الثَّانِيَةِ شَرَشْفٌ ^۶ نَاقِصٌ، وَ فِي الْغُرْفَةِ الثَّالِثَةِ الْمُكَيِّفُ لَا يَعْمَلُ.
نَعْتَذِرُ مِنْكُمْ. سَنُصَلِّحُ ^۷ كُلَّ شَيْءٍ بِسُرْعَةٍ؛ عَلَى عَيْنِي.	تَسَلَّمَ عَيْنُكَ!

- ۱- مُشْرِفٌ: مدير داخلی ۲- تَنْظِيفٌ: پاکیزگی ۳- اتَّصَلُ: تماس می گیرم ۴- صِيَانَةُ: تعمیرات
۵- سَرِيرٌ: تخت ۶- شَرَشْفٌ: ملافه ۷- نُصَلِّحُ: تعمیر می کنیم

الدَّرْسُ الثَّامِنُ

أَنْتَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ عَظَمْتُكَ، وَفِي الْأَرْضِ
قُدْرَتُكَ، وَفِي الْبَحَارِ عَجَائِبُكَ. أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ
تو کسی هستی که بزرگی‌ات در آسمان و توانمندی‌ات در زمین و
شگفتی‌هایت در دریاهاست.

يَا مَنْ فِي الْبَحَارِ عَجَائِبُهُ مِنْ دُعَاءِ الْجَوْشَنِ الْكَبِيرِ

يُشَاهِدُ أَعْضَاءَ الْأُسْرَةِ فَلَمَّا رَئِعًا عَنِ الدُّلْفَيْنِ الَّذِي أَنْقَذَ إِنْسَانًا مِنَ الْغَرَقِ، وَ أَوْصَلَهُ إِلَى الشَّاطِئِ.

حامد: لَا أَصَدِّقُ؛ هَذَا أَمْرٌ عَجِيبٌ. يُحَيِّرُنِي جِدًّا.

الأب: يَا وَلَدِي، لَيْسَ عَجِيبًا، لِأَنَّ الدُّلْفَيْنِ صَدِيقُ الْإِنْسَانِ فِي الْبَحَارِ.

صادق: تَصَدِّقُهُ صَعْبٌ! يَا أَبِي، عَرَفْنَا عَلَى هَذَا الصَّدِيقِ.

الأب: لَهُ ذَاكِرَةٌ قَوِيَّةٌ، وَ سَمْعُهُ يَفُوقُ سَمْعَ الْإِنْسَانِ عَشْرَ مَرَّاتٍ، وَ وَزْنُهُ يَبْلُغُ

ضِعْفِي وَزَنِ الْإِنْسَانِ تَقْرِيبًا، وَ هُوَ مِنَ الْحَيَوَانَاتِ اللَّبَوَّةِ الَّتِي تُرَضِعُ صِغَارَهَا.

نورا: إِنَّهُ حَيَوَانٌ ذَكِيٌّ يُحِبُّ مُسَاعَدَةَ الْإِنْسَانِ! أَلَيْسَ كَذَلِكَ؟

الأب: بَلَى؛ بِالتَّأَكُّدِ، تَسْتَطِيعُ الدَّلَافِينُ أَنْ تُرَشِّدَنَا إِلَى مَكَانٍ سُقُوطِ طَائِرَةٍ أَوْ مَكَانٍ غَرَقِ سَفِينَةٍ.

الأم: تُؤَدِّي الدَّلَافِينُ دَوْرًا مُهِمًّا فِي الْحَرْبِ وَ السَّلْمِ، وَ تَكْشِفُ مَا تَحْتَ الْمَاءِ

مِنْ عَجَائِبٍ وَ أَسْرَارٍ، وَ تُسَاعِدُ الْإِنْسَانَ عَلَى اكْتِشَافِ أَمَاكِنِ تَجَمُّعِ الْأَسْمَاكِ.

صَادِقٌ: رَأَيْتُ الدَّلَافِينَ تُؤَدِّي حَرَكَاتٍ جَمَاعِيَّةً؛ فَهَلْ تَتَكَلَّمُ مَعًا؟
الْأُمُّ: نَعَمْ؛ قَرَأْتُ فِي مَوْسُوعَةٍ عِلْمِيَّةٍ أَنَّ الْعُلَمَاءَ يُؤَكِّدُونَ أَنَّ الدَّلَافِينَ
تَسْتَطِيعُ أَنْ تَتَكَلَّمَ بِاسْتِخْدَامِ أَصْوَاتٍ مُعَيَّنَةٍ، وَ أَنَّهَا تُغْنِي كَالطَّيُورِ، وَ
تَبْكِي كَالْأَطْفَالِ، وَ تَصْفُرُ وَ تَضْحَكُ كَالْإِنْسَانِ.

نورا: هَلْ لِلدَّلَافِينَ أَعْدَاءٌ؟
الْأَبُّ: بِالتَّأَكِيدِ، تَحَسَّبُ الدَّلَافِينَ سَمَكَ الْفَرَشِ عَدُوًّا لَهَا، فَإِذَا وَقَعَ نَظَرُهَا عَلَى
سَمَكَةِ الْفَرَشِ، تَتَجَمَّعُ بِسُرْعَةٍ حَوْلَهَا، وَ تَضْرِبُهَا بِأُنُوفِهَا الْحَادَّةِ وَ
تَقْتُلُهَا.

نورا: وَ هَلْ يُحِبُّ الدَّلَفِيُّ الْإِنْسَانَ حَقًّا؟
الْأَبُّ: نَعَمْ؛ تَعَالَى نَقْرًا هَذَا الْخَبَرَ فِي الْإِنْتَرْنِت: ... سَحَبَ تَيَّارُ الْمَاءِ رَجُلًا إِلَى
الْأَعْمَاقِ بِسِدَّةٍ، وَ بَعْدَ نَجَاتِهِ قَالَ الرَّجُلُ: رَفَعَنِي شَيْءٌ بَغْتَةً إِلَى الْأَعْلَى
بِقُوَّةٍ، ثُمَّ أَخَذَنِي إِلَى الشَّاطِئِ وَ لَمَّا عَزَمْتُ أَنْ أَشْكُرَ مُنْقِذِي، مَا وَجَدْتُ
أَحَدًا، وَلَكِنِّي رَأَيْتُ دُلْفِينًا كَبِيرًا يَقْفِزُ قُرْبِي فِي الْمَاءِ بِفَرَحٍ.
الْأُمُّ: إِنَّ الْبَحَرَ وَ الْأَسْمَاكَ نِعْمَةٌ عَظِيمَةٌ مِنَ اللَّهِ.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ:

النَّظَرُ فِي ثَلَاثَةِ أَشْيَاءَ عِبَادَةٍ:
النَّظَرُ فِي الْمُصْحَفِ،
وَالنَّظَرُ فِي وَجْهِ الْوَالِدَيْنِ،
وَالنَّظَرُ فِي الْبَحْرِ.

أَدَّى : ایفا کرد، منجر شد

أَرشَد : راهنمایی کرد

أَرَضَعَ : شیر داد

أَعْلَى : بالا، بالاتر

أَنْفَقَ : انفاق کرد

أَنُوفَ : بینی‌ها «مفرد: أَنْف»

أَوْصَلَ : رسانید

بِحَار : دریاها «مفرد: بَحْر»

بَكَّى : گریه کرد

بَلَغَ : رسید

تَجَمَّعَ : جمع شد

تَيَّار: جریان

جَمَاعِيّ : گروهی

حَادّ : تیز

دَلَّافِينَ : دلفین‌ها

دَوَّرَ : نقش

ذَاكِرَة : حافظه

رائِع : جالب

سَمَكُ الْقِرْشِ : کوسه ماهی

شَاطِئُ : ساحل «جمع: شَوَاطِئُ»

صِغَار: کوچک‌ها «مفرد: صَغِير»

صَفَر : سوت زد

ضِعْف : برابر «ضِعْفَيْنِ: دو برابر»

طَيَّور : پرندگان «مفرد: طَائِر»

عَرَّفَ : معرفی کرد

عَزَمَ : تصمیم گرفت

عَنَّى : آواز خواند

قَفَزَ : پرید، جهش کرد

لَبُونَة : پستاندار

كَذَلِكَ : همین‌طور

مُنْقِذَ : نجات‌دهنده

مَوْسُوعَة : دانشنامه

✓ x

عَيْنِ الصَّحِيحِ وَالْخَطَا حَسَبَ نَصِّ الدَّرْسِ.

۱- الدُّلْفَيْنُ مِنَ الْحَيَوَانَاتِ اللَّبُونَةِ الَّتِي تُرَضِعُ صِغَارَهَا.

۲- يُؤَدِّي سَمَكُ الْقِرْشِ دَوْرًا مُهِمًّا فِي الْحَرْبِ وَ السَّلْمِ.

۳- سَمِعُ الْإِنْسَانِ يَفُوقُ سَمْعَ الدُّلْفَيْنِ عَشْرَ مَرَّاتٍ.

۴- سَمَكُ الْقِرْشِ صَدِيقُ الْإِنْسَانِ فِي الْبَحَارِ.

۵- سَمَكُ الْقِرْشِ عَدُوُّ الدَّلَّافِينَ.

۶- لِلدَّلَّافِينَ أَنْوْفٌ حَادَّةٌ.

عَيْنِ الْجُمْلَةِ الصَّحِيحَةِ وَغَيْرِ الصَّحِيحَةِ حَسَبِ الْحَقِيقَةِ وَالْوَاقِعِ. ✓ ✕

- ١- عِنْدَمَا يَنْقَطِعُ تَيَّارُ الْكَهْرَبَاءِ فِي اللَّيْلِ، يَغْرُقُ كُلُّ مَكَانٍ فِي الظَّلَامِ.
- ٢- الطَّاوُوسُ مِنَ الطُّيُورِ الْمَائِيَّةِ تَعِيشُ فَوْقَ جِبَالٍ ثُلْجِيَّةٍ.
- ٣- الْمَوْسُوْعَةُ مُعْجَمٌ صَغِيرٌ جِدًّا يَجْمَعُ قَلِيلًا مِنَ الْعُلُومِ.
- ٤- الْأَنْفُ عَضْوُ التَّنَفُّسِ وَالشَّمُّ^١.
- ٥- الْحَفَّاشُ طَائِرٌ مِنَ اللَّبُونَاتِ.

عَيْنِ الْكَلِمَاتِ الْمُتَرَادِفَةِ وَالْمُتَضَادَّةِ. = ≠

بَعَثَ	صِغَار	شَاطِئُ	أَرْسَلَ	بَكَى	كَبَار	أَقَلَّ	ضَوْء	بَعُدَ	سَاحِل
ضَحِكَ	ظَلَام	أَكْثَرَ	بَعَثَهُ	قَرَّبَ	دَفَعَ	فَجَأَهُ	كَتَمَ	إِسْتَلَمَ	سَتَرَ

..... =

..... =

..... ≠

..... ≠

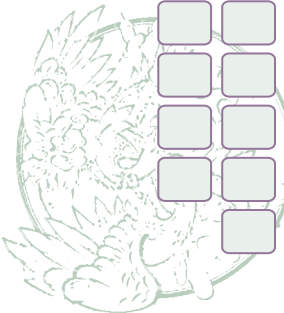
..... ≠

تَرْجِمُ كَلِمَاتِ الْجَدُولِ الْمُتَقَاطِعِ، ثُمَّ اكْتُبْ رَمَزَهُ. (كَلِمَتَانِ زَائِدَتَانِ)

يَبْلُغَنَّ / صِغَار / ذَاكِرَةٌ / عَفَا / بَكَى / مُنْقِذَ / مَرَقَ / أَوْصَلَ / صَفَرُوا / غَنَيْتُمْ / سَمِعَ / طُيُورَ / حَادَّةَ / دَوَّرَ /
لَبُونَةَ / كَذَلِكَ / جَمَارِكُ / زُبُوتَ / سَمَيْنَا / ظَاهِرَةٌ / أَمَطَرَ / حَمِيمَ / ثُلُوجَ / سَوَارَ / رَائِحَ

رَمَزُ ↓

☐	☐	☐	☐	کوچک‌ها	«۱»
☐	☐	☐	☐	این‌طور	«۲»
☐	☐	☐	☐	تیز	«۳»
☐	☐	☐	☐	پدیده	«۴»
☐	☐	☐	☐	سوت زدند	«۵»
☐	☐	☐	☐	روغن‌ها	«۶»
☐	☐	☐	☐	نقش	«۷»
☐	☐	☐	☐	شنوایی	«۸»
☐	☐	☐	☐	جالب	«۹»
☐	☐	☐	☐	نجات دهنده	«۱۰»
☐	☐	☐	☐	نامیدیم	«۱۱»
☐	☐	☐	☐	دست‌بند	«۱۲»
☐	☐	☐	☐	گرم و صمیمی	«۱۳»
☐	☐	☐	☐	برف‌ها	«۱۴»
☐	☐	☐	☐	حافظه	«۱۵»
☐	☐	☐	☐	پستاندار	«۱۶»
☐	☐	☐	☐	پرندگان	«۱۷»
☐	☐	☐	☐	رسانید	«۱۸»
☐	☐	☐	☐	باران بارید	«۱۹»
☐	☐	☐	☐	بخشید	«۲۰»
☐	☐	☐	☐	می‌رسند	«۲۱»
☐	☐	☐	☐	ترانه خواندید	«۲۲»
☐	☐	☐	☐	گریه کرد	«۲۳»

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ:

موضوعات درس هشتم

نحوه صرف
فعل با ضمایر

اقسام فاعل

جمله فعلیه

اقسام جمله

مبحث جملات اسمیه و فعلیه

در درس گذشته گفتیم:

«علم نحو» علم شناسایی ساختار جمله یا علم اعراب و بناء است، و معرب و مبنی را به

طور کامل معرفی کردیم؛ حال می‌گوییم:

در زبان عربی جملات به دو قسم تقسیم می‌شوند:

«جمله اسمیه / جمله فعلیه»

«جمله‌های اسمیه»، جمله‌هایی هستند که از دو بخش به نام مبتدا و خبر تشکیل شده‌اند؛

و «جمله‌های فعلیه»، جمله‌هایی هستند که از دو بخش به نام فعل و فاعل یا فعل و نائب

فاعل تشکیل شده‌اند.

تذکر: در جدول انتهای درس قبل، دیدیم که نقش‌های مبتدا، خبر، فاعل و نایب فاعل

جزء نقش‌های مرفوعی هستند؛ به عبارتی کلمات به واسطه این نقش‌ها مرفوع می‌شوند.

گاهی فعل جمله، علاوه بر فاعل، نقش دیگری به نام مفعول به را هم می‌گیرد. (که همان مفعول در زبان فارسی است.) و یک کلمه به واسطه نقش مفعول به، منصوب می‌شود.

يَغْفِرُ اللَّهُ الذُّنُوبَ

يَغْفِرُ -- فعل / اللَّهُ -- فاعل / الذُّنُوبَ -- مفعول به

جمله فعلیه، می‌تواند متعلقات فراوان دیگری، از جمله جارومجرور، مضاف الیه، حال و...، یا مفعول مطلق، مفعول له و مفعول فیه داشته باشد که در آینده با آنها آشنا خواهید شد.

﴿لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ﴾ الحجرات : ۲

لَا تَرْفَعُوا -- فعل و فاعل / أَصْوَاتَ -- مفعول به

كُمْ -- مضاف الیه / فَوْقَ -- ظرف

صَوْتِ -- مضاف الیه / النَّبِيِّ -- مضاف الیه

اقسام فاعل

به این دو جمله توجه کرده و «فاعل» را مشخص کنید.

﴿وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ﴾ الحجرات : ۲ ﴿امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ﴾ الحجرات : ۳

﴿وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ﴾ -- واو -- فاعل

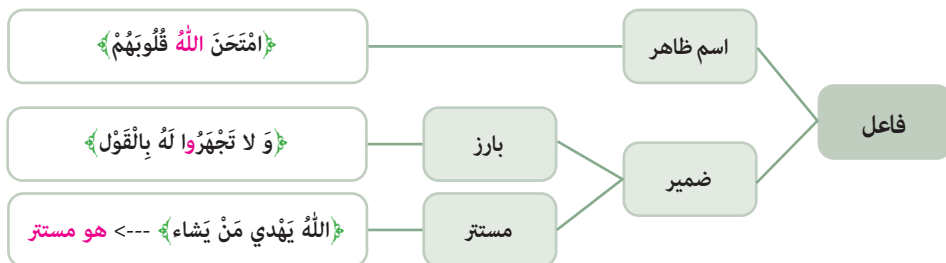
﴿امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ﴾ -- الله -- فاعل

چه تفاوتی بین دو «فاعل» مشاهده می‌کنید؟

در جمله ﴿وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ﴾ واو -- فاعل از نوع ضمیر است

و در جمله ﴿امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ﴾ الله -- فاعل از نوع اسم ظاهر است؛

در نتیجه فاعل به دو قسم تقسیم می‌شود: ضمیر و اسم ظاهر.

تذکر: از آنجا که نقش فاعل، مرفوع است، ضمایر متّصلی که نقش فاعل را دارند، ضمایر متّصل مرفوعی نام دارند البته به خاطر مبنی بودن، نمی‌توانند اعراب خود را نشان دهند.^۱

یادآوری نحوه صرف فعل ماضی با ضمایر فاعلی

فعل ماضی	مفرد	تثنيه	جمع
غایب	ضَرَبَ «هو» ضَرَبَتْ «هي»	ضَرَبَا ضَرَبَتَا	ضَرَبُوا ضَرَبْنَ
مخاطب	ضَرَبْتَ ضَرَبْتِ	ضَرَبْتُمَا ضَرَبْتُمَا	ضَرَبْتُمْ ضَرَبْنَ
متکلم وحده	ضَرَبْتُ	نکته: تاء ساکن در ضَرَبْتُ و ضَرَبْتَا فقط علامت تأنیث بوده و ضمیر نیستند.	
متکلم مع الغیر	ضَرَبْنَا		

دقت کنید

در فعل ماضی فقط در صیغه ۱ و ۴ فاعل ممکن است اسم ظاهر یا ضمیر مستتر باشد.

علیُّ جاء: ضمیر هو مستتر --> فاعل

جاء علیُّ: علی --> فاعل

فاطمةُ جاءتْ: ضمیر هي مستتر --> فاعل

جاءتْ فاطمةُ: فاطمة --> فاعل

۱- مراجعه به جدول ضمایر در درس ششم.

در سایر صیغه‌های فعل ماضی همواره، فاعل ضمیر بارز است.

ضَرَبْتُ / ضَرَبْتَ / ضَرَبْتُ: ضمیر تاء -- < فاعل

ضَرَبَا / ضَرَبْتَا: ضمیر الف -- < فاعل

ضَرَبُوا: ضمیر واو -- < فاعل

ضَرَبْتُمْ: ضمیر تُم -- < فاعل

ضَرَبْتُمَا: ضمیر تُمَا -- < فاعل

ضَرَبْتُنَّ: ضمیر تُنَّ -- < فاعل

ضَرَبْنَ: ضمیر نون -- < فاعل

ضَرَبْنَا: ضمیر نا -- < فاعل

یادآوری نحوه صرف فعل مضارع و امر با ضمایر فاعلی

فعل مضارع	مفرد	مثنی	جمع
غایب	يَضْرِبُ (هو) تَضْرِبُ (هي)	يَضْرِبَانِ تَضْرِبَانِ	يَضْرِبُونَ يَضْرِبْنَ
مخاطب	تَضْرِبُ (أنت) تَضْرِبِينَ	تَضْرِبَانِ تَضْرِبَانِ	تَضْرِبُونَ تَضْرِبْنَ
متکلم وحده	أَضْرِبُ (أنا)		
متکلم مع الغیر	نَضْرِبُ (نحن)		
فعل امر حاضر	مفرد	تثنیه	جمع
مخاطب	اَضْرِبْ (أنت) اَضْرِبِي	اَضْرِبَا اَضْرِبَا	اَضْرِبُوا اَضْرِبْنَ

در فعل امر نیز همواره، فاعل **ضمیر** است.

در فعل مضارع دقیقاً مثل ماضی، فقط در صیغه ۱ و ۴ فاعل ممکن است اسم ظاهر یا ضمیر مستتر باشد.

عَلِيٌّ يَجْلِسُ: ضمیر هو مستتر -- < فاعل

يَجْلِسُ عَلِيٌّ: عَلِيٌّ -- < فاعل

فَاطِمَةُ تَجْلِسُ: ضمیر هی مستتر -- < فاعل

تَجْلِسُ فَاطِمَةُ: فَاطِمَةُ -- < فاعل

در سایر صیغه‌های فعل مضارع همواره، فاعل ضمیر بارز است.

يَضْرِبُ بَانٍ / تَضْرِبُ بَانٍ: ضمیر الف -- < فاعل

يَضْرِبُونَ / تَضْرِبُونَ: ضمیر واو -- < فاعل

يَضْرِبْنَ / تَضْرِبْنَ: ضمیر نون -- < فاعل

تَضْرِبِينَ: ضمیر یاء -- < فاعل

در سه صیغه تَضْرِبُ / أَضْرِبُ / نَضْرِبُ، فاعل همواره ضمیر مستتر است.

تذکر: به فعل أَكْرَمَنِي توجه کنید.

أَكْرَمَنِي = أَكْرَمَ + ن + ي

به نونی که بین فعل و ضمیر یاء متکلم قرار می‌گیرد «نون وقایه» گفته می‌شود.

التَّمْرِينُ الْأَوَّلُ: تَرْجِمِ الْآيَاتِ ثُمَّ عَيِّنِ الْفِعْلَ وَ الْفَاعِلَ وَ الْمَفْعُولَ بِهِ فِي الْكَلِمَاتِ الْمُلوَّنةِ.

١- ﴿فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ^١ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾ الْفَتْح: ٢٦

٢- ﴿لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا^٢ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ﴾ الْأَعْرَاف: ١٨٨

٣- ﴿وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا^٣ وَنَبِيَّ خَلَقَهُ﴾ يَس: ٧٨

٤- ﴿وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا﴾ الْكَهْف: ٤٩

٥- ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ^٤﴾ الْبَقَرَة: ١٨٥

التمرين الثاني: تَرْجِمِ الْأَفْعَالَ التَّالِيَةَ ثُمَّ عَيِّنِ «نُونَ الْوَقَايَةِ».

إِسْأَلُونِي: يَعْرِفُونَنِي: أَعْطَانِي: يَنْصُرُنِي:
إِرْحَمُونِي: لَا تُحَيِّرْنِي: عَرَّفَنِي: أَنْزَلْنِي:

التمرين الثالث: تَرْجِمِ الْآيَةَ وَ الْحَدِيثَ ثُمَّ عَيِّنِ الْفَاعِلَ وَ الْمَفْعُولَ بِهِ.

١- ﴿وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا﴾ النِّبَأُ : ٤٠

٢- ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ﴾ البقرة : ٢١

٣- ﴿وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ﴾ الملك : ٥

٤- ﴿إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ التوبة : ١٨

١- تُرَاب: خَاك

در گروه‌های دو نفره شبیه گفت و گوی زیر را در کلاس اجرا کنید.

جَوازٌ

«شِراءُ شَرِيحَةِ الْهَاتِفِ الْجَوَالِ»

مُوظَّفُ الْإِتِّصَالَاتِ ^۲	الرَّائِزَةُ
تَفَضَّلِي، وَ هَلْ تُرِيدِينَ بِطَاقَةَ الشَّحْنِ ^۳ ؟	رَجَاءً، أَعْطِنِي شَرِيحَةَ الْجَوَالِ.
تَسْتَطِيعِينَ أَنْ تَشْحَنِي رَصِيدَ ^۴ جَوَالِكِ عَبْرَ الْإِنْتَرِنِتِ.	نَعَمْ؛ مِنْ فَضْلِكَ أَعْطِنِي بِطَاقَةً بِمَبْلَغِ خَمْسَةِ وَ عَشْرِينَ رِيالاً.
تَشْتَرِي الرَّائِزَةُ شَرِيحَةَ الْجَوَالِ وَ بِطَاقَةَ الشَّحْنِ وَ تَضَعُ الشَّرِيحَةَ فِي جَوَالِهَا وَ تُرِيدُ أَنْ تَتَّصِلَ وَلَكِنْ لَا يَعْمَلُ الشَّحْنُ، فَتَذْهَبُ عِنْدَ مُوظَّفِ الْإِتِّصَالَاتِ وَ تَقُولُ لَهُ:	
أَعْطِنِي الْبِطَاقَةَ مِنْ فَضْلِكَ. سَامِحِينِي ^۵ ؛ أَنْتِ عَلَى الْحَقِّ ^۶ . أُبَدِّلُ ^۷ لَكَ الْبِطَاقَةَ.	عَفْواً، فِي بِطَاقَةِ الشَّحْنِ إِشْكَالٌ.

- ۱- شَرِيحَةُ: سیم کارت ۲- اِتِّصَالَات: مخابرات ۳- شَحْن: شارژ کردن ۴- رَصِيد: شارژ
۵- سَامِحِينِي: مرا ببخش ۶- أَنْتِ عَلَى الْحَقِّ: حق با توست ۷- أُبَدِّلُ: عوض می‌کنم

الدَّرْسُ التَّاسِعُ

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ :

جَمَالُ الْمَرْءِ فَصَاحَةُ لِسَانِهِ.
زِيَابِيِ آدَمِي شِيَوَايِي گَفْتَارَشِ اسْت.

صِنَاعَةُ التَّلْمِيعِ فِي الْأَدَبِ الْفَارِسِيِّ

إِنَّ اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ لُغَةُ الْقُرْآنِ وَ الْأَحَادِيثِ وَ الْأَدْعِيَةِ فَقَدْ اسْتَفَادَ مِنْهَا الشُّعْرَاءُ الْإِيرَانِيُّونَ وَ أَنْشَدَ بَعْضُهُمْ أَبْيَاتًا **مَمْرُوجَةً** بِالْعَرَبِيَّةِ وَ الْفَارِسِيَّةِ وَ سَمَّوْهَا بِالْمُلَمَّعِ؛ لِكَثِيرٍ مِنَ الشُّعْرَاءِ الْإِيرَانِيِّينَ مُلَمَّعَاتٌ، مِنْهُمْ حَافِظُ الشِّيرَازِيِّ وَ سَعْدِيُّ الشِّيرَازِيِّ وَ جَلَالُ الدِّينِ الرُّومِيُّ الْمَعْرُوفُ بِالْمَوْلَوِيِّ.

مُلَمَّعُ حَافِظِ الشِّيرَازِيِّ لِلسَّانِ الْغَيْبِ

از خون دل نوشتم نزدیک دوست نامه	إِنِّي رَأَيْتُ دَهْرًا مِنْ هَجْرِكَ الْقِيَامَه
دارم من از فراقش در دیده صد علامت	لَيْسَتْ دُمُوعُ عَيْنِي هَذِي لَنَا الْعَلَامَه ^١ ؟
هر چند کازمودم از وی نبود سودم	مَنْ جَرَّبَ الْمُجَرَّبَ حَلَّتْ بِهِ النَّدَامَه
پرسیدم از طبیبی احوالِ دوست گفتا	فِي بُعْدِهَا عَذَابٌ فِي قُرْبِهَا السَّلَامَه
گفتم ملامت آید گر گردد دوست گِردم	وَاللَّهِ مَا رَأَيْنَا حُبًّا بِلا مَلَامَه
حافظ چو طالب آمد جامی به جان شیرین	حَتَّى يَذُوقَ مِنْهُ كَأْسًا مِنَ الْكَرَامَه ^٢

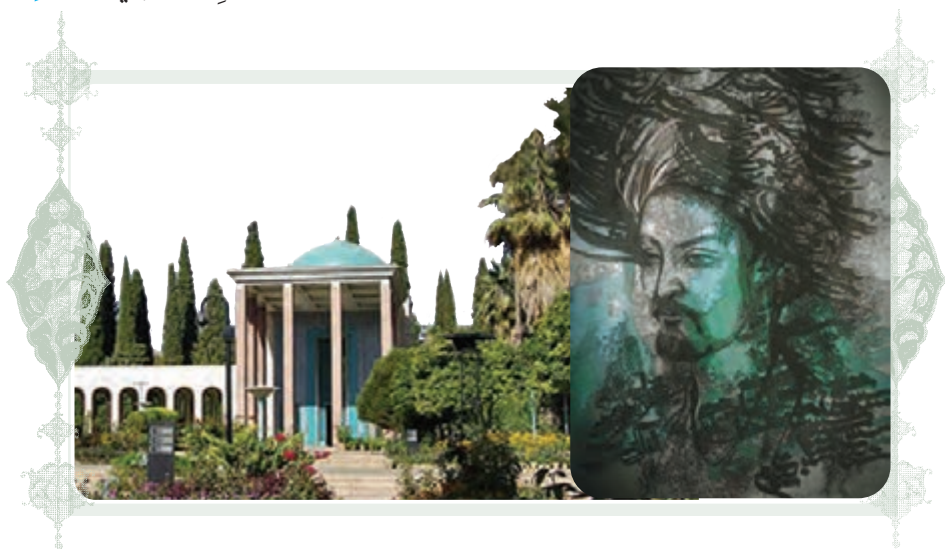

١- آیا این اشک‌های چشمم برای ما نشانه نیست؟

٢- حافظ همانند خواستاری آمد که جان شیرین بدهد و جامی بستاند، تا از آن جامِ کرامت بچشد.

مُلَمَّعُ سَعْدِي الشِّيرَازِي

سَلِ الْمَصَانِعَ رَكْبَاتِهِمْ فِي الْفَلَوَاتِ^۱ تو قدرِ آب چه دانی که در کنارِ فُراتی
 شِم به رویِ تو روزست و دیده‌ام به تو روشن
 اِگر چه دیر بماندم امید بر نگر فتم اگر گلی به حقیقت عَجینِ آبِ حیاتی
 مَن آدمی به جمالت نه دیدم و نه شنیدم شبان تیره امیدم به صبح روی تو باشد
 فَاكُم تُمْرَرُ عِيشِي وَأَنْتَ حَامِلُ شَهْدٍ وَ قَدْ تَفَتَّشُ عَيْنُ الْحَيَاةِ فِي الظُّلُمَاتِ جواب تلخ بدیع است از آن دهان نباتی
 وَجَدْتَ رَائِحَةَ الْوُدِّ إِنْ سَمَمْتَ رُفَاتِي^۲ و جَدْتَ رَائِحَةَ الْوُدِّ إِنْ سَمَمْتَ رُفَاتِي
 محامد تو چه گویم که ماورای صفاتی که هم کمند بلایی و هم کلید نجاتی
 أَحَبَّتِي هَجَرُونِي كَمَا تَشَاءُ عُدَاتِي أَحَبَّتِي هَجَرُونِي كَمَا تَشَاءُ عُدَاتِي
 وَإِنْ شَكُوتُ إِلَى الطَّيْرِ نُحْنُ فِي الْوُكُنَاتِ^۳ وَإِنْ شَكُوتُ إِلَى الطَّيْرِ نُحْنُ فِي الْوُكُنَاتِ

۱- از انبارهای آب دربارهٔ سوارانی که در بیابان‌ها تشنه‌اند بپرس. مصانع آبگیرهایی بودند که مزهٔ گوارایی نداشتند، ولی برای تشنگان بیابان نعمتی بزرگ بوده است.
 ۲- اگر خاک قبرم را ببویی، بوی عشق را می‌یابی.
 ۳- و اگر به پرندگان شکایت برم، در لانه‌ها شیون کنند.

آتی : آینده، درحال آمدن
 أَجِبَّةٌ : یاران
 اسْتَعَاثٌ : کمک خواست
 بَدِيعٌ : نو
 بُعْدٌ : دوری
 جَرَبٌ : آزمایش کرد
 حَلٌّ : فرود آمد
 ذاقَ : چشید
 دَنَا : نزدیک شد
 رَجَا : امید داشت
 رَضِيَ : راضی شد
 رُفَاتٌ : استخوان پوسیده
 رَكْبٌ : کاروان شتر یا اسب سواران
 سَلٌ : بپرس (اِسْأَل)

شاءَ : خواست
 شَكَا : شکایت کرد
 «إِنْ شَكَوْتُ : اگر شکایت کنم»
 شَمَمْتُ : بوییدی
 شَهِدَ : عسل
 عَجِنَ : خمیر
 عُدَاةٌ : دشمنان «مفرد: عادی»
 عَشِيَّةٌ : آغاز شب، شامگاه
 عَدَاةٌ : آغاز روز، صبحگاه
 فُلُواتٌ : بیابان‌ها «مفرد: فَلَاة»
 فَتَّشَ : جست‌وجو کرد «قَدْ
 تَفَتَّشَ : گاهی جست‌وجو می‌شود»
 كَأْسٌ : جام، لیوان
 مُجَرَّبٌ : آزموده

مَحَامِدٌ : ستایش‌ها
 مَرَّرَ : تلخ کرد
 مَصَانِعٌ : آب‌انبارهای بیابان
 مَلِیحٌ : با نمک
 مَمزُوجٌ : درهم آمیخته
 نَاحٌ : شیون کرد
 نُحْنٌ : شیون کردند
 نَدَامَةٌ : پشیمانی
 وُدٌ : عشق
 وَصَفٌ : وصف کرد
 وُكُنَاتٌ : لانه‌ها
 هَامٌ : تشنه شد، سرگردان شد
 هَجَرَ : جدا شد

عَيْنِ الصَّحِيحِ وَ الْخَطَا حَسَبَ نَصِّ الدَّرْسِ.

x ✓

۱- لَيْسَ لِحَافِظٍ وَ سَعْدِيٍّ مَلَمَعَاتٍ جَمِيلَةً.

۲- يَرَى حَافِظُ الدَّهْرِ مِنْ هَجَرِ حَبِيبِهِ كَالْقِيَامَةِ.

۳- يَرَى حَافِظٌ فِي بُعْدِ حَبِيبِهِ رَاحَةً وَ فِي قُرْبِهِ عَذَابًا.

۴- يَرَى سَعْدِيٌّ اللَّيْلَ وَ النَّهَارَ سَوَاءً مِنْ هَجَرِ حَبِيبِهِ.

۵- قَالَ سَعْدِيٌّ: «مَضَى الزَّمَانُ وَ قَلْبِي يَقُولُ إِنَّكَ لَا تَأْتِي».

عَيَّنِ الْجُمْلَةَ الصَّحِيحَةَ وَغَيْرِ الصَّحِيحَةِ حَسَبَ الْحَقِيقَةِ وَالْوَاقِعِ. ✓ x

١- الْكَأْسُ رُجَاجَةٌ يُشْرَبُ مِنْهَا الْمَاءُ أَوْ الشَّايُ أَوْ الْقَهْوَةُ.

٢- يُمَكِّنُ شِرَاءَ الشَّرِيحَةِ مِنْ إِدَارَةِ الْإِتِّصَالَاتِ.

٣- أَلْرَاسِبُ هُوَ الَّذِي مَا نَجَحَ فِي الْإِمْتِحَانَاتِ.

٤- غُصُونُ الْأَشْجَارِ فِي الشِّتَاءِ بَدِيعَةٌ خَضِرَةٌ.

٥- يُصْنَعُ الْخُبْزُ مِنَ الْعَجِينِ.

صَعِّ فِي الْفَرَاغِ كَلِمَةً مُنَاسِبَةً مِنَ الْكَلِمَاتِ التَّالِيَةِ. «كَلِمَتَانِ زَائِدَتَانِ»

الْفَلَوَاتِ / بُعْدُ / وَدُ / مَصَانِعُ / بَدَلُ / فَتَشُ / اللَّيْلِ / يَرْضَى

١- الْغَدَاةُ بَدَايَةُ النَّهَارِ وَالْعَشِيَّةُ بَدَايَةُ

٢- أَخِي قَانِعٌ، بِحِصَّتِهِ الْقَلِيلَةِ.

٣- رَأَيْنَا الشَّاطِئَ عَنْ عَبْرَ الطَّرِيقِ.

٤- رَجَاءٌ، هَذَا الْقَمِيصَ؛ لِأَنَّهُ قَصِيرٌ.

٥- الشَّرْطِيُّ حَقَائِبَ الْمُسَافِرِينَ.

٦- فِي لَا يَعِيشُ نَبَاتٌ كَثِيرٌ.

موضوعات درس نهم

فعل لازم و متعدی

جایگاه ظرف و
جار و مجرور

جایگاه فعل و
متعلقات آن

جایگاه فعل و متعلقات آن

در بخش قبل گفتیم: «جمله‌های فعلیه»، جمله‌هایی هستند که از دو بخش به نام فعل و فاعل یا فعل و نائب فاعل تشکیل شده‌اند و گفتیم فعل، دارای متعلقاتی، از جمله فاعل، مفعول به، جارومجرور و... است.

در این بخش، به بررسی جایگاه فعل و متعلقات آن خواهیم پرداخت، متعلقاتی از جمله: فاعل، مفعول به، جارومجرور، ظرف و... نقش کلمات را در جمله زیر بیان کنید:

﴿اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ﴾ البقرة: ۱۵

اللَّهُ	يَسْتَهْزِئُ	بِهِمْ
مبتدا	فعل و فاعل هو مستتر	جار و مجرور

چرا در جمله ﴿اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ﴾، «اللَّهُ»، مبتدا است نه فاعل؟
 در این جمله، «اللَّهُ»، فاعلِ يَسْتَهْزِئُ نیست زیرا هیچگاه فاعل بر فعل مقدم نمی‌شود.
 حال به جملات زیر دقت کنید و فاعل و مفعول به را مشخص نمایید:

﴿يُخَادِعُونَ اللَّهَ﴾

﴿وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ﴾

﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾

يُخَادِعُونَ		اللَّهُ	
فعل و فاعل		مفعول به	
ابْتَلَىٰ	إِبْرَاهِيمَ	رَبُّ	
فعل	مفعول به	فاعل	
إِيَّاكَ	نَعْبُدُ	إِيَّاكَ	نَسْتَعِينُ
مفعول به	فعل و فاعل	مفعول به	فعل و فاعل

همانطور که ملاحظه کردید، مفعول به گاهی بعد از فاعل می‌آید:

﴿يُخَادِعُونَ اللَّهَ﴾

گاهی بین فعل و فاعل می‌آید:

﴿وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ﴾

و گاهی بر فعل مقدم می‌شود:

﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾

جایگاه ظرف و جارومجرور

«جارومجرور» ترکیبی است از: حرف جرّ + اسم ← فی الدار

«فی» ← حرف جر / «الدار» ← مجرور

حروف جاره: گروهی از حروفند که همواره بر اسم داخل شده و به آن اعراب جرّ می‌دهند. معروف‌ترین این حروف عبارت‌اند از: فی - لام «ل» - باء «ب» - کاف «ک» - علی - عنّ - من - إلى به جمله زیر دقت کنید و ظرف و جارومجرور را مشخص نمایید:

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾

الْيَوْمَ	أَكْمَلْتُ	لَكُمْ	دِينَ	كُمْ
ظرف	فعل و فاعل	جار و مجرور	مفعول به	مضاف الیه

همان‌طور که ملاحظه می‌کنید، ظرف و جارومجرور می‌توانند در هر بخش از جمله، قرار بگیرند. از این جابه‌جایی فراوان به تَوْسُّع (وسعت‌پذیری ظرف و جارومجرور) تعبیر می‌کنند.

فعل لازم و متعدی

فعل متعدی فعلی است که علاوه بر فاعل، نقش دیگری به نام «مفعول به» را هم می‌گیرد که همان مفعول در زبان فارسی است.

﴿وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً﴾ المَزْمَل : ع --- < رَتَّلَ = فعل، الْقُرْآنَ = مفعولُ به.

مفعولُ به کلمه‌ای است که اثرِ فعلِ فاعل را، بدون واسطهٔ حرف جر می‌پذیرد.
مثلاً در جملهٔ أَكَلْتُ الطَّعَامَ، اثرِ فعلِ فاعل، خوردن است؛ و الطَّعَامَ که «مفعولُ به» جمله است، این اثر را پذیرفته است.

فعل لازم فعلی است که فقط فاعل می‌گیرد و توانایی گرفتن مفعولُ به را ندارد، مانند:

ذَهَبَ عَلَيَّ / علی رفت --- < ذَهَبَ: فعل لازم / عَلَيَّ: فاعل

فعل لازم برای اتصال معنایی به کلمه‌ای دیگر، نیاز به کمک گرفتن از حرف جر دارد؛ مثل افعال: أَسْرَفَ / قَعَدَ / انْتَهَى.

هنگامی که احمق در مال خویش اسراف کند،
کارش به تنگ‌دستی منتهی می‌شود، و در خانه‌اش
ملامت‌زده و حسرت خورده می‌نشیند.

إِذَا أَسْرَفَ الْأَحْمَقُ فِي مَالِهِ
انْتَهَى أَمْرُهُ إِلَى الْفَقْرِ
وَقَعَدَ فِي بَيْتِهِ مَلُومًا مَحْسُورًا

دقت کنید

نمی‌توانیم بگوییم:

إِذَا أَسْرَفَ الْأَحْمَقُ مَالَهُ

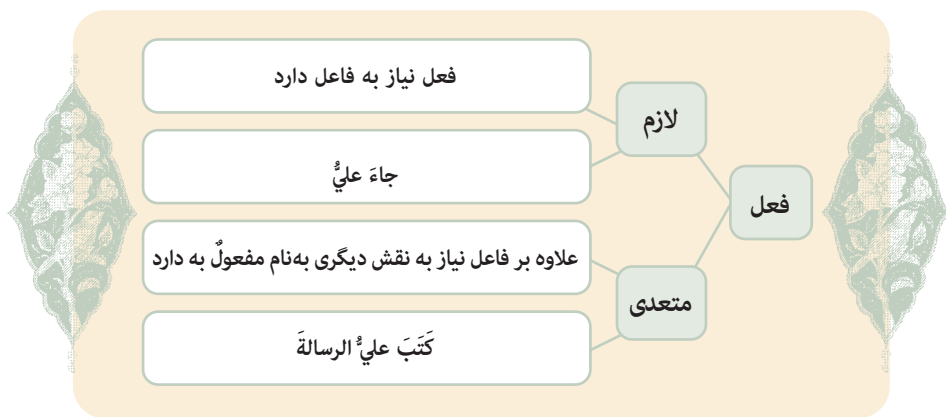
بلکه باید از حرف جر «فی» کمک گرفته، و أَسْرَفَ را به مَالِ متصل کرده و بگوییم:

إِذَا أَسْرَفَ الْأَحْمَقُ فِي مَالِهِ

افعال قَعَدَ وِ انْتَهَى نیز نمی‌توانند به تنهایی به کلمات الْفَقْر وِ بَيْتِ اتصال معنایی پیدا کنند، بلکه باید از حرف جر «إِلَى وِ فِي» کمک بگیرند:

إِذَا أَسْرَفَ الْأَحْمَقُ فِي مَالِهِ
انْتَهَى أَمْرُهُ إِلَى الْفَقْرِ
وَقَعَدَ فِي بَيْتِهِ مَلُومًا مَحْسُورًا

فعل لازم برای اتصال معنایی به کلمه‌ای دیگر، نیاز به کمک گرفتن از حرف جر دارد؛ ولی فعل متعدی بدون واسطه حرف جر به مفعول به اتصال معنایی برقرار می‌کند. مثلاً در جمله «أَكَلْتُ الطَّعَامَ»، فعل «أَكَلْتُ/خوردم»، بدون واسطه حرف جر، بر «الطَّعَامَ» که مفعول به است، اثر می‌گذارد.

التَّامِرِينَ

التَّامِرِينَ الْأَوَّلُ: تَرْجِمِ الْجُمْلَةَ الْآتِيَةَ ثُمَّ عَيِّنِ الْفَاعِلَ وَالْفَاعِلَ وَنَوْعَهُ وَالْمَفْعُولَ بِهِ وَ مُتَعَلِّقَاتِ الْفِعْلِ.

۱- لَا يَجْتَمِعُ الْبَاطِلُ وَالْحَقُّ.

۲- يُنْبِئُ^۱ عَنْ قِيمَةِ كُلِّ امْرِيٍّ، عِلْمُهُ وَ عَقْلُهُ.

۳- لَا تَعْصِمُ^۲ الدُّنْيَا مَنْ لَجَأَ إِلَيْهَا.

۴- إِذَا نَمَّ الْعَقْلُ نَقَصَ الْكَلَامُ.

۵- قَلِيلُ الْمَقَالَ وَ قَصْرُ الْأَمَالِ.

۱- يُنْبِئُ: خبر می‌دهد. ۲- تَعْصِمُ: حفظ می‌کند.

التمرين الثاني: عَيِّنِ الفعلَ اللازمَ والمتعدّيَ و المفعولَ به في العباراتِ الآتية.

- ١- ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا اللَّهَ عَلَيَّكُمْ﴾ الفاطر : ٣
- ٢- ﴿هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ﴾ الفاطر : ٣
- ٣- ﴿إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾ الفاطر : ٦
- ٤- ﴿اللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَّاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا﴾ الفاطر : ٩
- ٥- ﴿فَسَقْنَاهُ إِلَىٰ بَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا﴾ الفاطر : ٩
- ٦- ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا﴾ الفاطر : ١٠
- ٧- ﴿إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَ الْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ﴾ الفاطر : ١٠
- ٨- هَانَتْ عَلَيْهِ نَفْسُهُ مِنْ أَمْرِ عَلَيْهَا لِسَانَهُ.

التمرين الثالث: عَيِّنِ الْمُعْرَبَ وَ الْمَبْنِيَّ فِي جُمَلَاتِ التَّمْرِينِ الْأَوَّلِ وَ الثَّانِي.

	المعرب
	المبني

التمرين الرابع: عَيِّنِ الْمَعْرِفَةَ وَ النِّكَرَةَ فِي جُمَلَاتِ التَّمْرِينِ الْأَوَّلِ وَ الثَّانِي.

	المعرفة
	النكرة

در گروه‌های دو نفره شبیه گفت‌وگوی زیر را در کلاس اجرا کنید.

جِوَارُ
«مَعَ الطَّبِيبِ»

الطَّبِيبُ الدَّاخِلِيُّ	الْمَرِيضُ
ما بِكَ؟	أَشْعُرُ بِأَلَمٍ ^١ فِي صَدْرِي، وَ عِنْدِي صُدَاعٌ.
أَ ضَغَطُ الدَّمِ عِنْدَكَ أَمْ مَرَضُ السُّكَّرِ؟	مَا عِنْدِي ضَغَطُ الدَّمِ وَ لَا مَرَضُ السُّكَّرِ.
بَعْدَ الْفَحْصِ يَقُولُ الطَّبِيبُ:	
أَنْتَ مُصَابٌ ^٢ بِالزُّكَامِ ^٣ ، وَ عِنْدَكَ حُمَّى ^٤ شَدِيدَةٌ. أَكْتُبْ لَكَ وَصْفَةً.	مَاذَا تَكْتُبُ لِي، يَا حَضْرَةَ الطَّبِيبِ؟
أَكْتُبْ لَكَ الشَّرَابَ وَ الْحُبُوبَ الْمُسَكِّنَةَ.	مِنْ أَيْنَ اسْتَلِمَ الْأَدْوِيَّةَ؟
اسْتَلِمَ الْأَدْوِيَّةَ فِي نِهَائَةِ مَمَرٍ ^٥ الْمُسْتَوْصِفِ.	شُكْرًا جَزِيلًا.
تَتَحَسَّنُ ^٦ حَالُكَ.	إِنْ شَاءَ اللَّهُ.
مَعَ السَّلَامَةِ.	فِي أَمَانٍ لِلَّهِ.

- ١- أَلَمٌ: درد ٢- مُصَابٌ: دچار ٣- زُّكَامٌ: سرماخوردگی شدید ٤- حُمَّى: تب
 ٥- مَمَرٌ: راهرو ٦- تَتَحَسَّنُ: خوب می‌شود

الدَّرْسُ الْعَاشِرُ

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ﴾ الْبَقَرَة: ۲۰۷
وازمیان مردم کسی هست که جاناش را برای طلبِ خشنودیِ خدا می فروشد.

خَافَ كُفَّارُ قُرَيْشٍ مِنْ اِنْتِشَارِ دِينِ الْإِسْلَامِ، فَاجْتَمَعَ رُؤَسَاؤُهُمْ لِلْمَشُورَةِ حَوْلَ هَذَا الْمَوْضُوعِ فَتَحَالَفُوا عَلَى قَتْلِ النَّبِيِّ ﷺ وَ قَرَّرُوا أَنْ يَخْتَارُوا مِنْ كُلِّ عَشِيرَةٍ رَجُلًا لِيَهْجُمُوا عَلَى بَيْتِ النَّبِيِّ ﷺ لَيْلًا حَتَّى يَشْتَرَكُوا جَمِيعًا فِي قَتْلِهِ، لِأَنَّهُ إِذَا قُتِلَ النَّبِيُّ ﷺ بِهَذِهِ الطَّرِيقَةِ يُقْطَعُ الطَّرِيقُ عَلَى بَنِي هَاشِمٍ لِمُعَاقَبَةِ الْقَاتِلِ، فَيُضْطَرُّوا بِقَبُولِ دَيْتِهِ وَ لَا يُمَكِّنُ الْإِنْتِقَامُ مِنْ عَدَّةٍ قِبَائِلَ. وَلَكِنَّ اللَّهَ أَعْلَمَ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ طَرِيقِ الْوَحْيِ بِالْمُؤَامَرَةِ.

فَأُنْزِلَتْ هَذِهِ آيَةُ عَلَيْهِ: ﴿وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ﴾ [الأنفال: ٣٠]

لَمَّا عَلِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَ الْمُسْلِمُونَ بِذَلِكَ، عَزَمُوا عَلَى الْهَجْرَةِ إِلَى الْمَدِينَةِ. فَاخْتَارَ النَّبِيُّ ﷺ ابْنَ عَمِّهِ الشَّابَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِيَقُومَ بِعَمَلَيْنِ هَامَيْنِ يَحْتَاجَانِ إِلَى حُسْنِ التَّدْبِيرِ وَ التَّضَحِّيَةِ.

أَوَّلًا، بِأَنْ يَبْقَى فِي مَكَّةَ لِإِدَاءِ الْأَمَانَاتِ الَّتِي كَانَتْ عِنْدَ الرَّسُولِ ﷺ إِلَى أَصْحَابِهَا. ثَانِيًا، أَنْ يُفَكَّرَ فِي طَرِيقَةٍ حَتَّى لَا يَشْعُرَ الْكُفَّارُ بِخُرُوجِ الرَّسُولِ ﷺ مِنْ مَكَّةَ. فَنَامَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي فِرَاشِ الرَّسُولِ ﷺ وَ اسْتَغْشَى بِبُرْدِهِ وَ اسْتَطَاعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَخْرُجَ مِنْ مَكَّةَ لَيْلًا دُونَ أَنْ يَشْعُرَ بِهِ الْكُفَّارُ وَ هُوَ يُرَدِّدُ قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا

يُبْصِرُونَ﴾ یس: ۹

وَ عِنْدَ طُلُوعِ الْفَجْرِ، جَرَدَ الْكُفَّارُ السُّيُوفَ وَ هَجَمُوا عَلَى بَيْتِ النَّبِيِّ ﷺ وَ قَصَدُوا

قَتْلَهُ فِي فِرَاشِهِ، فَجَاءَهُ قَامَ عَلِيُّ ﷺ أَمَامَهُمْ وَ هُوَ يَكْشِفُ عَنْ نَفْسِهِ بُرْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

الْأَخْضَرَ، وَ يَقُولُ لَهُمْ بِشَجَاعَةٍ: مَاذَا تُرِيدُونَ؟

فَحِينَئِذٍ عَرَفَ الْكُفَّارُ أَنَّ الَّذِي كَانَ فِي الْفِرَاشِ هُوَ عَلِيُّ ﷺ.

أَمَّا الرَّسُولُ ﷺ فَقَدْ أَنْقَذَهُ اللَّهُ لِيُوَاصِلَ آدَاءَ رِسَالَتِهِ حَتَّى يَنْتَصِرَ الْحَقُّ.

﴿وَمِنَ التَّائِسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ﴾ الْبَقَرَة: ۲۰۷

ابْتِغَاءَ : خواستن

أَبْصَرَ : دید، نگاه کرد

أَثَبَتْ : بر جای بداشت (در درس

به معنای دربند کشید)

إِخْتَارَ : برگزید

اسْتَعْصَى بِبُرْدِهِ : جامه اش را بر

سر کشید

أَضْطَرَّ : ناگزیر شد

أَعْلَمَ : آگاه ساخت

أَغْشَى : پوشاند

إِنْتَصَرَ : پیروز شد

تَحَالَفَ : هم پیمان شد

تَضَحَّى : فداکاری، قربانی کردن

جَرَدَ السَّيْفَ : شمشیر را برکشید

رَدَّدَ : تکرار کرد

شَرَى : فروخت، خرید

عَمَّ : عمو «ابنُ عَمِّ: پسر عمو»

فَكَّرَ : فکر کرد

قَرَّرَ : قرار گذاشت

مَرْضَاة (مَرْضَات): خشنودی

مُعَاقَبَة: پیگرد

مُؤَامَرَة : توطئه

مَكَّرَ : نیرنگ زد، چاره اندیشید

وَ هُوَ يُرَدِّدُ : درحالی که تکرار

می کرد

وَ هُوَ يَكْشِفُ: در حالی که آشکار

می کرد (بر می داشت)

هَامَّ : مهم

يُغْلَقُ : بسته می شود

عَيْنِ الْجُمْلَةِ الصَّحِيحَةِ وَ غَيْرِ الصَّحِيحَةِ حَسَبَ الْحَقِيقَةِ وَ الْوَاقِعِ. ✓ x

- ۱- الْمُعَاقِبَةُ مُسَاعَدَةُ الْفُقَرَاءِ.
- ۲- الْعَمُّ أَخُو الْأُمِّ وَ الْعَمَّةُ أُخْتُ الْأُمِّ.
- ۳- مَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْتَصِرَ فَعَلَيْهِ الْمُحَاوَلَةُ.
- ۴- لِفِعْلِ «شَرَى» مَعْنَيَانِ مُخْتَلِفَانِ: اشْتَرَى وَ بَاعَ.

موضوعات درس دهم

فعل مجهول و نائب فاعل

روش مجهول کردن جمله

روش مجهول کردن فعل

روش مجهول کردن جملاتی که مفعول به آنها ضمیر است

فعل مجهول و نائب فاعل

در مباحث قبل گفتیم جمله‌های فعلیه، جمله‌هایی هستند که از دو بخش به نام فعل و فاعل یا فعل و نائب فاعل تشکیل شده‌اند.

مبحث فعل و فاعل را به طور کامل بررسی کردیم.

حال به مبحث «فعل و نائب فاعل»، یا «فعل مجهول و نائب فاعل» می‌پردازیم.

به دو جمله زیر توجه کنید:

علی حسن را دعوت کرد / حسن دعوت شد

چه تفاوتی بین دو جمله مشاهده می‌کنید؟

جمله اول نسبت به جمله دوم، چه تغییری کرده است؟

جمله «علی حسن را دعوت کرد»، جمله‌ای با «فعل معلوم» و جمله «حسن دعوت شد»

جمله‌ای با «فعل مجهول» است.

در جمله دوم، «حسن دعوت شد»

۱- علی حذف شده است.

۲- حسن در جایگاه علی قرار گرفته است.

۳- فعل معلوم به فعل مجهول تبدیل شده است.

دعوت کرد --> دعوت شد

در زبان عربی نیز دقیقاً به همین ترتیب عمل می‌شود.

به مثال‌های زیر توجه کنید:

جمله معلوم --> أَكْرَمَ عَلِيٌّ حَسَنًا

جمله مجهول --> أُكْرِمَ حَسَنٌ

جمله اول نسبت به جمله دوم، چه تغییری کرده است؟

در جمله دوم، «أُكْرِمَ حَسَنٌ»

۱- عَلِيٌّ (فاعل) حذف شده است.

۲- حَسَنًا (مفعول به) در جایگاه عَلِيٌّ (فاعل) قرار گرفته است.

۳- فعل معلوم به فعل مجهول تبدیل شده است.

أَكْرَمَ --> أُكْرِمَ

آنچه که دیدید، روش مجهول کردن جمله در زبان عربی است.

برای «مجهول کردن جمله» در زبان عربی، به روش زیر عمل می‌کنیم:

۱- فاعل را حذف می‌کنیم.

۲- مفعول به را در جایگاه فاعل قرار می‌دهیم. از این پس، مفعول به، «نائب فاعل» نامیده می‌شود. از آنجا که نایب فاعل، جزء نقش‌های مرفوعی است، لازم است به تغییر اعراب دقت کنیم.

۳- فعل معلوم را به فعل مجهول تبدیل می‌کنیم.

تذکر: تمامی احکام «فاعل» درباره «نایب فاعل» هم اجرا می‌شود؛ در نتیجه «نایب فاعل» می‌تواند اسم ظاهر یا ضمیر باشد.

روش مجهول کردن فعل

روش مجهول کردن فعل

مضارع

ماضی

حرف ماقبل آخر
ریشه (عین الفعل)
را مفتوح می‌کنیم

حرف مضارعه را
مضموم می‌کنیم

تمام حروف متحرک
قبل از آن را مضموم
می‌کنیم

حرف ماقبل آخر
ریشه (عین الفعل)
را مکسور می‌کنیم

يَضْرِبُ = يَضْرَبُ
يُسْتَفْعَلُ = يُسْتَفْعَلُ

ضَرَبَ = ضَرِبَ
اِسْتَفْعَلَ = اُسْتُفْعِلَ

تذکره ۱: فقط فعل‌های متعدی مجهول می‌شوند؛ در نتیجه فعل‌های لازم مانند باب انفعال که همواره لازم است، مجهول نمی‌شوند.

تذکره ۲: به این مثال توجه کنید:

جمله معلوم -- < أَكْرَمَ عَلِيٌّ فَاطِمَةَ

جمله مجهول -- < أُكْرِمَتْ فَاطِمَةُ

همانطور که ملاحظه می‌کنید، فعل، در جمله مجهول «أُكْرِمَتْ فَاطِمَةُ» مطابق با نائب فاعل (فاطمه)، مؤنث آمده است.

روش مجهول کردن جملاتی که مفعول به آنها ضمیر است

اگر مفعول به ضمیر بود

أَكْرَمَنِي عَلِيٌّ -- < أُكْرِمْتُ

فعل آن صیغه را
مجهول می‌کنیم

شماره «صیغه» ضمیر
را پیدا می‌کنیم

أُكْرِمْتُ

أَكْرَمَنِي عَلِيٌّ

أُكْرِمْتَ

أَكْرَمْتِكَ

أُكْرِمًا

أَكْرَمَهُمَا عَلِيٌّ

أُكْرِمُوا

أَكْرَمْتَهُمْ

التَّمرين الأول:

- (الف) تَرْجِمِ الْجُمْلَةَ الْآتِيَةَ.
- (ب) ثُمَّ عَيِّنِ الْفَعْلَ وَ الْفَاعِلَ وَ نَوْعَهُ وَ الْمَفْعُولَ بِهِ.
- (ج) اِبْنِ الْجُمْلَاتِ لِلْمَجْهُولِ.
- ١- أُبْرَمْنَا^١ فِيمَا بَيْنَنَا عُهُودَ الصَّدَاقَةِ.
- ٢- تَعَلَّمَ الصَّبِيُّ حِرْفَةً.
- ٣- ﴿يُولُجُ^٢ اللَّيْلُ فِي النَّهَارِ﴾ الفاطر : ١٣
- ٤- ﴿يُنَزَّلُ عَلَى عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ﴾ الحديد : ٩

التَّمرين الثاني: أَعْرِبِ الْكَلِمَاتِ الَّتِي تَحْتَهَا خَطٌّ.

- ١- ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ﴾ انفال : ٢
- ٢- ﴿وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾ انفال : ٢
- ٣- ﴿ضَرَبَتْ عَلَيْهِمُ الدَّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ﴾ بقره : ٦١
- ٤- ﴿الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا﴾ آل عمران : ١٦٨

قُلُوبُ	وَجِلَتْ	اللَّهُ	ذُكِرَ
ضَرَبَتْ	يَتَوَكَّلُونَ	آيَاتُ	تُلِيَتْ
قُتِلُوا	أَطَاعُونَا	قَالُوا	الدَّلَّةُ

التمرين الثالث: عَيِّنِ الْمُعْرَبَ وَ الْمَبْنِيَّ فِي التَّمْرِينِ الْأَوَّلِ وَ الثَّانِي.

المُعْرَبَ	
المَبْنِيَّ	

التمرين الرابع: عَيِّنِ الْمَعْرِفَةَ وَ النِّكْرَةَ فِي التَّمْرِينِ الْأَوَّلِ وَ الثَّانِي.

المَعْرِفَةُ	
النِّكْرَةُ	

التمرين الخامس: عَيِّنِ الْأَفْعَالَ وَ مَعَانِيهَا فِي التَّمْرِينِ الثَّانِي.

■ در گروه‌های دو نفره شبیه گفت و گوی زیر را در کلاس اجرا کنید.

جوار
«فِي الصِّدْلِيَّةِ»^١

الصِّدْلِيَّةُ ^٢	الْحَاجُّ
أَعْطِنِي الْوَرَقَةَ: مِحْرَارٌ ^٤ ، حُبُوبٌ مُسَكَّنَةٌ لِلصُّدَاعِ، حُبُوبٌ مُهْدِّئَةٌ، كِبْسُولُ أَمْبِيسِيلِينِ، قُطْنٌ ^٥ طَبِّيٌّ، مَرَهَمٌ لِحَسَّاسِيَّةِ الْجِلْدِ ^٦ ... لَا بَأْسَ، لَكِنْ لَا أُعْطِيكَ أَمْبِيسِيلِينِ.	عَفْوًا، مَا عِنْدِي وَصَفَةٌ وَأُرِيدُ هَذِهِ الْأَدْوِيَةَ ^٣ الْمَكْتُوبَةَ عَلَى الْوَرَقَةِ.
لِأَنَّ بَيْعَهَا بِدُونِ وَصَفَةٍ غَيْرُ مَسْمُوحٍ.	لِمَاذَا لَا تُعْطِينِي؟
لِمَنْ تَشْتَرِي هَذِهِ الْأَدْوِيَةَ؟	شُكْرًا جَزِيلًا، يَا حَضْرَةَ الصِّدْلِيِّ.
الْشِّفَاءُ مِنَ اللَّهِ.	أَشْتَرِيهَا لِزُمَلَائِي فِي الْقَافِلَةِ.

- ١- صِيدْلِيَّة: داروخانه ٢- صِيدْلِي: داروخانه دار ٣- أَدْوِيَّة: داروها «مفرد: دواء»
٤- مِحْرَار: دماسنج ٥- قُطْن: پنبه ٦- جِلْد: پوست

الدَّرْسُ الْحَادِي عَشَرَ

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ

نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ﴾ (الأنعام: ٩٩)

و او کسی است که آبی را از آسمان فرو فرستاد و گیاه و هر چیزی را با آن بیرون ساختیم.

﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾ الْآنبياء : ٣٠

مَعَ أَنَّ الْمَاءَ يُعْطِي سَبْعِينَ بِالْمِئَةِ مِنْ سَطْحِ الْكُرَةِ الْأَرْضِيَّةِ، وَلَكِنْ أَكْثَرُ بُلْدَانِ الْعَالَمِ تُعَانِي مِنْ «أَزْمَةِ الْمِيَاهِ» وَ مِنْهَا إِيرَانُ، فَهِيَ تَقَعُ فِي مِْنْطَقَةٍ حَارَّةٍ وَ جَافَةٍ مِنْ الْكُرَةِ الْأَرْضِيَّةِ. فَأَكْثَرُ مِنْ ثَمَانِينَ بِالْمِئَةِ مِنْ مِسَاحَتِهَا جَافَةٌ؛ وَ هُنَاكَ أَسْبَابٌ أَدَّتْ إِلَى إِيجَادِ هَذِهِ الْأَزْمَةِ فِي الْعَالَمِ، مِنْهَا الْإِسْتِفَادَةُ غَيْرَ الصَّحِيحَةِ مِنَ الْمِيَاهِ فِي مَجَالِ الزَّرَاعَةِ وَ الصَّنَاعَةِ وَ الْبُيُوتِ وَ مِنْهَا ازْدِيَادُ النُّفُوسِ فِي الْعَالَمِ.

تُؤَاجِهُ بِلَادُنَا الْيَوْمَ أَزْمَةً شَدِيدَةً فِي قِلَّةِ الْمِيَاهِ وَ هِيَ تَزْدَادُ يَوْمًا بَعْدَ يَوْمٍ. فَأَصْبَحَ أَكْثَرُ الْبَسَاتِينِ وَ الْمَزَارِعِ مَتْرُوكَةً وَ قَدْ جَفَّ الْكَثِيرُ مِنَ الْعُيُونِ وَ الْمُسْتَنْقَعَاتِ وَ الْبُحَيْرَاتِ، فَسَبَبَ ذَلِكَ الْجَفَافُ عَوَاصِفَ ثُرَابِيَّةٍ؛ وَ مَعَ الْأَسْفِ أَنَّ إِيرَانَ مِنَ الدُّوَلِ الَّتِي تُعَانِي مِنْ هَذِهِ الْأَزْمَةِ، فَيَجِبُ عَلَى الْحُكُومَةِ أَنْ تَتَّخِذَ الْإِجْرَاءَاتِ اللَّازِمَةَ لِمُعَالَجَةِ هَذِهِ الْمُسْكِلَةِ، وَ إِلَّا فَسَتُؤَاجِهُ بِلَادُنَا هِجْرَةَ سُكَّانِ مِائَاتِ الْقُرَى وَ عَشْرَاتِ الْمُدُنِ وَ سَيُؤَاجِهُ وَطَنُنَا مَشَاكِلَ كَثِيرَةً.

تَلَوُّتُ الْهَوَاءِ فِي الْمُدُنِ الْكُبْرَى وَ ازْدِيَادُ دَرَجَةِ حَرَارَةِ الْهَوَاءِ، قَدْ سَبَبَا قِلَّةَ نُزُولِ الْأَمْطَارِ وَ الثَّلُوجِ؛ وَ أَدَّى إِلَى الْإِضْرَارِ بِالْبَيْئَةِ. يَعْتَقِدُ الْبَعْضُ أَنَّ الْجَفَافَ عَامِلٌ رَئِيسِيٌّ فِي بَعْضِ الْحَرَائِقِ فِي غَابَاتِ الْبِلَادِ.

تُواجههُ السُّدُودُ انْخِفَاضاً بِالْغَا فِي الْمِيَاهِ، وَ سَبَبَ ذَلِكَ، انْخِفَاضَ إِنْتَاجِ الْكَهْرَبَاءِ فِي الْبِلَادِ.
إِنَّ عَدَمَ اطَّلَاعِ النَّاسِ عَلَى مَشَاكِلِ الْجَفَافِ وَ جَهْلَهُمْ بِالْأَسَالِيبِ الصَّحِيحَةِ لِلِاسْتِفَادَةِ مِنَ
الْمَاءِ، سَبَبَا ارْتِفَاعَ اسْتِهْلَاكِ الْمِيَاهِ. فَعَلَيْنَا أَنْ نَسْتَفِيدَ مِنَ الْمَاءِ بِأُسْلُوبٍ صَحِيحٍ وَ أَنْ نَسْتَعِينَ
بِالْأَسَالِيبِ الْحَدِيثَةِ فِي مَجَالِ الزَّرَاعَةِ لِأَنَّ ثَمَانِينَ بِالْمِئَةِ مِنْ مِيَاهِ الْبِلَادِ تُسْتَخْدَمُ فِي الزَّرَاعَةِ.
مِنَ الْأَسَالِيبِ الَّتِي تُسَاعِدُنَا لِحَلِّ مُشْكَلَةِ الْجَفَافِ:

غَسْلُ السَّيَّارَاتِ بِدَلْوٍ صَغِيرٍ وَاحِدٍ وَ بِخِرْقَةٍ؛ وَ عَدَمُ إِهْدَارِ الْمَاءِ عِنْدَ الْإِسْتِحْمَامِ وَ غَسْلِ
الْمَلَابِسِ وَ الْأَوَانِي وَ الْمَفْرُوشَاتِ؛ وَ كَذَلِكَ عِنْدَ الْوُضُوءِ وَ غَسْلِ الْأَسْنَانِ وَ الْوَجْهِ وَ الْيَدَيْنِ.
فَلَوْ اقْتَصَدَ كُلُّ وَاحِدٍ مِّنَا بِكَأْسٍ وَاحِدٍ مِنَ الْمَاءِ فِي يَوْمٍ وَاحِدٍ سَنَدَّخِرُ عَشْرِينَ مَلْيُونَ لِتَرِ
مِنَ الْمَاءِ تَقْرِيْباً.

﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَ مِنْهُ شَجَرٌ﴾ النُّحْلُ: ١٠

عَوَاصِفُ ثُرَابِيَّةٌ : توفان‌های ریزگرد	بَيِّئَةٌ : محیط زیست	إِدْخَرُ : ذخیره کرد
«مفرد: عاصِفَةٌ ثُرَابِيَّةٌ»	تَلَوُّثٌ : آلودگی	إِزْدَادٌ : زیاد شد
عَطَى : پوشاند	جَافَةٌ : خشک	أَزْمَةٌ : بحران
لَوْ : اگر	جَفَّ - : خشک شد	إِجْرَاءَاتٌ : اقدامات
مَجَالٌ : زمینه	جَفَافٌ : خشکی / خشکسالی	أَسَالِيبٌ : شیوه‌ها «مفرد: أُسْلُوبٌ»
مُسْتَنْقَعٌ : آبگیر، تالاب	حَدِيثٌ : جدید	إِسْتِهْلَاكٌ : مصرف کردن
مُعَالَجَةٌ : چاره‌جویی، درمان	حَرَائِقُ : آتش سوزی‌ها «مفرد:	إِضْرَارٌ : آسیب زدن
مَفْرُوشَاتٌ : فرش‌ها	حَرِيقَةٌ «	إِقْتَصَادٌ : صرفه‌جویی کرد
نُفُوسٌ : جمعیت	خَرِقَةٌ : پارچهٔ کهنه	أَلَمٌ : درد «جمع: آلام»
وَاجَهَةٌ : روبه‌رو شد	دَلُوٌ : سطل	إِنْخِفَاضٌ : پایین آمدن
هُنَاكَ : وجود دارد، آنجا	سَبَبٌ : سبب شد	إِهْدَارٌ : هدر دادن
يَجِبُ : باید، واجب است	سُدُودٌ : سدها	أَوَانِي : ظرف‌ها «مفرد: إِنَاءٌ»
	عَانَى : رنج برد	بُلدَانٌ : کشورها

x ✓

عَيْنِ الصَّحِيحِ وَ الْخَطَا حَسَبَ نَصِّ الدَّرْسِ.

- ۱- يُسَبَّبُ اِرْتِفَاعُ الْمِيَاهِ خَلْفَ السُّدُودِ اِنْخِفَاضُ اِنْتِاجِ الْكَهْرَبَاءِ فِي الْبِلَادِ.
- ۲- يَعْتَقِدُ الْبَعْضُ اَنَّ الْجَفَافَ عَامِلٌ رَئِيسِيٌّ فِي بَعْضِ الْحَرَائِقِ فِي الْغَابَاتِ.
- ۳- يَعْطِي الْجَفَافُ اَقَلَّ مِنْ خَمْسَةِ عَشَرَ بِالْمِئَةِ مِنْ مِسَاحَةِ اِيْرَانِ.
- ۴- تُوَاْجِهُهُ اِيْرَانُ الْيَوْمَ اَزْمَةٌ الْمِيَاهِ وَ هِيَ تَزْدَادُ يَوْمًا بَعْدَ يَوْمٍ.
- ۵- يَعْطِي الْمَاءُ خَمْسَةَ وَ ثَلَاثِينَ بِالْمِئَةِ مِنْ سَطْحِ الْاَرْضِ.

موضوعات درس یازدهم

اقسام خبر

تعریف اسناد

ساختار جمله اسمیه

جمله اسمیه

در درس قبل گفتیم: علم نحو، علم شناسایی ساختار جمله یا علم اعراب و بناء است؛ و در زبان عربی جملات به دو قسم جمله اسمیه و جمله فعلیه تقسیم می‌شوند.

«جمله‌های اسمیه» جمله‌هایی هستند که از دو بخش به نام مبتدا و خبر تشکیل شده‌اند؛ و «جمله‌های فعلیه»، جمله‌هایی هستند که از دو بخش به نام فعل و فاعل یا فعل و نائب فاعل تشکیل شده‌اند.

در درس قبل، جمله‌های فعلیه را بررسی کردیم. در این درس به بررسی جمله‌های اسمیه خواهیم پرداخت.

به این جمله و ترجمه آن توجه کنید:

الْعِلْمُ كَنْزٌ «علم گنج است»

چه ارتباط معنایی بین الْعِلْمُ و كَنْزٌ مشاهده می‌کنید؟

جمله «الْعِلْمُ كَنْزٌ / علم گنج است»، یک «جمله اسمیه» است. در این جمله موضوع خبر، «الْعِلْمُ» بوده، و خبری که به آن نسبت داده می‌شود، «كَنْزٌ / گنج» است.

به این رابطه معنایی بین الْعِلْمُ و كَنْزٌ (گنج)، «اسناد» گفته می‌شود که در بسیاری از جملات اسمیه دیده می‌شود.

اسناد، نسبت دادن چیزی مثل کَنْز (گنج) به چیز دیگری مانند الْعِلْم است:

«الْعِلْمُ كَنْزٌ / علم گنج است.»

به کلمه الْعِلْم «مسندٌ إليه یا مبتدا»، و به کلمه كَنْز (گنج) «مسند یا خبر»، گفته می‌شود.
تذکر: در درس اول گفتیم یکی از نشانه‌های اسم، مسندٌ إليه واقع شدن است لذا مبتدا همواره اسم است.

اقسام خبر

به جملات زیر توجه کرده و مبتدا و خبر را مشخص نمایید.

اللِّسَانُ سَبْعٌ^۱.

لِسَانُكَ يَقْتَضِيكَ مَا عَوَّدَتْهُ^۲.

بَلَاءُ الْإِنْسَانِ فِي لِسَانِهِ.

مبتدا	خبر
اللِّسَانُ	سَبْعٌ
لِسَانُ	يَقْتَضِيكَ مَا عَوَّدَتْهُ
بَلَاءُ	فِي لِسَانِهِ

چه تفاوتی بین خبرها مشاهده می‌کنید؟

در جمله «اللِّسَانُ سَبْعٌ»، «خبر / سَبْعٌ» یک «اسم» است.

هرگاه خبر یک اسم باشد، به آن «خبر مفرد» می‌گوییم.

اللِّسَانُ --> مبتدا

سَبْعٌ --> خبر مفرد

در جمله «لِسَانُكَ يَقْتَضِيكَ مَا عَوَّدَتْهُ»، «خبر / يَقْتَضِيكَ مَا عَوَّدَتْهُ» یک «جمله فعلیه» است.

هرگاه خبر یک جمله باشد، به آن «خبر جمله» می‌گوییم.

۲- زبان تو از تو چیزی را می‌خواهد که بدان عادتش داده‌ای.

۱- سَبْعٌ: حیوان درنده

لِسَانٌ --> مبتدا

يَقْتَضِيكَ مَا عَوَّدَتْهُ --> خبر جمله

خبر جمله می‌تواند «جمله فعلیه یا اسمیه» باشد. به جمله زیر توجه کنید.

«الْخَيْرُ قَلِيلٌ كَثِيرٌ»

الْخَيْرُ --> مبتدا

قَلِيلٌ كَثِيرٌ --> خبر جمله اسمیه

قَلِيلٌ --> «مبتدا / كَثِيرٌ --> خبر مفرد

در جمله «بَلَاءُ الْإِنْسَانِ فِي لِسَانِهِ»، «خبر / فِي لِسَانِهِ» یک «جارومجرور» است. هرگاه خبر

یک جارومجرور یا ظرف باشد، به آن «خبر شبه جمله» می‌گوییم.

بَلَاءٌ --> مبتدا

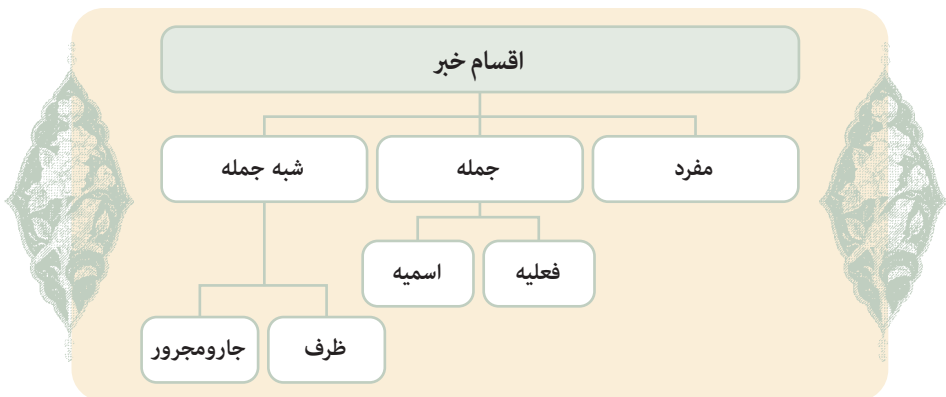
فِي لِسَانِهِ --> خبر شبه جمله

خبر شبه جمله می‌تواند «جارومجرور یا ظرف» باشد. به جمله زیر توجه کنید:

«الْخَيْرُ عِنْدَ اللَّهِ»

الْخَيْرُ --> مبتدا

عِنْدَ اللَّهِ --> خبر شبه جمله یا ظرف

تذکر: مبتدا و خبر نیز جزء نقش‌های مرفوعی هستند.

التَّمرينُ الأوَّلُ: تَرْجِمِ الْجُمْلَةَ الْآتِيَةَ ثُمَّ عَيِّنْ نَوْعَ الْخَبَرِ.

- ١- غَايَةُ الْفَضَائِلِ الْعِلْمُ.
- ٢- الْعِلْمُ أَصْلُ كُلِّ خَيْرٍ.
- ٣- طُولُ الْقُنُوتِ وَ السُّجُودِ يُنْجِي مِنْ عَذَابِ النَّارِ.
- ٤- سُرُورُ الْمُؤْمِنِ بِطَاعَةِ رَبِّهِ.
- ٥- زَكَاةُ الْبَدَنِ الْجِهَادُ وَ الصِّيَامُ.
- ٦- صَوْمُ الْجَسَدِ الْإِمْسَاكُ^١ عَنِ الْأَغْذِيَةِ.
- ٧- الطَّاعَةُ تُطْفِئُ^٢ غَضَبَ الرَّبِّ.
- ٨- الْعَاقِلُ مَنْ صَدَّقَ أَقْوَالَهُ أَفْعَالُهُ.
- ٩- أَحْسَنُ الْمَقَالِ^٣ مَا صَدَّقَهُ الْفَعَالُ^٤.
- ١٠- شَرُّ الْقَوْلِ مَا نَقَضَ بَعْضُهُ بَعْضًا.

التَّمرينُ الثَّانِي: تَرْجِمِ الْجُمْلَةَ الْآتِيَةَ ثُمَّ أَعْرِبْهَا وَ عَيِّنْ نَوْعَ الْخَبَرِ.

- ١- الْمُؤْمِنُ سِرَّتُهُ الْقَصْدُ^٥.
- ٢- أَعْظَمُ الْبَلَاءِ انْقِطَاعُ الرَّجَاءِ.
- ٣- يَسِيرُ الدِّينِ خَيْرٌ مِنْ كَثِيرِ الدُّنْيَا.
- ٤- الْمُؤْمِنُ قَلِيلُ الزَّلَلِ^٦، كَثِيرُ الْعَمَلِ.
- ٥- الْمُؤْمِنُ، الدُّنْيَا مِضْمَارُهُ^٧.

٣- المقال: گفتار

٢- تُطْفِئُ: خاموش می کند

١- إمساك: دست کشیدن

٥- الْقَصْدُ: میانه روی

٤- الْفَعَالُ: کردار نیک

٧- مِضْمَارُ: محل ریاضت و تمرین

٦- زَلَلٌ: لغزش

التمرين الثالث: عَيِّنِ الْمُعْرَبَ وَ الْمُبْنِيَّ فِي التَّمْرِينِ الْأَوَّلِ.

	المعرب
	المبني

التمرين الرابع: عَيِّنِ الْمَعْرِفَةَ وَ النِّكَرَةَ فِي التَّمْرِينِ الثَّانِي.

	المعرفة
	النكرة

التمرين الخامس: عَيِّنِ الْأَفْعَالَ وَ الْمَصَادِرَ الْمَزِيدَةَ وَ مَعَانِيهَا فِي التَّمْرِينِ الْأَوَّلِ وَ الثَّانِي.

در گروه‌های دو نفره شبیه گفت و گوی زیر را در کلاس اجرا کنید.

حوار «في السوق»

الزائرة	بائع الملابس
كم سعر ^١ هذا القميص؟	ثلاثون ريالاً.
أريد أرخص من هذا. هذا غال ^٢ .	عندنا بعشرة ريالاً. تفضلي، انظري.
أي ألوان عندكم؟	عندنا أبيض وأسود وأزرق وأحمر وأصفر وبَنَفَسَجِيّ.
بكم ريال هذه الفساتين؟	تبدأ الأسعار من ثمانية عشر إلى خمسة وثلاثين ريالاً.
الأسعار غالية!	سيّدتي، يَخْتَلِفُ السَّعْرُ حَسَبَ النُّوعِيَّاتِ ^٣ .
بكم ريال هذه السراويل؟	السراويل الرجاليّ بِخَمْسِينَ ريالاً، و السراويل النسائيّ بِأَرْبَعِينَ ريالاً.
أريد سراويل أفضل.	ما عندي أفضل، ذلك مَتَجَرٌّ ^٤ زميلي، لَهُ سَراوِيلُ أَفْضَلُ.
الزائرة تَبْحَثُ عَنْ سَراوِيلَ وَ فِساتينَ مُناسِبَةٍ لِأُسْرَتِهَا.	
أريد هذه الملابس: قَمِيصينَ وَ ثَلَاثَةَ فِساتينَ وَ سَراوِيلينَ وَ أريدُ تَخْفِيفاً ^٥ .	عَلَى عَيْنِي سَيِّدَتِي، صَارَ الْمَبْلَغُ مِئَةً وَ سَبْعِينَ ريالاً. إِدْفَعِي مِئَةً وَ سِتِّينَ ريالاً.
شكراً لك، يا أخي. في أمان الله.	في أمان الله، مَعَ السَّلَامَةِ.

الدَّرْسُ الثَّانِي عَشَرَ

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغَرُورُ﴾ فاطر: ٥

ای مردم وعده خداوند حق است پس مبدا که حیات دنیا شما را فریب دهد
و مبدا که شیطان شما را نسبت به خداوند فریب دهد.

۱- حرف «ن» در دو فعل «تَغُرَّنَّكُمْ» و «يَغُرَّنَّكُمْ» برای تأکید به کار می‌رود و نون تأکید نام دارد.
تشخیص صیغه این نوع از افعال از اهداف آموزشی کتاب درسی نمی‌باشد.

إلهي...

... كَأَنِّي بِنَفْسِي **وَاقِفَةٌ بَيْنَ يَدَيْكَ**، وَ قَدْ **أَظْلَاهَا** حُسْنُ تَوَكُّلي عَلَيْكَ فَقُلْتُ مَا أَنْتَ أَهْلُهُ وَ
تَعَمَّدَتْنِي بِعَفْوِكَ...

... جُودُكَ **بَسَطَ** أَمَلِي، وَ عَفْوُكَ أَفْضَلُ مِنْ عَمَلِي ...

... **لَمْ يَزَلْ** بِرُكِّكَ عَلَيَّ أَيَّامَ حَيَاتِي فَلَا تَقْطَعْ بِرُكِّكَ عَنِّي فِي مَمَاتِي

... قَدْ سَتَرْتَ عَلَيَّ ذُنُوبًا فِي الدُّنْيَا وَ أَنَا أَحْوجُ إِلَى سَتْرِهَا عَلَيَّ مِنْكَ فِي الْآخِرَى ...

... **إِعْتِذَارِي** إِلَيْكَ اعْتَذَارُ مَنْ **لَمْ يَسْتَغْنِ** عَنْ قَبُولِ عُذْرِهِ فَاقْبَلْ عُذْرِي يَا أَكْرَمَ مَنْ اعْتَذَرَ
إِلَيْهِ **الْمُسِيئُونَ** ...

... وَ أَنَا عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ قَائِمٌ بَيْنَ يَدَيْكَ، مُتَوَسِّلٌ بِكَرَمِكَ إِلَيْكَ ...

... فَلَكَ الْحَمْدُ أَبَدًا أَبَدًا دَائِمًا **سَرْمَدًا**...

... أَنَا عَبْدُكَ الضَّعِيفُ الْمُذْنِبُ، وَ **مَمْلُوكُكَ الْمُنِيبُ** فَلَا تَجْعَلْنِي مِمَّنْ **صَرَفَتْ** عَنْهُ وَجْهَكَ،
وَ **حَبَبَهُ** سَهْوُهُ عَنْ عَفْوِكَ.

دَعَاءُ أَبِي حَمَزَةَ الثُّمَالِيِّ

إلهي إِنْ أَدْخَلْتَنِي النَّارَ فَفِي ذَلِكَ سُرُورٌ عَدُوُّكَ وَ إِنْ أَدْخَلْتَنِي الْجَنَّةَ فَفِي ذَلِكَ سُرُورٌ نَبِيِّكَ،
وَ أَنَا وَاللَّهِ أَعْلَمُ أَنَّ سُرُورَ نَبِيِّكَ أَحَبُّ إِلَيْكَ مِنْ سُرُورِ عَدُوِّكَ...

يَا رَبِّ إِنْ لَنَا فِيكَ أَمَلًا طَوِيلًا كَثِيرًا، إِنْ لَنَا فِيكَ رَجَاءٌ عَظِيمًا ... فَحَقِّقْ رَجَاءَنَا مَوْلَانَا ...
فَأَمُنْ عَلَيْنَا بِمَا أَنْتَ أَهْلُهُ ..

... وَمَا قَدَّرْ أَعْمَالِنَا فِي جَنبِ نِعَمِكَ؟ وَكَيْفَ **نَسْتَكْثِرُ** أَعْمَالًا **نُقَابِلُ** بِهَا كَرَمَكَ؟

السَّرمَد: جاویدان	اِسْتَعْنَى: بی نیاز کرد (لم یَسْتَعِنْ: بی نیاز نکرده است/ بی نیاز نکرد)
صَرَفَ: بازگرداند	اِسْتَكْتَرَ: بسیار شمرد
قَابَلَ: روبه رو شد	أَظْلَ: سایه افکند
لم یَزَلْ: همواره/ پیوسته	الِإِعْتِذار: عذرخواهی
المُسِيئُونَ: بدکاران	بَسَطَ: گسترش داد
المَمْلُوك: بنده، برده	بَيْنَ يَدَيْكَ: روبه روی تو
الْمُنِيب: توبه کننده	تَعَمَّدَ: پوشاند
واقِفَة: ایستاده	حَجَبَ: مانع شد

موضوعات درس دوازدهم

حذف مبتدا و خبر

تقديم خبر بر مبتدا

جایگاه مبتدا و خبر

جایگاه مبتدا و خبر

در درس‌های قبل گفتیم «علم نحو»، علم شناسایی ساختار جمله، یا علم اعراب و بناء است؛ قدم اول برای شناسایی ساختار جمله شناسایی اعراب و بناء است. بعد از شناسایی اعراب و بناء برای شناسایی ساختار جمله باید به این سؤال پاسخ داد: جایگاه یا ترتیب مبتدا و خبر چگونه است؟ برای یافتن پاسخ این سؤال به مبحث بعد توجه فرمایید.

به جملات زیر توجه کنید و مبتدا و خبر را مشخص نمایید.

الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ. ﴿عِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ﴾. الأنعام : ۵۹

الدُّنْيَا	سِجْنُ	الْمُؤْمِنِ
مبتدا	خبر	مضافٌ الیه
عِنْدَهُ	مَفَاتِحُ	الْغَيْبِ
خبر	مبتدا	مضافٌ الیه

چه تفاوتی بین جایگاه خبرها مشاهده می‌کنید؟

در جمله «الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ»، خبر (سِجْنُ) بعد از مبتدا آمده است.

در جمله ﴿عِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ﴾، خبر (عِنْدَهُ) قبل از مبتدا آمده است.

«خبر» گاهی بعد و گاهی قبل از مبتدا می‌آید.

قاعده

اصل، «تقدیم مبتدا بر خبر» است؛ اما این تقدیم در بسیاری از مواضع، امری جایز است

در نتیجه:

گاهی خبر بر مبتدا مقدم می‌شود.

گاهی از اوقات، ساختار جملات به شکلی است که اگر جزء یا اجزایی از جمله را حذف کنیم، در ساختار جمله خللی ایجاد نمی‌شود.

به عنوان مثال، هرگاه شخصی از ما سؤال کند: «كَيْفَ حَالُكَ؟» در پاسخ می‌گوییم: «.... مَرِيضٌ» در اینجا ما به جای پاسخ کامل «أَنَا مَرِيضٌ» به جوابی کوتاه اکتفا کرده، مبتدا (أَنَا) را حذف و فقط خبر (مَرِيضٌ) را ذکر می‌کنیم.

وجود سؤال «كَيْفَ حَالُكَ؟» به ما اجازه «حذف مبتدا / أَنَا» را می‌دهد. اصطلاحاً می‌گوییم: برای حذف «قرینه» وجود دارد.

گاهی از اوقات نیز قرینه به ما اجازه حذف خبر را می‌دهد. به عنوان مثال، هرگاه شخصی از ما سؤال کند: «مَنْ عِنْدَكَ؟» در پاسخ می‌گوییم: «عَلِيٌّ...» به جای پاسخ کامل «عَلِيٌّ عِنْدِي» به جوابی کوتاه اکتفا کرده، خبر (عِنْدِي) را حذف و فقط مبتدا (عَلِيٌّ) را ذکر می‌کنیم.

التمرين الأول: تَرْجِمِ الْجُمْلَ الْآتِيَةَ ثُمَّ عَيِّنِ الْخَبَرَ وَنَوْعَهُ.

- ١- فِي إِخْلَاصِ النَّيَّاتِ نَجَاحٌ^١ الْأُمُورِ.
- ٢- صَلَاحُ الْعَمَلِ بِصَلَاحِ النَّيَّةِ.
- ٣- لِكُلِّ صَلََةٍ^٢ عِلَّةٌ.
- ٤- مُدَاوَمَةُ الْمَعَاصِي تَقْطَعُ الرِّزْقَ.
- ٥- لِكُلِّ شَيْءٍ مِنَ الدُّنْيَا انْقِضَاءٌ وَفَنَاءٌ.
- ٦- كُلُّ شَيْءٍ مِنَ الْآخِرَةِ عَيْنُهُ أَعْظَمُ مِنْ سَمَاعِهِ.
- ٧- لِكُلِّ شَيْءٍ مِنَ الْآخِرَةِ خُلُودٌ وَبَقَاءٌ.

التمرين الثاني: تَرْجِمِ الْآيَاتِ ثُمَّ أَعْرِبِ الْكَلِمَاتِ الَّتِي تَحْتَهَا خَطٌّ.

- ١- ﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطْمَةُ^٣ * نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ^٤﴾. الهُمَزَةُ : ٥ و ٦
- ٢- ﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَاهِيَّة^٥ * نَارُ حَامِيَّة^٦﴾. القَارَعَةُ : ١٠ و ١١
- ٣- ﴿وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ^٧ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ * فِي سِدْرٍ مَخْضُودٍ^٨﴾. الْوَاقِعَةُ : ٢٧ و ٢٨
- ٤- ﴿أَكْلُهَا^٩ دَائِمٌ وَظِلُّهَا﴾. الرَّعْدُ : ٣٥

٩- أَكُلَ: مَبْوَهَا

٥- مَاهِيَّة: جَيْسَتْ أَنْ؟

١- نَجَاحٌ: مَوْفَقِيَّة

٦- حَامِيَّة: سَوْزَان

٢- ضَلَّةٌ: كَمْرَاهِي

٧- أَصْحَابُ الْيَمِينِ: سَعَادَتَمَنْدَان

٣- الْحُطْمَةُ: أَتَشْ خَرْدَكَنْدَه

٨- مَخْضُودٌ: بِدُونِ خَار

٤- الْمَوْقَدَةُ: آفَرُوخْتَه

التمرين الثالث: عَيِّنِ الْمُعْرَبَ وَ الْمَبْنِيَّ فِي التَّمْرِينِ الْأَوَّلِ وَ الثَّانِي.

	المعرب
	المبني

التمرين الرابع: عَيِّنِ الْمَعْرِفَةَ وَ النِّكَرَةَ فِي التَّمْرِينِ الْأَوَّلِ وَ الثَّانِي.

	المعرفة
	النكرة

التمرين الخامس: عَيِّنِ الْجَارَّ وَ المجرور فِي التَّمْرِينِ الْأَوَّلِ.

■ در گروه‌های دو نفره شبیه گفت‌وگوی زیر را در کلاس اجرا کنید.

حِوَارُ
«فِي الْمَلْعَبِ»^١

الْمَلْعَبُ ^٢	الْمُرَاسِلُ ^٣
شكراً جزيلاً.	أَهْنُوكَ ^٤ بفوز الفريق الوطني ^٥ .
نحنُ نشعرُ بالسُّرورِ و نَتَمَنَّى على كَأْسِ الْمُبَارَاةِ ^٦ .	ما سُعورُ اللاعبينَ بِهَذَا الْفَوْزِ؟
نحنُ نَلْعَبُ بِكُلِّ حِمَاسٍ ^٧ و نتعاونُ خِلَالَ الْمُبَارَاةِ.	و ما سِرُّ فَوْزِ الْفَرِيقِ فِي هَذِهِ الْمُبَارَاةِ؟
نَشْكُرُ الْمُدْرَبَ ^٨ وَالْحَكَمَ ^٩ و نُهْنِئُ الشَّعْبَ و نَطْلُبُ مِنْهُمْ الدَّعَاءَ لِلْفَوْزِ فِي الْمُبَارَاةِ الْقَادِمَةِ.	و هَلْ عِنْدَكَ حَدِيثٌ آخَرُ

١- الْمَلْعَبُ: ورزشگاه

٢- الْمُرَاسِلُ: خبرنگار

٣- اللَّاعِبُ: بازیکن

٤- أَهْنُوكَ: تبریک می‌گویم

٥- الْفَرِيقِ الْوِطَنِی: تیم ملی

٦- الْمُبَارَاةِ: مسابقات (مفرد: الْمُبَارَاةِ)

٧- حِمَاسٍ: شور و شوق، غیرت، دلاوری

٨- الْمُدْرَبُ: مربی

٩- الْحَكَمُ: داور

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی جهت ایفای نقش خود در اجرای سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، مشارکت معلمان را به‌عنوان یک سیاست اجرایی مهم دنبال می‌کند، برای تحقق این امر در فرایند بهبود و غنی‌سازی کتاب عربی، زبان قرآن (۱) رشته علوم و معارف اسلامی، نظرات پیشنهادی و اصلاحی دبیران تخصصی عربی، دریافت و در بهسازی کتاب از آنها بهره‌برداری شد تا کتاب با کمترین اشکال به دانش‌آموزان گرامی و معلمان ارجمند تقدیم شود. ضمن ارج نهادن به تلاش تمامی این همکاران، اسامی دبیرانی که تلاش مضاعفی را در این زمینه داشته‌اند و با ارائه نظرات خود سازمان را در بهبود محتوای این کتاب یاری کرده‌اند به شرح زیر اعلام می‌شود.

نام و نام خانوادگی	استان محل خدمت
۱. کیارش پورمهدی	تهران
۲. محمد زارع بیدکی	تهران
۳. زهرا سلیمانی فرد	کرمان
۴. فائقه نکبسا	تهران
۵. فاطمه بهروز بیاتی	قم
۶. فاطمه عباسی	قم
۷. زینب خادم‌الذاکرین	قم
۸. اعظم کاظمی	یزد
۹. مریم بارورز زاده	اصفهان
۱۰. بهبود ناصری	کرمانشاه
۱۱. وحیده بای	گرگان
۱۲. مرضیه رضایی	کرج
۱۳- مریم میرباقری	تهران

